

Strip u srednjoškolskoj nastavi hrvatskoga jezika

Jelić, Zlatna

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:162916>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Zlatna Jelić

**Strip u srednjoškolskoj nastavi Hrvatskoga
jezika**

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2016.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Zlatna Jelić

Matični broj: 0009061464

Strip u srednjoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost/ Pedagogija

Mentorica: dr. sc. Karol Visinko, red. prof.

Rijeka, srpanj 2016.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Definicije i obilježja stripa	2
3. Istraživanja učeničke recepcije stripa	7
4. Strip u nastavi Hrvatskoga jezika	11
4. 1. Strip u srednjoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika	14
4. 2. Strip u nastavi književnosti.....	15
4. 3. Strip u nastavi jezika.....	16
5. Istraživanje učeničkih stripova	19
5. 1. Predmet istraživanja	19
5. 2. Cilj istraživanja.....	19
5. 3. Hipoteze istraživanja	20
5. 4. Uzorak istraživanja	20
5. 5. Metode istraživanja.....	22
5. 6. Rezultati istraživanja i rasprava.....	23
5. 6. 1. Kategorija originalnih stripova	26
5. 6. 2. Kategorija stripova motiviranih književnim djelima.....	69
5. 6. 3. Kategorija slika s tekстом	82
5. 6. 4. Kategorija tekstova o stripu.....	84
6. Zaključak	88
7. Sažetak	90
8. Ključne riječi	90
9. Literatura	91

1. Uvod

„Slikarstvo je nijemo pjesništvo, a pjesništvo slikarstvo koje govori.“ Simonid

Likovno izražavanje jedan je od najstarijih oblika ljudske komunikacije s prirodom i svijetom koji nas okružuje. Crtež je prvi jezik kojim se pojedinac služi, prije nego što usvoji vještine čitanja i pisanja ulaskom u institucionalizirani sustav odgoja i obrazovanja. Neosporna je činjenica da je čitanje djeci od najranije dobi važno kao i briga za osnovne potrebe (prve knjige u životu pojedinca upravo su slikovnice – oslikane priče). Likovno i pismeno izražavanje zajedno tvore jedinstveni umjetnički oblik: strip.

Strip se smatra devetom umjetnošću, u suvremeno doba ubraja se među popularne masovne medije, a predstavlja umjetnički oblik koji na specifičan način povezuje riječi i slike. Postojanje stripa (ili barem njegovih prvotnih, jednostavnih verzija) seže u daleku prošlost, ali su njegove umjetničke mogućnosti i dan-danas neiscrpljene.

Na strip se često gleda kao na oblik zabave i lako štivo koje može poslužiti u prikraćivanju dokolice, ali njegova umjetnička forma može poslužiti i u edukativne svrhe. Strip se može koristiti u nastavi brojnih školskih predmeta, a relevantna metodička literatura navodi različite mogućnosti korištenja stripa u nastavi Hrvatskoga jezika. Premda se strip kao nastavno sredstvo više povezuje s osnovnoškolskom nastavom, ovim se radom želi pokazati da je strip ipak moguće koristiti i u srednjoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika. Rad je podijeljen na dva dijela: u teorijskom su dijelu iznesene definicije stripa, izdvojene bitne točke razvoja stripa i opisane temeljne značajke tekstualnoga i likovnoga dijela stripa. Ukratko su prikazani rezultati istraživanja kojima se ispitala recepcija stripa među mladim čitateljima i dan je pregled metodičkih mogućnosti korištenja stripa u srednjoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika. U istraživačkome dijelu rada analizirani su učenički stripovi pronađeni u učeničkim školskim listovima.

Cilj je ovoga rada dati uvod u teoriju stripa, prikazati metodičke mogućnosti korištenja stripa u (srednjoškolskoj) nastavi Hrvatskoga jezika, te analizirati učeničku produkciju stripova.

2. Definicije i obilježja stripa

Postoji više definicija stripa (usmjerene su na različite aspekte, pa se tako nekad više ističe priča, a nekad likovni aspekti stripa), a svim je definicijama zajedničko naglašavanje činjenice da strip povezuje tekst i crtež, donoseći na taj način određenu priču. Prema S. Tomiću, strip predstavlja verbalno-vizualni medij čije je glavno obilježje činjenica da slike moraju biti vremenski povezane, a akcija razrađena do detalja. Stripovi, dakle, donose priče tekstom i slikama u omeđenim okvirima: „*Slike ili vinjete, osnovni elementi jezika stripa, smešteni su u kvadratne ili pravougaone okvire i raspoređeni u horizontalne ili vertikalne nizove, slično rasporedu reči u rečenici.*“ (Tomić 1985: 45)

Prema McCloudu, stripovskom kritičaru koji propituje cjelokupnu umjetničku formu stripova iz različitih aspekata, strip je umjetnost slijeda, a čine ga crteži i druge slike supostavljene u namjerni slijed. Strip ima svoj jedinstveni rječnik: njegovi su dijelovi riječi, crteži i drugi znaci, te raspolaže potpunim slikovnim vokabularom – McCloud ga prikazuje kao trokut na čijem je vrhu slika kao područje umjetnosti (odnosno likovni prikaz: crte i boje). Na donjim su rubovima trokuta stvarnost i jezik, pa tako strip koristi sliku i jezik kako bi dočarao stvarnost. Kadar je najvažniji stripovski znak jer njegov oblik utječe na čitateljevu percepciju vremena: duži kadar znači dulje trajanje (McCloud 2005).

Neovisno o tome kako se strip definira, sigurno je da pripada među masovne medije koje čine: knjige, tisak (novine, časopisi), film, televizija, radio, nosači zvuka i slike (video, CD, DVD). Masovni mediji, prema svojoj definiciji, ispunjavaju društvene potrebe za javnom komunikacijom u kojoj slobodno sudjeluju svi pripadnici društva. Oni su istovremeno „*komunikacijski oblici/proizvodi, institucije i kulturne formacije.*“ (Peruško 2011)

Prema Dragojević i Frančeski (2011), strip je grafički medij koji koristi niz slika kako bi čitateljima prenio neku misao ili priču. Ono po čemu se strip razlikuje od sličnih medija (slikovnice ili karikature) je organiziranost niza slika. Autori stripova riječi najčešće upisuju pokraj pojedine slike ili u oblačiće iznad likova, ali postoje i stripovi bez riječi.

U daljnjem tekstu iznose se neke od važnih točaka razvoja stripovske umjetnosti. Najraniju verziju stripa neki nalaze već u antičkom Rimu, preciznije u Trajanovu stupu, koji se zbog svoje sekvencijske prirode – niza sličica uklesanih u kamenu spomenik koje prikazuju pobjedu cara Trajana u pohodu protiv Dačana, može nazvati prvim poznatim stripom. Prema drugima, početke stripa moguće je naći već u pećinskim crtežima u slijedu: „*Možda je pretenciozno povezivati pojavu stripa s počecima umjetničkog izražavanja uopće, ali gledajući*

prve risarije na stijenama pećina lako zaključujemo da upravo ondje počinje povijest priča u slikama. Prehistorijski je čovjek već tim prvim crtežima – pojedinačnim, a posebice sukcesivnim slijedom niza crteža prenosio svoje doživljaje, osjećaje i iskustvo u konkretan zapis.“ (Aljinović 2012: 9) Kod starih Egipćana hijeroglifi se mogu promatrati kao prototipni stripovi, a u antičkoj Grčkoj brojne se priče u slikama o običajima i životu nalaze na stijenama vaza, ćupova i amfora.

No, najveći je utjecaj na izgled današnjega stripa imao švicarski satiričar Rodolphe Topffer: on je sredinom 19.-og st. na jedan list papira smjestio nekoliko crteža odijeljenih linijama. U crteže je umetnuo i riječi, ali nije koristio govorne oblačiće (tako je nastalo djelo „*Histoire de M. Vieux Bois*“ ili „Priča o gospodinu Drvenoglavcu“). Povezao je sve sekvence u koherentnu narativno-grafičku cjelinu i tako postavio temelje stripa kao nove izražajne forme zapadnoeuropske civilizacije: koristio je sva izražajna sredstva i danas zadržana u modernom stripu – govorne oblačiće, slobodan pokret i kadriranje koje prethodi filmskoj montaži. Svoje je radove objavljivao u strip-albumima cijelo stoljeće prije nego što se oni pojavili u Europi i SAD-u (Ajanović 2008). Topffer nije uvažavao potencijal stripa i odnosio se prema njemu neozbiljno, pa je takav stav pratio strip godinama. Strip tada nije bio prepoznat kao samostalna umjetnička forma i nije bilo naznaka da će jednom postati punopravna umjetnost ili da ima ikakve poveznice sa slikarstvom ili s književnošću (Dragojević i Frančeski 2011).

Krajem 19.-og stoljeća u Americi velik dio crtača i pisaca počinje otkrivati strip, te počinje objavljivanje stripove u novinama (uglavnom se radi o radovima duhovitoga ili zabavnoga sadržaja koji predstavljaju bijeg od stvarnosti ili društvenu satiru, bili su to stripovi bez kontinuiteta, odnosno pojedinačne priče). Rane američke stripove karakterizira gotovo potpuna dominacija stiliziranoga crteža i jednostavna, reducirana pozadina. Načelno se radilo o karikaturalnim i pripovjedačkim stripovima. Kod karikaturalnih stripova svaka je stranica predočavala potpunu zgodu, najčešće s duhovitim završetkom ili trenutkom iznenađenja (Ajanović 2008). Kao važan autor ističe se Richard Felton Outcault, tvorac stripa „*Hogan's Alley*“ („Hoganov prolaz“).

U Europi nastaju različite stripovske tradicije vezane uz nacije (postoje primjerice: engleski, belgijski, frankobelgijski, talijanski strip). Većina britanskih stripova nastala je iz satiričkih listova koji su služili kao zabava za odrasle. Francuski i belgijski strip izrazito su bliski i povezani: po humoru, likovima i crtežu gotovo ih je nemoguće razlikovati. Jedan je od najpopularnijih i najvažnijih franko-belgijskih stripova „Tintin“, koji prepričava putovanja mladoga novinara Tintina, a autor mu je veliki majstor Herge. Drugi svjetski rat obilježio je 20.

stoljeće, a upravo u sjeni rata dogodilo se zlatno doba stripa u SAD-u, započeto prvim brojem „*Supermana*“ u magazinu „*Action Comics*“ 1938. godine. No, u SAD-u se javio i progon stripa: Frederic Wertham, psiholog koji je objavljivao članke o negativnom utjecaju stripa na javnost, u svojoj je knjizi „*Seduction of the Innocent*“ („Zavođenje nevinih“) eksplicitno naglasio da stripovi utječu na porast maloljetničke delikvencije, da su odgovorni za sve pljačke, ubojstva i zločine koje je počinila mladež (Dragojević i Frančeski 2011).

To ipak nije spriječilo daljnji razvoj stripa, a nakon Outcaltova djela „*The Yellow Kid*“ („Žuti dječak“) 1895. godine, pojavljivanje stripova u novinama postaje masovno i strip dobiva milijunsku čitalačku publiku.

Službenim početkom stripa u Hrvatskoj smatra se pojava „*Vjerenice mača*“ (strip je počeo izlaziti 12. 5. 1935. godine u zagrebačkom dnevniku „*Novosti*“). Crtež je radio Andrija Maurović prema scenariju Krešimira Kovačića. Poznatiji članovi zagrebačkog stripovskog kruga (iz kojeg je pedesetih proizašao i hrvatski crtani film) su: Braća Walter i Norbert Neugebauer, Branko Kovač i Marcel Čukli. Godine 1923. pojavljuje se prvi uvozni strip u Jutarnjem listu, nazvan „*Mali ili Pustolovni Ivica*“, bio je to strip Martina Brannera (u originalu Ivica je bio Perry), a strip se bavio Ivičinim pustolovinama (Aljinović 2012).

Što se tiče odnosa društva prema stripu, važno je istaknuti da su strip kao kombinaciju crteža i pisane riječi dugo prezirali akademski i elitistički kulturni krugovi Europe i Amerike. Tek se krajem 20.-og stoljeća taj stav promijenio, te je danas dostupna bogata i ozbiljna literatura koja se bavi fenomenom stripa. Priče u slikama moguće je pratiti već od staroegipatskih hijeroglifa, pretkolumbovskog slikovnog pisma Južne Amerike, japanskih grafičkih svitaka, starogrčkog narativnog slikarstva, a strip je unatoč tome moderni fenomen potpomognut razvojem tiskarstva i drugih načina umnožavanja slika. Postao je masovni medij kad je omogućeno njegovo masovno tiskanje (Ajanović 2008).

Iz definicije stripa jasno je da se radi o umjetničkom obliku koji povezuje tekst i crtež, ali budući da oni podliježu zakonima posebnoga medija, treba pojasniti neke osobitosti stripovskoga teksta i crteža.

Prema Tkalec (2012), elementi od kojih se strip sastoji su: tema, kadar, slika, tekst, znakovi, linije, plohe i boje. Kadar je svaka sličica stripa, obično je kvadratnoga oblika, a predstavlja kombinaciju slike i teksta (dijaloga/ monologa/ pripovjedačeva teksta), pri čemu tekst nije nužan. Tekst se piše u oblačice iznad likova, a pripovijedanje se nalazi pri vrhu ili u dnu sličice. Razmišljanje likova prikazuje se u oblačićima mjhuričastog oblika. Česte su

(engleske) onomatopejske riječi poput: BANG, TRES, SKREEK, dok „*nemogućnost korištenja zvuka crtači stripova nadoknađuju onomatopejskim izrazima koji su posebno istaknuti i to obično drugačijim fontom slova od dijaloga likova.*“ (Tkalec 2012: 311) Jedan je od najvažnijih elemenata stripa vremenska dimenzija ostvarena nizanjem kadrova: “*Strip recipijentu u potpunosti prepušta brzinu protoka vremena, odnosno recipijent odlučuje koliko radnja stripa traje.*“ (Tkalec 2012: 311)

Kod stripa nema neposrednoga fizičkoga dodira između pošiljaoca i primaoca, već ih odvajaju prostor i vrijeme. Tako nastaje vremenska indiferentnost, glavna osobina zamišljenih tekstova. Stripovski žanrovi preuzeti su iz književnosti, pa postoje primjerice: humoristični, povijesni, kriminalistički, avanturistički, fantastični, dječji strip itd. Da bi priča stripa bila razumljiva čitatelju, neophodno je izvršiti pet odabira: *odabir trenutka* (koje trenutke/ situacije unijeti, a koje preskočiti), *izbor kadra* (kut crtanja, što će kadar obuhvatiti), *izbor crteža* (izgled likova, pozadine), *izbor riječi* (koje prate crtež) i *izbor tijeka događaja* (vođenje čitatelja kroz kadrove). Svaki je od elemenata stripa izuzetno važan: izgled i oblik kadra utječu na percepciju vremena – npr. dugačak kadar sugerira da vrijeme dulje traje, pokret se prikazuje slijedom kadra u kadar, a osjećaji likova mogu se iščitati iz slike (npr. strah se prikazuje dignutom kosom likova). Font i oblik slova tome također mogu doprinijeti – ako su slova uočljivija i veća, osjećaji su likova snažniji (Tkalec 2012).

Stripovi zahtijevaju poseban talent i umjetničku vještinu jer se na omeđenom prostoru (pomoću kadrova) treba ispričati cjelovita priča. U stripu nema zvukovnog segmenta, koji se mora nadoknaditi tekстом, a „*upravo je u tome vjerojatno i najveća vrijednost stripa kao medija – činjenica da kombinacijom slike i teksta, odnosno upotrebom neograničenog broja simbola uspijeva dočarati čitav svijet iskustva, uvesti recipijenta u vlastiti svijet fikcije i stvoriti iluziju pokreta i odvijanja radnje, iako je strip statičan medij.*“ (Tkalec 2012: 314)

Zbog teksta i priče, strip se veže uz književna djela (sličnosti su pisana riječ i određena fabula), te filmska ostvarenja (strip također ima radnju i, naravno, sliku). Međutim, riječ u stripu funkcionira na poseban način, drugačije, pa Težak (1998: 586) ističe sljedeće specifičnosti riječi u stripu: autor može izostaviti riječi (u književnome djelu ne može), riječ mu može biti samo dio slike, odnosno stvarnosti koju prikazuje (plakat, neki natpis), riječ u stripu može poslužiti kao onomatopeja za određene zvukove, riječi mogu poslužiti samo kao dijalog ili kratki monolog likova, autor može kombinirati onomatopeje, dijalog, komentar pripovjedača po vlastitom izboru, a riječ može postati i sadržaj – likovnost može biti svedena na čisti grafički izgled slova, oblačić i okvirne crte (što je rijetko, i predstavlja više antistrip nego strip).

Osim tih razlika, riječ u stripu može biti različito smještena (može se nalaziti u govornome oblačiću, unutar crteža, ali i izvan oblačića, te izvan crteža), po podrijetlu može pripadati književnom standardu, ali i neknjiževnom – dijalektu, žargonu, idiolektu, ili nekom stranom jeziku. Kao i u književnom djelu, „*verbalni dio stripa podliježe normalnim lingvističkim, književnim i uopće komunikacijskim zakonitostima, ali posebnom zahtjevu: jedinstvu s crtežom.*“ (Težak, 1998: 587) Riječ ne služi samo dopunjavanju crteža, a ako je već nužna, s crtežom mora stvarati skladnu cjelinu i može se suprotstavljati normama standardnoga jezika: „*Riječ u stripu ne mora biti ulickana, dotjerana, knjiška.*“ (Težak, 1998: 587) Scenarist stripa poseže za svim mogućnostima koje mu daje jezik (poigrava se rječnikom, gramatičkim oblicima, sintaktičkim preoblikama, idiomima/ dijalektima/ žargonizmima...).

Tako se dobiva sklad lingvističke i likovne tonske linije: riječju se ostvaruje osnovni ton stripa, važan za koherenciju stripovskoga izraza i ono što se želi postići (bili to: ironija, humor, satira, groteska, liričnost, sentimentalnost, patetičnost, tragičnost itd.). Kao dobar primjer sukladnosti riječi s crtežom Težak (1998) navodi stripovskoga majstora Andriju Maurovića i njegov strip „Seoba Hrvata“, te Ivicu Bednjanca i njegov „Nježni sport“ (koji predstavlja izvrsnu simbiozu ikoničkih i verbalnih sastavnica). Crtači više pažnje posvećuju crtežu i grafičkome izgledu stripa, nego lingvističkoj i stilističkoj valjanosti teksta, pa to može biti jedan od nedostataka koji dovodi strip na granicu standardnojezične prihvatljivosti.

Prepoznatljivo su stripovsko izražajno sredstvo stripovne onomatopeje, odnosno „*pismeni znakovi koji dočaravaju neartikulirane prirodne ili umjetne zvukove*“ (Težak, 1998: 594). Najčešće su onomatopeje sastavni dio slike pa ih je nemoguće maknuti ili prevesti prilikom pretiska stripova u drugo jezično područje (ostaju neprevedene). Time se širi utjecaj engleskoga jezika (radi se o izrazima poput: *BANG, CLICK, CRACK, SMASH...*).

Iz iznesenoga vidljivo je da tekstualni dio ostavlja scenaristima (i crtačima) stripa velik prostor za istraživanje različitih jezičnih mogućnosti, a poželjna su i istraživanja koja bi analizirala jezične elemente zastupljene u različitim stripovima (primjerice: stripovski rječnik, sintaksa).

3. Istraživanja učeničke recepcije stripa

Istraživanja koja se bave stripom u školi i učeničkim stavovima prema stripu dokazuju da učenici (osobito osnovnoškolci) rado čitaju strip i da stripovi često predstavljaju najzastupljeniju literaturu za slobodno vrijeme učenika. Budući da su stripovi tako popularni među učeničkom populacijom, škola ne može zanemariti značaj stripa kao vrlo raširenog medija i treba odgojiti učenika – kritičkog čitatelja stripa. Zbog toga je poželjno veće uključivanje stripova u nastavu. Strip se kao nastavno sredstvo može koristiti tijekom nastave književnosti u osnovnoj i srednjoj školi, pri čemu mogu poslužiti stripovi rađeni prema književnim predlošcima – primjerice, prikladni su: „Čudnovate zgrade šegrta Hlapića“ Ivane Brlić-Mažuranić koje je stripovski preoblikovao Mate Lovrić, ili „Priče iz davnine“ iste autorice, koje je u strip pretvorio Krešimir Zimonić (Visinko 2014).

Većina se istraživanja u vezi čitanja stripova bavi osnovnoškolskom populacijom: primjerice, M. Kermek- Sredanović (1986) istraživala je strip kao lektiru osnovnoškolske čitateljske publike. Zanimale su je specifičnosti čitalačke publike stripa, tj. specifičnosti čitanja stripa i recepcija stripa kao verbalno-vizualnog medija. Autorica spominje da strip ima svoju povijest i estetiku, njegov je jezik formiran (ima određenu morfologiju i specifičnu stripovsku sintaksu), a moderni strip rođen je Outcaltovim „Žutim dječakom“. Istraživanje je obavljeno s namjerom ispitivanja strukture neobavezne učeničke lektire (izvannastavnog čitanja, koje je važno za odgoj i obrazovanje, a često se zanemaruje). Uzorak istraživanja činilo je 320 učenika triju osnovnih škola (radilo se o Prvoj osnovnoj školi u Čakovcu, Osnovnoj školi „Martin Puštek“ u Čakovcu, te Osnovnoj školi „Mala Subotica“), a ispitanike su predstavljali učenici između jedanaeste i četrnaeste godine života. Metoda istraživanja bila je anketa koja je ispitivala što učenici čitaju u slobodno vrijeme, tj. onda kad ne čitaju obaveznu školsku lektiru (koliko vremena provode u čitanju, što čitaju, na osnovi čega odabiru neobaveznu lektiru, koliko čitaju i što čitaju od zabavne književnosti). Određena su pitanja bila vezana uz strip (čitaju li učenici strip ponekad ili kontinuirano, kakav strip tematski biraju, obraćaju li pažnju više na tekst ili crtež, kako procjenjuju vrijednost čitanja stripa itd).

Rezultati su pokazali da je strip najčešća neobavezna lektira učenika (čak 55, 62% učenika bira stripove za čitanje u slobodno vrijeme). Osnovnoškolci čitaju pretežno komercijalni, trećerazredni uvozni strip jer se u mnoštvu stripova sami trebaju snaći (a nemaju još razvijene kriterije za odabir kvalitetnijega stripa). Strip je u pravilu prvo čitalačko iskustvo djeteta, a u cijelom osnovnoškolskom razdoblju zauzima važnu ulogu u izvannastavnoj, neobaveznoj lektiri. Dakle, škola bi trebala odgajati i obrazovati mlade čitatelje za medij stripa

i stripovsku umjetnost, kako bi se prema stripovima odnosili kritički. Kao temeljni problem navodi se odnos dijete – strip, pa umjesto zaključka M. Kermek- Sredanović (1986) poručuje da treba odgojiti čitaoca stripa i da je uloga škole pomoći učenicima u razvijanju specifične čitalačke kulture stripa.

Recepcijom stripa među osnovnoškolskim uzrastom bavile su se u novije vrijeme Bađari i Rukavina (2012). Strip ne služi samo za zabavu i prikraćivanje vremena, nego može poslužiti i u edukativne svrhe (npr. kao jedno od nastavnih sredstava, a za primjer autorice navode edukativni projekt „Hrvatski velikani – edukativni strip“, u koji su se uključili neki od najboljih domaćih scenarista, povjesničara i crtača. Projekt je poduprlo i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, a bio je usklađen s Hrvatskim nacionalnim obrazovnim standardom (HNOS-om). U sklopu tog projekta, izašlo je desetak stripova koji su na zabavan i edukativan način osnovnoškolcima približavali život i djelo hrvatskih velikana, a neki od naslova su: „Tomislav, prvi hrvatski kralj“, „Zrinsko- frankopanska urota“, „Nikola Tesla“ itd. Projekt je ugašen zbog nedostatka financijskih sredstava). Pretpostavka autorica je da svako dijete osnovnoškolske dobi barem jednom tijekom obrazovanja dođe u dodir sa stripom, pa ih je zanimalo kakav stav o stripu imaju učenici hrvatskih škola, čitaju li stripove (a ako čitaju, čine li to na dobrovoljnoj bazi ili zato što moraju), te smatraju li strip vrijednim ili im služi samo za prikraćivanje dokolice. Istraživanja je obuhvatilo dvije škole u Zagrebu (Osnovnu školu „Trnjanska“ i Osnovnu školu „Savski Gaj“), dvije u Rijeci (Osnovnu školu „Nikole Tesle“ i Osnovnu školu „Vladimira Gortana“), a uzorak su činili učenici u dobi od 8 do 14 godina.

Rezultati istraživanja potvrdili su veliku popularnost stripa u suvremenome društvu (osobito među mlađim čitateljima), što je vidljivo iz toga da čak 80% ispitanika daje pozitivan odgovor na pitanje čitaju li stripove. Padom starosti, raste broj čitatelja stripa, pa su tako i u Zagrebu i u Rijeci najčešće čitatelji stripa osmogodišnjaci, devetogodišnjaci i desetogodišnjaci. U prosjeku, ispitanici najčešće čitaju stripove nekoliko puta tjedno i nekoliko puta godišnje, a više od 70% ispitanike stripove čita iz zabave (samo 7% ispitanika misli da iz stripova može nešto naučiti). Autorice naposljetku zaključuju da se strip ne može smatrati samo komercijalnim proizvodom namijenjenim širokom tržištu, već s obzirom na svoju veliku popularnost treba biti upotrijebljen kao medij velike kulturalne, literarne i pedagoške vrijednosti.

Strip se može koristiti i u nastavi stranih jezika: Adžija (2006) nudi primjer korištenja stripa u tečaju talijanskoga jezika: strip daje mnogo jezičnih i govornih elemenata preuzetih iz svakodnevnoga govora, a također posjeduje različite kulturne i civilizacijske elemente. Jezik je stripa raznolik, te obiluje frazama i svakodnevnim izrazima koji se inače teško reproduciraju u

klasičnim udžbenicima, a strip se pokazao kao odlično motivacijsko sredstvo jer su polaznici tečaja nakon sata pročitali strip u cijelosti. U nastavi stranih jezika vrlo su korisni audiovizualni mediji, a strip je pogodan čak i kao uvod za druge medije (npr. za televiziju i film s kojima se može usporediti). Autorica dodaje da strip može biti priprema za čitanje ostalih prozih tekstova: od književnih djela pa do novinskih članaka. U ranom razdoblju učenja jezika, strip može poslužiti kao grafička predodžba onoga o čemu se uči, a učenici mogu sami upisivati tekst u oblačiće kako bi dočarali razgovor između likova. Povezivanje likovnoga i lingvističkoga izraza olakšava i potiče kreativno izražavanje. Kad se vokabular tek razvija, strip se može koristiti tako da u oblačiće učenici upisuju ono što vide na slici, a u zahtjevnijim stripovima mogu se obrađivati teži jezični elementi. Ne treba zaboraviti ni onomatopeje koje grafički dočaravaju zvukove i glasove iz prirode: njih se može iskoristiti tako da se redom ispišu i onda učenici trebaju naći njihovo objašnjenje (razjasniti, tj. prevesti na drugi jezik što onomatopeja dočarava).

Adžija je koristila strip Marcela Toninellija nazvan „*La Divina Commedia a fumetti*“, rađen prema Danteovoj „Božanstvenoj komediji“ (uz obrazloženje da je strip izuzetno pogodan za korelaciju s nastavom književnosti, pogotovo kad je rađen prema književnome predlošku). Uz pomoć duhovitoga stripa, „Božanstvena komedija“ djeluje jednostavnije, a osnovna se nit ne gubi. Učenici su rabili sve predviđene strukture za prepričavanje priče, obrađivali gramatičke cjeline *gerund*, *finche* i *finche non*, a leksik se odnosio na novac i književne rodove. Među elementima talijanske kulture su književnost i Dante. Zaključno, u težnji da uvede prirodni jezik u učionicu, strip je poslužio kao izuzetno pomagalo: učenici su dobili uvid u kulturološke sadržaje i istodobno vježbali svoje usmene i pisane jezične sposobnosti. Uz autentičnu govornu situaciju koju strip nudi, učenici su razvili svoje jezične kompetencije, te upoznali djelić talijanske kulture i književnosti, zaključuje Adžija (2006).

Također treba istaknuti duhovitost kao važnu komponentu stripova koja se može iskoristiti u nastavi: „*Smijeh je instinktivna aktivnost koja osim što olakšava društvenu komunikaciju, može oplemeniti i pedagoški sustav*“, smatra Lazzarich (2013). Kako su mladi čitatelji po svojoj prirodi koncentrirani na vizualno (na slike, slikovnice), humor i empatija stripa mogu biti neka od nastavnih sredstava koja će pripomoći usvajanju novih obrazovnih sadržaja. Strip „Alan Ford“ Maxa Bunkera i Magnusa¹ pogodan je zato što spaja satiričan prikaz

---

¹ Prava imena autora su: Luciano Secchi – scenarist (pseudonim mu je Max Bunker) i Roberto Raviola – crtač (njegov je pseudonim Magnus). „Alan Ford“ strip je kulturnoga statusa na prostorima bivše Jugoslavije, a može se

svakodnevice s izrazito humorističnim verbalnim i likovnim izrazom kreativnih autora. Lazzarich u svom istraživanju nazvanom „Humor i empatija stripa kao metodološki instrumentarij u poučavanju“ ispituje utjecaj humora na učinkovitost odgojno-obrazovnoga procesa te ispituje mogućnosti primjene „Alan Forda“ u osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj nastavnoj praksi, a usto ispituje važnost humora kao poželjne karakteristike nastavnika. Istraživanje je proveo u 14 škola Primorsko-goranske županije, na uzorku od 354 učenika osmih razreda osnovnih i završnih razreda srednjih strukovnih škola i gimnazija, a htio je doznati postoje li razlike u recepciji „Alan Forda“ između učenika različitih dobnih skupina (uspoređeni su odgovori učenika osnovne i srednje škole), kao i postoje li razlike u odnosu na spol ispitanika. Učenike je odabrana epizoda „Alana Forda“ nasmijala, s lakoćom su dekodirali stripovni jezik u kojem je istaknuto izrugivanje društvenim nepravdama, a iznijeli su i prijedloge za primjenu stripa: u osnovnoj je školi strip pogodan prilikom nastave Hrvatskoga jezika i Likovne kulture, dok je na srednjoškolskoj razini stripove moguće povezati s nastavom Povijesti i Medijske kulture.

Rezultati su istraživanja ukazali na velik interes za čitanje stripa kod ispitanika, s time da su se osnovnoškolci pokazali kao puno veći ljubitelji stripa od srednjoškolaca. Lazzarich to obrazlaže time da u pubertetskoj dobi raste zanimanje za strip, dok se kasnije u adolescenciji smanjuje. Autor smatra da pojava novih medija (pod time vjerojatno misli na računala i mobilne uređaje) također lagano potiskuje strip. Iz rezultata je vidljivo da humor bitno utječe na učinkovitost poučavanja, te na kvalitetu odnosa između nastavnika i učenika (i da je duhovitost poželjna osobina nastavnika koja doprinosi pozitivnoj atmosferi u učionici): *„Bliskost i primjerenost popularnoga medija pridonosi otvorenosti odgojno-obrazovnoga procesa, nastava postaje zanimljiv i dinamičan proces a učionica mjesto višesmjerne komunikacije i slobode izražavanja. Nastavnici sami mogu odlučiti na koji način popularni medij iskoristiti kao kreativno nastavno sredstvo jer humorni diskurs stripa može pridonijeti poticajnom ozračju u školskom prostoru...“* (Lazzarich 2013: 37)

čitati na dvije razine: kao parodija špijunskog žanra i popkulture mitologije, te kao oštra satira koja secira i društvenu sadašnjost i povijesne istine (npr. Grunf je parodija Q-a, genijalnog Bondovog izumitelja i karikatura militarista, desničara, naci-nostalgičara), a „Alan Ford“ je i svojevrsni manifest mizantropije (Ivanišević 2004).

4. Strip u nastavi Hrvatskoga jezika

Cilj je nastave stripa u školi upoznavanje važnoga i posebnoga vizualno-narativnoga načina komunikacije. Prema Gačiću (1990), strip se može koristiti na svim obrazovnim stupnjevima, a neke od mogućnosti su: vizualizacija literarnog sadržaja iz Hrvatskoga jezika pomoću stripa, objašnjavanje faza praktičnoga rada u nastavi Tehničke kulture, te učeničko stvaranje stripa kao cilj nastavnoga rada. Gačić (1990) zaključuje da se uvođenjem stripa u nastavu otvaraju nove mogućnosti u metodici (a sadržaji se proširuju na zanimljiv način, blizak učenicima).

Neosporno je da su vizualni elementi (na kojima se strip temelji) dobrodošli u sustavu odgoja i obrazovanja: *„Intenzivna je vizualizacija jedna od uočljivijih mijena koje zahvaćaju proces odgoja i obrazovanja u svijetu, a taj pojam podrazumijeva svakodnevno povećavanje prisutnosti slika u procesu odgoja i obrazovanja, što je posljedica sve ubrzanijih tehničkih dostignuća, odnosno njihova prilagođavanja potrebama odgoja i obrazovanja.“* (Pandžić 1990: 194) Ističe se da je važno uključiti sliku, odnosno likovnost u nastavu i da treba odgojiti mlađu populaciju za aktivno gledanje slike (Pandžić 1990: 197).

Premda u srednjoj školi medijska kultura nije toliko zastupljena kao u osnovnoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika, potrebno je istaknuti bliskost filma i stripa. Prema Težaku (2002), mnogo je razloga za usporedbu filma sa stripom jer se radi o umjetnostima sa zajedničkim korijenima: počeci jednog i drugog su u narativnim slikama i crtežima koji sugeriraju pokret (od životinja nacrtanih u altamirskoj špilji, preko portala i fresaka biblijske tematike, pa do stripovske priče „Max i Moritz“ W. Buscha). Oboje spadaju među masovna komunikacijska sredstva (četiri su sile našeg doba, prema Težaku – strip, radio, film i televizija). Strip i film dočekani su u pedagoškim i drugim krugovima s neodobravanjem – javile su se optužbe da strip promiče neukus, sumnjive moralne vrijednosti, potiče površnost i lijenost, neprijatelj je knjige i viših duhovnih vrijednosti, te nosilac nekulture.

Mnogi smatraju strip školskom pripremom za televiziju (strip se često pojavljuje i na ekranima). Zajednički su elementi stripa i filma slika i riječ, odnos prema riječi u funkcionalnom je smislu sličan, pa se tekst, slično kao i kod filmova, u stripu zapostavlja i podcjenjuje. U okviru nastavnih programa filmske kulture nema dovoljno prostora za obrađivanje stripa, ali to nije razlog da se posve zapostavi: nastavnik bi mogao prilikom interpretacije filma povući paralele sa stripom ili strip koristiti kao motivaciju za film, spominjanjem neke stripovske značajke koja ga s filmom povezuje ili razdvaja. Učenicima

treba pružiti informacije o tome da se moderni strip javlja usporedno s filmom: Outcaultovi stripovi „Podrijetlo novih vrsta ili objašnjenje evolucije krokodila“ (1894. g.) i „Žuti dječak“ (1895. g.) pojavljuju se u vrijeme prvih Edisonovih filmskih projekcija i Lumiereove kinematografije. Strip i film međusobno razmjenjuju izražajne i sadržajne elemente: stripovski junaci „Flash Gordon“ R. Alexa, „Princ Valijant“ H. Fostera, „Modesty Blaise“ J. Loseyja našli su mjesto u filmskim ostvarenjima. Strip je najbliži crtanom filmu, koji nastaje slično kao i strip: kadar po kadar (sličica za sličicom). Na strip i na film izuzetno utječu slikarstvo i književnost: iz književnosti se preuzimlju teme i sadržaji, a slikarstvo je ne samo utjecalo, već poprimilo i utjecaje stripa (primjeri su ekspresionizam i pop-art A. Warhola). Osnovna je razlika u slici: u stripu je slika nepokretna s obilježjem tjelesne sugestije/ pokreta, a u filmu pokretna s obilježjem optičke iluzije. Crtež u stripu potiče zamišljanje pokreta, a filmska radnja dočarava zbiljsko kretanje (Težak, 2002: 330).

Ni za strip niti za film riječi/ tekst nisu presudne: postoje stripovi bez riječi, ali i oni u kojima je riječima dano više prostora nego crtežu: „*Riječ i slika se moraju uzajamno dopunjavati ostvarujući ili pojačavajući estetski doživljaj, odnosno pojašnjavajući i precizirajući komunikacijsku poruku.*“ (Težak 2002: 331) Zvuk je u stripu samo grafički zastupljen, dok je u filmu prisutan u cijelom svom spektru (govor, glazba, šumovi i sve ostalo).

Naposljetku, Težak (2002) smatra da se strip može i treba uklopiti u odgojno djelovanje, jer može biti odgojan i neodgojan. Uloga je škole odgojiti učenika za strip koji zahtijeva obrazovanu publiku, tj. pismene i obrazovane čitatelje koji će stripu omogućiti jednostavnije razumijevanje i šire prihvaćanje.

No, ne slažu se svi s tvrdnjom da je stripu mjesto u školi, pa neki smatraju da je bolje usmjeriti se samo na književna djela, koja traže zrelost, odnosno intelektualni angažman i sustvaralačko čitanje, na što mnogi čitatelji nakon radnoga dana nisu spremni – strip nudi gotova rješenja, sve je potpuno jasno: „*Što ne kaže riječ, doreći će crtež. Pa zar se onda tome ne prikloniti? U ljudskoj je prirodi sklonost liniji manjeg otpora. Zašto čitati štivo koje traži sustvaralački napor kad je lakše, jednostavnije dobiti sve gotovo?*“ (Lazić 1990: 268)

Ipak, ako se želi „*razviti kulturu čitanja stripa- osposobiti za estetsko vrednovanje stripa, s pedagoškog stajališta pristupiti treba jednako ozbiljno kao i bilo kojem mediju kojem je današnje dijete izloženo- filmu, televiziji, tisku.*“ (Lazić, 1990: 268) Međuostalim, i danas vladaju predrasude da je strip supkultura, naivno i bezvrijedno štivo, ali produkata niske kvalitete ima u svim umjetnostima (i u bilo kojem načinu izražavanja).

Strip djeluje pozitivno s psihološkog stajališta – uz promatranje se lakše dolazi do novih spoznaja koje dulje ostaju zapamćene, a stripovi sa zastupljenim visokim estetskim i moralnim vrijednostima pozitivno odgojno djeluju svojim sadržajem i porukom. Ukoliko su crtež i tekst kvalitetno usklađeni, utoliko se može govoriti o kvalitetnom stripu (također, stripu mogu podići vrijednost duhoviti likovni i sadržajni elementi, dobro konstruiran zaplet, zanimljivo montirane pojedinosti i sl.).

Protivnici stripa naglašavaju da strip loše utječe na mlade jer im odvlači pozornost od učenja, potiče površnost u promatranju i čitanju, a moguća je i negativna identifikacija (u nekim su stripovima izrazito zastupljeni nasilje, nemoral itd.), ali to se sve može reći i za druge medije, zaključuje Lazić (1990).

Što se metodičkoga pristupa stripu tiče, Lazić (1990) predlaže uvođenje stripa u čitanke, lektiru, školske knjižnice, druge školske predmete, izvannastavne aktivnosti, a u Hrvatskom jeziku treba se ponajviše usmjeriti na specifičnosti čitanja stripa koje je drugačije jer se radi o čitalačko-gledalačkom procesu. Strip je verbalno-ikonički medij: „*Čitanje stripa zahtijeva da se prate dvije poruke- dva jezika: jezik slike i jezik teksta*“, napominje Lazić (1990: 175).

Slijede prijedlozi za primjenu stripova u nastavi. Listići s vježbama vezanima uz osnovne elemente stripa mogu se grupirati u tri skupine (prema Lazić 1990):

1. Zadaci kojima se uvježbava prepoznavanje glavnih obilježja stripa- sekvencijalnost (po tome se strip razlikuje od karikature/ ilustracije, npr. u vježbi se mogu pomiješati strip, karikature, ilustracije, pa učenici trebaju izvojiti strip/ove);
2. Zadaci kojima se razvija uočavanje nekih važnih elemenata jezika stripa poput: grafičkih simbola, onomatopeja, fonetiziranosti teksta (učenici tako trebaju identificirati bitne elemente jezika stripa, npr. žaruljicu za nastanak ideje);
3. Zadaci koji upućuju učenika na tekst stripa – njegovim glavnim karakteristikama: npr. podijele se tekstovi iz nekoliko stripova i učenici trebaju prepoznati pripadaju li tekstovi istom stripu (tako učenici upoznaju tipične stripovske karakteristike: sažetost jezika, dijaloški oblik govora, odsutnost pjesničkih elemenata).

4. 1. Strip u srednjoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika

Zastupljenost stripa u nastavi Hrvatskoga jezika provjerena je u nastavnim planovima i programima za Hrvatski jezik u srednjoj školi. Prema trenutno važećem planu i programu za Hrvatski jezik, predmet se dijeli na tri nastavna područja: Hrvatski jezik, Hrvatsku i svjetsku književnost, te Jezično izražavanje. Strip se spominje samo dvaput u gimnazijskome programu²: u drugom razredu srednje škole u sklopu Jezičnoga izražavanja, kad se uči prikaz kao vrsta teksta i govori o tematskoj raznolikosti prikaza (prikaz knjige, kazališne predstave, filma, stripa, koncerta itd.). U četvrtom se razredu strip navodi uz usporedbu filma i stripa u nastavnom području Književnost, kazalište i medijska kultura. U nastavnim programima za strukovne škole strip se uopće ne spominje.

Prema prijedlogu Novoga kurikulum³ za Hrvatski jezik, područje se dijeli na tri domene: Komunikacija i jezik, Književnost i stvaralaštvo, Kultura i mediji (strip se može povezati sa svime navedenim: u njemu je zastupljen specifičan jezik, tekst ga povezuje s književnošću, ubraja se među masovne medije). U ovom se kurikulumu mnogo pažnje posvećuje medijima i kulturalnome okruženju učenika s ciljem razvijanja kritičkoga stava, a strip se spominje već u petom razredu osnovne škole kao jedna od tekstnih vrsta. U srednjoj je školi također zastupljen i o njemu se govori u više navrata, najviše u sklopu područja Kultura i mediji te Književnost i stvaralaštvo, a stripovski se podstil uči kao jedan od podstilova funkcionalne stilistike. U prvom razredu srednjoškolskog obrazovanja, u sklopu Književnosti i stvaralaštva jedan je od odgojno-obrazovnih ishoda samostalno oblikovanje svojih radova (traže se kreativnost, inovativnost i stvaralačke sposobnosti učenika), a izrada stripa predstavlja jednu od mogućnosti. U prvom razredu (u području Kulture i medija), među ishodima je učenikova prosudba kulturnih vrijednosti i obrazaca u različitim tekstovima na oblikovanje vlastita kulturna identiteta (razrada je ishoda razlikovanje kulturnih obrazaca supkulturnih skupina mladih i njihova utjecaja u književnim tekstovima, predstavama, stripu). U drugom razredu srednje škole, među ishode područja Kultura i mediji ubraja se prepoznavanje

---

² Nastavni planovi i programi za školski predmet Hrvatski jezik (za gimnazije i strukovne škole) dostupni su na stranici: <https://www.ncvvo.hr/nastavni-planovi-i-programi-za-gimnazije-i-strukovne-skole/> (pristupljeno 20. lipnja 2016.)

³ Kurikulum je dostupan na: <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/03/Hrvatski-jezik.pdf> (pristupljeno 12. lipnja 2016.)

komercijalizacije kulture i kulturne industrije (koja zahvaća i strip), a odgojno-obrazovni ishod je da učenik prosuđuje utjecaj masovne kulture na oblikovanje svog kulturnog identiteta.

Iz pregleda nastavnih planova i programa vidljiva je tendencija da se škola više približi svakodnevnom životu i pomogne u razvijanju učenika – obrazovanoga, kritičkoga promatrača društva i medijskih fenomena: strip je u tom kontekstu neizostavan kao jedan od široko prisutnih medija.

4. 2. Strip u nastavi književnosti

Strip se, zahvaljujući tekstu, povezuje s književnošću, a neki su stripovi i nastali na temelju književnih djela. U srednjoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika to postaje osobito važno jer u nastavnom programu dominiraju povijest i teorija svjetske i hrvatske književnosti, čime se otvara prostor korelaciji stripa i književnosti.

Budući da je strip pogodan za povezivanje s nastavom književnosti (posebno kad se temelji na literarnom predlošku), u srednjoškolskoj nastavi književnosti mogu se koristiti neke od sljedećih mogućnosti: korelacija stripa s nastavom filma, jezika, izražavanja, istraživanje stripa u izvannastavnim aktivnostima i u drugim oblicima rada – npr. na dopunskoj nastavi, u radu s učenicima s teškoćama u razvoju i dr., navodi Lazić (1990: 275).

Što se tiče korelacije književnosti i stripa, tu postoje razne mogućnosti: npr. komparativna analiza s književnim predloškom prema kojem je rađen (uz to što će poslužiti kao motivacija, to je prilika da se strip sagleda kao specifičan medij masovne komunikacije). Mogu se koristiti stripovi iz Modre laste (Lordanićevi stripovi: „Grička vještica“, „Otok s blagom“). Lazić (1990) u svom članku „Strip u nastavi književnosti“ nudi model analize stripa „Ribar Palunko“ K. Zimonića, rađenog prema bajci I. Brlić- Mažuranić.

Prilikom usporedbe stripa s književnim predloškom potrebno je ispuniti ove metodičke zahtjeve:

- utvrditi u čemu se strip udaljio od literarnog predloška (naglasiti da umjetnička transpozicija omogućuje slobodu i preinake originala, a i sam medij diktira određene razlike);

- analizirati u čemu se autor stripa najviše približio književnom predlošku;

- zaključke treba oblikovati na temelju učeničkog opredjeljenja – je li im bliži strip, književni tekst ili oboje, uz obrazloženje svoga mišljenja (Lazić 1990).

Premda se čini da je stripu ostavljeno najviše prostora za korelaciju s književnim djelima, metodičari iznose mnogo prijedloga za primjenu stripa u nastavi jezika, a specifičnosti stripovskoga jezika daju tek naslutiti mogućnosti uporabe stripa prilikom obrade različitih jezičnih pojava.

4. 3. Strip u nastavi jezika

Mogućnosti primjene stripa u nastavi jezika brojne su: strip zasićen određenom jezičnom pojavom može poslužiti kao lingvometodički predložak, tekst stripa može se iskoristiti za obradu pravopisnoga problema, a stripovski diskurs može poslužiti u svrhu stilskih vježbi.

Strip kao lingvometodički predložak može se upotrijebiti tako da se koristi gotov tekst ili ga se prilagodi prema potrebi. Penzar (1990) je prilagodio strip za nastavu gramatike i pripremio nastavnu jedinicu o vokativu za predavanje u petom razredu osnovne škole: želio je zainteresirati učenike nečim što vole, a ne susreću baš često. U potrazi za tekstem bližim od udžbeničkog, na kojem bi zajedno analizirali pravila pisanja i čitanja riječi u vokativu, iskoristio je strip „Asteriks i Obeliks“ scenarističko-crtačkoga para Goscinny i Uderzo. Odabrao je dinamične crteže pune akcije, montirao priču i unio vlastiti tekst u oblačiće (s mnoštvom vokativa: *Julio, Obelikse, Asterikse, prijatelju, prašćići, Eustahije...*). Upotrijebio je književni umjesto kolokvijalnoga govora, a učenici su s velikom radošću prihvatili strip. Ovaj primjer tiče se osnovne škole, ali otvara mogućnosti za kreativnu uporabu stripa i u srednjoškolskoj nastavi.

Težak (1998) prema načelima integracije i korelacije smješta strip među likovne umjetnosti, književnost, pa i jezik. Ozbiljnog integracijsko-korelacijskog pristupa u dosadašnjim programima nije bilo, smatra Težak, a problem je u tome što nastavnici likovne kulture izbjegavaju strip jer je previše „literaran“, dok ga nastavnici književnosti ne obrađuju jer je previše „likovan“. Strip bi se barem kao nastavni izvor mogao naći u obrazovnom sustavu, a nastava Hrvatskoga jezika trebala bi težiti tome da obuhvati sva priopćajna sredstva koja se

služe riječima (odnosno medije): strip, radio, film, televiziju, računalo. Nastava se ne može oslanjati samo na književne tekstove. Unatoč tome, oni koji se bave teorijom stripa ne obraćaju veliku pozornost na tekst, a nije lako naći ni znanstveno pisane rasprave o usklađenosti riječi i slike, te funkcionalnosti riječi u stripu.

Strip se može koristiti u nastavi gramatike, pravopisa i stilistike, npr. kao motivacija za obradu jezične pojave (u stripu vlada ograničen prostor pa je često sažimanje rečenice, korištenje bezglagolskih rečenica i sl.), za stvaranje problemske situacije (primjerice, stripovski otklon od književnojezične norme – može se raspraviti je li to pogreška ili stilsko obilježje), kao lingvometodički predložak za stjecanje, utvrđivanje i provjeru jezičnog znanja. Težak (1990) tako za utvrđivanje znanja o futuru prvom predlaže strip „Šuma Striborova“ K. Zimonića koji obiluje rečenicama u futuru – što može biti poticajno za čitanje „Priča iz davnine“ I. Brlić-Mažuranić.

Gačić (1990) ističe da se strip u školi može upotrijebiti kao „samostalni, specifični umjetničko- komunikacijski medij“, a osnovni su razlozi za njegovu primjenu velika važnost stripa među ostalim masovnim medijima, te struktura stripa. Gačić opisuje strip kao tvorevinu sastavljenu od elemenata likovne, literarne i filmske umjetnosti. Među likovne sastavnice ubraja sve aspekte plošnoga likovnoga izražavanja, odnosno crtež. Cijelo likovno-umjetničko područje integralni je dio posebnoga stripovskoga jezika, pa se o tome može govoriti ponajprije u nastavi Likovne kulture. No, i ta likovnost u stripu može imati pripovjedačku funkciju – primjeri su: korištenje ikonografije, filmsko kadriranje, a crtež može donijeti priču i bez teksta. Među literarne ili verbalne stripovske elemente ubrajaju se: naslov, naracija, dijalози, natpisi koji su dio crteža i sl. Od filmskih elemenata u stripu se nalaze kadriranje i montaža, te scenarij (koji se može pripisati i literarnim elementima stripa), dok: „*Specifičnosti strip- jezika proizlaze iz međusobne uvjetovanosti svih elemenata*“, zaključuje Gačić (1990: 191).

Prema Rosandiću (1996), nastava je komunikacijski proces u kojem učenik komunicira s jezičnim i jezikoslovnim gradivom (to je prvotna komunikacija), komunicira s učiteljem (nastavnikom), te različitim didaktičkim sredstvima. U srednjoj školi proučava se jezik kao sustav sa svojim jezičnim zakonitostima, što pretpostavlja apstraktno mišljenje i kognitivni angažman učenika, a „*Usvojene jezikoslovne spoznaje prenose se u jezične djelatnosti*“, odnosno slušanje, govorenje, čitanje, pisanje (i prevođenje), zaključuje Rosandić (1996: 12).

Nastava jezika povezuje se s nastavom pravopisa, pravogovora, stilistike, književnosti i s ostalim predmetima (u međupredmetnoj korelaciji). Prema načelima korelacije i integracije,

kod jezikoslovnih se sadržaja posebno ostvaruje povezivanje jezika i književnosti. Rosandić (1996) smatra da u suvremenom dobu vlada kriza nastave jezika u srednjoj školi: dolazi do napuštanja gramatike, sve se svodi samo na nastavu književnosti: „*Pojavila se krilatica poznata pod imenom antigramatiziranje kojom se izražava odbojnost prema gramatici.*“ (Rosandić 1996: 246) Osim toga, događa se i *literarizacija* nastave gramatike: jezične se pojave proučavaju gotovo isključivo na književnoumjetničkim predlošcima, a zanemaruju se ostali funkcionalni stilovi. Tomu se može dodati da se primjerice stripovski razgovorni stil može upotrijebiti kao temelj za izradu lingvometodičkoga predloška.

U stripu su, zahvaljujući razgovornom stilu, osobito zanimljive sintaktičke značajke jezika. Bednjak (1997) je tako analizirala značajke stripovskih rečenica na primjeru poznatoga „Alan Forda“ autora Maxa Bunkera. Strip kao sinteza verbalnih i ikoničkih sastavnica ima svoj jezik, vlastita pravila i kriterije vrijednosti, a tekstualni dio stripa gleda se u kontekstu književnih, lingvističkih i komunikacijskih zakonitosti. Članak opisuje značajke rečenice u stripu Maxa Bunkera, odnosno epizodama „Alan Forda“ koje stripovski prepričavaju Homerove epove Ilijadu i Odiseju. Značajke stripovske rečenice su: „*reduciranost i ekonomičnost izraza, sažimanje rečenice, kolokvijalnost, onomatopeičnost, preinaka književnog predloška- osuvremenjenost leksika i sl.*“ (Bednjak 1997) Autorica je pokazala kako se na primjeru stripovskih kadrova može učiti o najčešćim sredstvima povezivanja rečenica u tekst, odnosno: tekstnim konektorima, anaforama, redundantnim sredstvima. Lingvometodički predlošci koji se tiču obrade sintaktičke problematike malobrojni su, u metodičkoj literaturi nisu obrađena sva pitanja tog područja, a jezični su udžbenici manjkavi. U stripovskom je diskursu tipičan dijaloški razgovorni oblik u kojemu su izražene vrednote govorenoga jezika: u Bunkerovom „Alan Fordu“ nalaze se mnogi gramatički konektori, pa autorica predlaže da se strip koristi kao motivacija prilikom obrade konektora kao veznih sredstava teksta – učenicima se mogu podijeliti fotokopije stripovskih kadrova u kojima su primjerice sljedeće rečenice: „*Oduvijek je razmažena! Ali htio si najljepšu ženu na svijetu!*“ Učenike se nakon toga pita kako bi odredili ulogu veznika *ali* kojim započinje rečenica, je li njegova funkcija samo povezivanje rečenica i u čemu se očituje stilogenost. Na sličan je način moguće obraditi anafore i redundantna sredstva (česta u stripovskom tekstu). Bednjak zaključuje da: „*Strip, zbog svojih obilježja (naracijska funkcija, ekonomičnost izraza, otkloni od književnojezične norme, osuvremenjenost leksika, onomatopeičnost izraza itd.) pruža bezbrojne mogućnosti u jezičnoj nastavi i vrijeme je da postane ravnopravnim lingvometodičkim predloškom s uobičajenim književnim i publicističkim tekstovima za kojima posežemo u nastavi jezika.*“ (Bednjak 1997:

15) Osim u nastavi sintakse, ista autorica preporučuje da se spomenuti stripovi (epizode o Ilijadi i Odiseji) upotrijebe u prvom razredu srednje škole, kad se obrađuje starogrčka književnost (smatra da će se učenicima tako približiti zahtjevni Homerovi epovi).

U empirijskome dijelu rada koji slijedi analizirani su učenički stripovi iz srednjoškolskih listova. Budući da se iz metodičke teorije stripa u nastavi Hrvatskoga jezika može zaključiti da se strip pretežno koristi u osnovnoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika, i da mu u srednjoškolskoj nastavi ostaje vrlo malo prostora, ovo istraživanje provedeno je u svrhu dokazivanja suprotnog stajališta: srednjoškolci su ipak zainteresirani za umjetničko izražavanje u obliku stripa, te svoje stripove objavljuju u učeničkim školskim listovima.

5. Istraživanje učeničkih stripova

5. 1. Predmet istraživanja

Predmet su ovoga istraživanja stripovi u srednjoškolskim listovima i časopisima koje su napravili (napisali i nacrtali) učenici. S obzirom na predmet bavljenja, a koji se odnosi na školski predmet Hrvatski jezik, veća se pozornost u analizi pridaje jezičnom izražavanju, odnosno jeziku i stilu u stripovima.

5. 2. Cilj istraživanja

Cilj je istraživanja analizirati učeničko izražavanje u obliku stripa, s naglaskom na njegov tekstualni dio. Iz analize građe proizlaze i praktične implikacije, pa je kod analiziranih stripova koji bi mogli biti korišteni u nastavi Hrvatskoga jezika to i naznačeno.

5. 3. Hipoteze istraživanja

U vezi se s tim istraživanjem navode tri hipoteze:

1. Pretpostavlja se da su srednjoškolci umnogome zainteresirani za umjetničko izražavanje u obliku stripa.
2. Pretpostavlja se da je većina stripova u srednjoškolskim učeničkim listovima motivirana književnim djelima koja su učenici čitali.
3. Pretpostavlja se da je među autorima stripova više osoba muškoga nego ženskoga spola.⁴

5. 4. Uzorak istraživanja

Za analizu su odabrani noviji učenički listovi i časopisi (izdani u razdoblju od 1998. g. do 2014. g.), iz različitih srednjih škola i jednog učeničkog doma na području Hrvatske u kojima su pronađeni učenički stripovi. Analizirana su ukupno trideset i dva srednjoškolska lista, pa je uzorak namjerni. Riječ je o sljedećim učeničkim školskim listovima:

1. „Labos“, školski list Prirodoslovne škole „Vladimira Preloga“, br. 18., 2014.,
2. „Trema“, školski list III. gimnazije u Splitu, br. 21., 2011.,
3. „Kvaka“, list Srednje škole „Petrinja“, br. 7.,

---

⁴ Neka istraživanja pokazuju da je čitateljska publika stripa pretežno muška. Kao i većina umjetničkih oblika, strip o svom autoru otkriva više nego što je možda bila autorova namjera (pa se ponekad može iščitati i način na koji autor vidi suprotni spol). U ranijem razdoblju, strip je bio rodno neutralniji nego danas, a junaci većine stripova u američkim novinama bila su smiješna djeca (neovisna o spolu, što je i logično jer su stripovi prvotno bili šaljivo i zabavno štivo), a odrasli su prikazivani karikaturalno (Robbins, 2007:32). Godine 1909. George McManus uvodi novu tradiciju: lijepu ženu i smiješnoga muškarca (u stripu „Mladenci“), te u proslavljenom stripu „Odgajajući oca“ nastavlja s istom stilizacijom.

Krajem 20.-og i st. doba događa se izrazita promjena u rodnoj stilizaciji žena i muškaraca u svim američkim stripovima: počinje pretjerivanje sa seksualnim obilježjima na muškim i ženskim likovima: muški su likovi sve muževniji, nabrekli vratovi, glave se smanjuju, ženama se izduljuju noge, a prsa dobivaju nevjerojatne proporcije, okrugle su i veće od glava (te odjevene u bikinije da bi se to naglasilo). Dvadesetak godina kasnije, muškarci imaju tako goleme mišiće, vratovi su im deblji od glava koje su neproporcionalno velike, imaju iskešene zube i mrki pogled. Žene dobivaju loptaste grudi i tako tanke strukove da bi se u stvarnosti prepolovile, noge su im dvostruko duže od tijela, u oba su spola nosevi kratki, a oči velike. Muškarci i žene prikazani su kao muške adolescentske fantazije. Tako Robbins (2007) objašnjava mali broj čitateljica američkih stripova o superjunacima (iz čega se može zaključiti i da je općenito broj čitateljica stripova malen).

4. „Mimladi“, list III. gimnazije u Zagrebu, br. 104., god. LVII., 2013.,
5. „Semper Magis“, list učenika Isusovačke klasične gimnazije s pravom javnosti u Osijeku, br. 12., god. XII.,
6. „Igllice“, glasilo učenika Medicinske škole „Osijek“, br. 27., god. XVI., 2011.,
7. „Slog“, list učenika Graditeljske i obrtničke škole u Splitu, br. 11., 2009./2010.,
8. „Osmi sat“, glasilo Pazinskog kolegija- klasične gimnazije, br. 14., 2009.,
9. „Graditelj“, list učenika Graditeljske škole „Čakovec“, br. 29., 2011.,
10. „Doping“, list učenika II. gimnazije u Zagrebu, br. 17., 2013./2014.,
11. μ, list učenika Klasične gimnazije u Zagrebu, br. 21., 2011.,
12. „Zalet“, list učenika Srednje škole „Buzet“, 2012./2013.,
13. „Faros“, list učenika Prometne škole u Rijeci, br. 1., 1998.,
14. „Žeteško“, list Željezničke tehničke škole u Zagrebu, br. 17., god. XI., 2010.,
15. „Zvono“, školski list Gimnazije „Nova Gradiška“, br. 36., 2009.,
16. „Trema“, školski list III. gimnazije u Splitu, br. 24., 2014.,
17. „Stručak“, školski list Strukovne škole „Vice Vlatkovića“ Zadar, br. 6., god. 4., 2014.,
18. „Uš“, časopis Ugostiteljske škole „Opatija“, br. 6., god. 6., 2002.,
19. „Žvoks“, list Gimnazije „M. A. Reljkovića“ u Vinkovcima, br. 14., 2010.,
20. „Skrivena galama“, list učenika Salezijanske klasične gimnazije, br. 1., god. 1., 1998.,
21. „Pegla“, školski list Gimnazije „Antuna Vrančića“ u Šibeniku, br. 12., 2014.,
22. „Zora“, list karlovačkih gimnazijalaca, br. 22., 2011.,
23. „Vreva“, list Učeničkog doma „Ante Brune Bušića“ u Zagrebu, br. 3., 2012./2013.,
24. „Bolji svijet“, list Klasične gimnazije „Ivana Pavla II.“ u Zadru, br. 6., god. 6.,
25. „Bolji svijet“, list Klasične gimnazije „Ivana Pavla II.“ u Zadru, br. 9., god. 9.,

26. „Mali Graditelj“, dvomjesečnik Graditeljske škole „Čakovec“, br. 1., 2013.,
27. „Chaos“, list učenika Prve riječke hrvatske gimnazije, br. 10., 2000.,
28. „Ruđer info“, list tehničke škole „Ruđera Boškovića“ u Zagrebu, br. 10., 2014.,
29. „Igllice“, glasilo učenika Medicinske škole „Osijek“, br. 26., god. XVI., 2010.,
30. „Strukovnjak“, list učenika Strukovne škole „Virovitica“, br. 8., god. 8., 2011.,
31. „Lux“, list učenika i profesora Katoličke klasične gimnazije s pravom javnosti u Virovitici, br. 1., god. 1., 2010.,
32. „Graditelj“, list učenika Graditeljske škole „Čakovec“, br. 28., 2010.

U navedenim su učeničkim školskim listovima autori teksta i crteža učenici (stripovi preuzeti od drugih autora nisu analizirani). Kod nekih stripova autorstvo nije jasno označeno – neki su radovi nepotpisani ili je potpis nečitljiv, ali je vidljivo da su rađeni rukom pa su ipak uzeti u obzir (takvih je stripova ukupno četiri, a među nepotpisane radove mogu se ubrojiti i dvije slike s tekstom).

Uzorak je raspoređen u sljedeće kategorije:

1. kategorija obuhvaća originalne učeničke stripove,
2. kategorija odnosi se na stripove nadahnute književnim (lektirnim i nelektirnim) djelima,
3. kategorija bavi se slikama s tekstom: to su radovi koji nisu stripovi u pravom smislu riječi, već su samo bliski stripu (takvi radovi nisu odabrani za analizu, ali su ukratko opisani),
4. četvrta kategorija predstavlja učeničke tekstove koji se bave stripom i dokazuju aktualnost ove teme (učenici stvaraju stripove, ali i pišu o njima).

5. 5. Metode istraživanja

Istraživanje je kvalitativno, što znači da je fokus na detaljnom opisu svakoga učeničkoga stripa s ciljem dubljeg uvida u problematiku. Učenički stripovi imaju neke zajedničke karakteristike, ali svaki predstavlja originalno umjetničko djelo, pa su stripovi analizirani u skladu sa svojim posebnostima.

Prilikom analize korištene su deskriptivna i analitička metoda.

Deskriptivnom se metodom u ovom istraživanju opisuje svaki strip kao zasebna cjelina koju je moguće definirati korištenjem određenih kategorija (npr. moguće je opisati likove koji se pojavljuju, nabrojati određene motive, raspoznati vrijeme i mjesto radnje, sažeto iznijeti temu itd.). Svaki je strip opisan na način da se u tablici pregledno izdvoje navedeni elementi, a onda su i tekstualno objašnjeni, tj. analizirani. Kod nekih je stripova naglašena poruka, a kod nekih ideja, pa je u skladu s prirodom svakog stripa definirana poruka ili ideja (ovisno o tome što dominira).

Analitičkom se metodom, na temelju deskripcije građe, dolazi do određenih zaključaka koji proizlaze iz analize stripa. Svaki je strip analiziran na način da se ukratko iznese sadržaj (tu spadaju: tema, likovi, motivi, vrijeme i mjesto radnje, te ideja ili poruka, ovisno o tome što od toga prevladava), opišu autorov jezik i stil, te iznesu temeljne odrednice likovnih obilježja stripa (broj kadrova, boja, prikaz likova i pozadine, te korištenje uobičajenih stripovskih konvencija, kao što je primjerice srce kao simbol ljubavi). Među stripovske konvencije ubrojene su i stripovske onomatopeje koje su obično sastavni dio crteža, a dočaravaju zvukove i šumove iz prirode (najčešći su primjeri: BANG, TRES, BUM i sl.). Na temelju analize izveden je zaključak koji ističe ono najvažnije za svaki strip posebno.

5. 6. Rezultati istraživanja i rasprava

U učeničkim su stripovima analizirani jezik i stil pripovjedača, odnosno dijalozni, monolozi i pripovijedanje kao narativne tehnike (u onim stripovima u kojima je bilo dovoljno teksta za analizu). Kod stripova s preuzetim tekstom analiziran je samo autorski (učenički) dio teksta ako ga ima, a ne preuzeti tekst.

Analiza sadržajnoga dijela stripova odnosi se na izdvajanje: teme, motiva, likova, ideje ili poruke stripa, te vremena i mjesta radnje. Analizirani su i ostali elementi stripa koji se odnose na likovni izraz: prikaz likova, pozadine, likovne tehnike i korištenje uobičajenih stripovskih konvencija), ali u manjoj mjeri.

U trideset i dva srednjoškolska učenička lista pronađeno je ukupno trideset i pet stripova, tekstova o stripovima i slika s tekstom, što dokazuje da itekako postoji interes za stripom i da učenici (srednjoškolci koji čitaju časopise i sudjeluju u izradi časopisa) pokazuju veliko zanimanje za strip kao oblik umjetničkog izražavanja. U svakom je listu pronađen barem jedan

strip, tekst o stripu ili slika s tekстом kao rad koji se može povezati sa stripom, s time da su u nekim listovima objavljena i dva stripa. Sljedeća tablica pokazuje omjer učeničkih školskih listova i stripova, tekstova o stripu te slika s tekстом:

Tablica 1.: Omjer učeničkih školskih listova i stripova, tekstova o stripu i slika s tekстом

Broj učeničkih školskih listova	32
Broj pronađenih stripova, tekstova o stripu i slika s tekстом u učeničkim listovima	35

Analiza građe pokazala je da među učeničkim stripovima dominiraju originalna ostvarenja, kojih ima dvadeset. Šest je stripova nadahnuto književnim djelima (lektirnim i nelektirnim), a u kategoriji slika s tekстом nađena su četiri rada. U učeničkim su listovima nađeni i tekstovi o stripu, pri čemu treba napomenuti da većina tekstova (njih četiri od pet) govori o manga stripovima i anime filmovima, a samo jedan tekst bavi se fenomenom antistripa. U tablici su prikazane navedene kategorije:

Tablica 2.: Četiri kategorije analize

Originalni stripovi:	20 stripova
Stripovi nadahnuti književnim djelima:	6 stripova
Slike s tekстом:	4 rada
Tekstovi o stripu:	5 tekstova

Zanimljivo je da ima značajno više autorica stripova nego autora. Obično se strip kao umjetnički oblik veže više uz mušku populaciju, ali analiza je pokazala da su djevojke zastupljenije kao autorice stripova. Autori su prebrojani neovisno o tome jesu li autori crteža ili autori teksta (ili oboje), a stripovi nepoznatih autora (ili nečitljivo potpisani stripovi) nisu uzeti u obzir. U tablici je prikazan omjer autora i autorica stripova:

Tablica 3.: Omjer autora i autorica stripova

Broj autora stripova	8
Broj autorica stripova	17

Rezultati su potvrdili prvu hipotezu (srednjoškolci su umnogome zainteresirani za umjetničko izražavanje u obliku stripa). Budući da su u srednjoškolskim učeničkim listovima nađeni originalni stripovi (kao i tekstovi o stripu, te slike s tekstom koje se sa stripom mogu povezati), a u nekim listovima su i dva stripa, može se reći da stripovi izazivaju zanimanje srednjoškolaca.

Druga je hipoteza (većina je stripova u srednjoškolskim učeničkim listovima motivirana književnim djelima koja su učenici čitali) opovrgnuta. Najveći broj pronađenih stripova (ukupno dvadeset) pripada u kategoriju originalnih ostvaraja, a samo manji broj (šest stripova) motiviran je književnim djelima.

Treća je hipoteza, koja glasi da je među autorima više osoba muškoga nego ženskoga spola, također opovrgnuta. Pokazalo se da ženska populacija među autorima stripova dominira.

Što se tiče učeničkog izražavanja u stripovima, iz analizirane se građe mogu izvući neki općeniti zaključci. Većina je stripova pisana hrvatskim jezikom, razgovornim stilom u kojem se nalazi mnogo kolokvijalizama, rjeđe dijalektalnih izraza. Kod stripova motiviranih književnim djelima tekst je pretežno u potpunosti preuzet. Tekstualni dio učeničkih stripova obiluje prvenstveno pravopisnim pogreškama (npr. nedostaju zarezi ili uopće nema interpunkcijskih znakova), a među gramatičkim greškama dominira nepravilno korištenje jednine i množine. Nekim je stripovima potrebna i stilska dorada (ponavljaju se iste riječi i izrazi, pa se može zaključiti da treba poraditi na razvijanju rječnika, a i neke su rečenice nezgrapno konstruirane). Također treba napomenuti da je potpis autora u nekim stripovima nerazpoznatljiv ili autorstvo uopće nije navedeno, pa bi na to trebalo pripaziti prilikom oblikovanja časopisa i listova.

Strip kao oblik umjetnosti povezuje književnost i likovnu umjetnost, pa ga je prema kvaliteti tekstualnoga dijela (priče) i likovnoga dijela (crteža) moguće i vrednovati. U ovom je istraživanju naglasak stavljen na jezično izražavanje, odnosno tekstualni dio stripova, ali nije zanemaren ni likovni izraz učeničkih stripova. Iz analize stripova vidljivo je da se premalo pažnje pridaje jezičnom izražavanju, odnosno tekstualnome dijelu u kojem se nalaze ranije

navedene greške i nepravilnosti. Tekst je možda u stripovima zanemaren baš zbog toga što uz riječi dolazi i crtež koji olakšava razumijevanje i likovno donosi priču, ali treba istaknuti da i tekstualni dio stripova zaslužuje pažnju (inače strip dolazi do ruba standardnojezične prihvatljivosti).

S likovne strane, uočljivo je da učenici preuzimaju uobičajene stripovske konvencije, poput srca kao simbola ljubavi, upitnika kao znaka čuđenja i uskličnika za prikazivanje iznenađenja, te stripovskih onomatopeja (BANG, TRES...). Uočljiv je i snažan utjecaj engleskoga jezika, ne samo u spomenutim onomatopejama na engleskom, već i u potpisivanju autora na engleski način (*by...*, *drawn by...*), i korištenju engleskog izraza *the end* koji označava kraj.

Slijedi analiza učeničkih stripova u četiri kategorije. Prva kategorija predstavlja originalne stripove pronađene u učeničkim školskim listovima, a druga stripove nadahnute književnim djelima. U trećoj su kategoriji opisane slike s tekstom, koje nisu stripovi u pravom smislu riječi, ali se sa stripom mogu povezati. Četvrta kategorija bavi se učeničkim tekstovima o stripu. Nakon svake navedene kategorije, iznesen je zaključak koji opisuje neke zajedničke jezične značajke analiziranih stripova, budući da je naglasak analize na jeziku i stilu. Svaki je strip jedinstven i originalan, pa su izdvojene samo one značajke koji se ponavljaju u više radova.

5. 6. 1. Kategorija originalnih stripova

U ovoj su kategoriji analizirani učenički stripovi originalnoga sadržaja. Ukupno ih je dvadeset, a svaki je nađeni strip analiziran tako da su u tablici izdvojeni: naziv stripa, ime autora ili autorice, te naziv učeničkoga školskoga lista u kojem se strip nalazi. Analiza je temeljena na sljedećim sastavnicama: sadržaj (tema, likovi, motivi, vrijeme, mjesto, ideja ili poruka), jezik i stil, te likovna obilježja stripa (broj kadrova, likovni aspekti i korištenje stripovskih konvencija). U zaključku proizašlom iz analize izneseno je ono najvažnije za svaki strip posebno. U tablicama su izdvojene navedene sastavnice, a u tekstualnome dijelu koji slijedi iza svake tablice detaljno su pojašnjene (naglasak je na jeziku i stilu stripova).

Stripovi su tematski vrlo raznoliki. Tri se stripa temelje na motivima ljubavi („MSN ljubav“ i dva stripa bez naslova), a čak četiri stripa na duhovit način progovaraju o odnosima između učenika i profesora („Profca Sokolić“, „Biti ili ne biti“ i dva stripa bez naslova). Ostali se stripovi bave posebnim i specifičnim temama (štetnost pušenja, onečišćenje, izumi itd.). U

ovoj kategoriji učeničkih stripova česte su personificirane životinje (u čak tri stripa žirafa je glavni lik: riječ je o stripu „Žirafologija“ i dvama stripovima bez naziva, a u jednom se stripu javlja i morski pas koji govori, te Miš Šima – superjunak). Autor Tomislav Matić i autorica Lucija Glavina objavili su po dva stripa s istim likovima, pa ti stripovi imaju neke zajedničke jezične i likovne značajke, a ostali stripovi razlikuju se po svim svojim sastavnicama, što je vidljivo iz analize koja slijedi.

1. Tablica 4.: „MSN ljubav“

Naziv stripa:	„MSN ljubav“
Autorice:	Milica Gagulić, Elena Kalimeris
Naziv učeničkog lista:	„Igllice“, glasilo učenika Medicinske škole „Osijek“, br. 1., god. XVI., 2010., str. 63.-64.
Sadržaj	
Tema:	(mladenačka) ljubav
Likovi:	Lara i Tin, dva Tinova prijatelja i Larina majka
Motivi:	MSN (društvene mreže), ljubav, zaljubljenost
Vrijeme:	suvremenost
Mjesto:	Larina soba, Tinova soba, park
Ideja:	Ljubav je suđena.
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski standardni (s elementima razgovornoga stila)
Stil:	kratki i sažeti dijalozi, jednostavne rečenice, referencijalnost na popularnu glazbu
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	18 kadrova
Likovni aspekti:	strip u boji (flomasteri), vlastoručni crtež i upis teksta, preuzet motiv šavova na usnicama, likovi i pozadina detaljno nacrtani

Korištenje stripovskih konvencija:	upitnici
Zaključak	
Originalna priča, aktualna zbog motiva društvenih mreža (MSN, mreža za računalnu komunikaciju).	

U ovom su stripu autorice Milica Gagulić i Elena Kalimeris iznijele originalnu priču koja se tematski bavi mladenačkom ljubavi Lare i Tina. Osim njih, od likova se pojavljuju dva Tinova prijatelja i Larina majka. Među motivima su: MSN (društvena mreža za dopisivanje), ljubav, zaljubljenost i dotjerivanje za ljubavni sastanak. Zaključuje se da se radi o suvremenosti zbog toga što su računala i komunikacija putem Interneta pojava novijeg doba. Što se mjesta radnje tiče, tu su: Larina soba, Tinova soba i park kao mjesto nalaženja. Temeljna ideja stripa (ujedno i poruka) jest da je ljubav suđena i ne može joj se umaknuti.

Tekst stripa pisan je na hrvatskom standardnom jeziku, s elementima razgovornoga stila (primjerice, korištene su tipične razgovorne konstrukcije: „Ajme... pa to si ti“, „A lažeš da se ovo dogodilo!“ i kolokvijalni izraz *skockati* u značenju *dotjerati*). Stilski, tekst obiluje kratkim i sažetim dijalozima, jednostavnim rečenicama, a pripovjedač se javlja u prvom i u posljednjem kadru (upoznaje čitatelja s junacima). Na početku Lara kaže: „*Nadam se da će naša ljubav trajati*“, a Tin joj odgovara: „*Ne brini, i ja to želim.*“ No, nakon toga Lara dobiva elektroničku poruku („*O, dobila sam poruku. Tko bi to mogao biti...*“), a u sljedećem kadru vidi se Tin koji kaže: „*Poslat ću poruku nepoznatoj slatkici...*“ Čitatelj tako cijelo vrijeme zna da se radi o istim likovima, samo oni ne znaju s kime se dopisuju (nadaju se novoj ljubavi). Kadrovi naizmjenično prikazuju Laru i Tina, a autorice se poigravaju sličnim mislima likova: Tin se pita je li upoznavanje djevojke (MSN prijateljice) u redu prema Lari, a Lara se boji da Tin ne sazna da se ona nalazi s mladićem koji joj je poslao poruku. Tinovi prijatelji postavljaju pitanja o „nepoznatoj slatkici“ (prema pitanjima zaključuje se da su to Tinovi prijatelji): „*Hoćete li se vidjeti?*“ i „*Znaš li kako izgleda?*“, ali im Tin ne odgovara. Lara pjeva refren iz pjesme hrvatske pjevačice Lane Jurčević: „*Volim biti zaa-ljuu-bljee-naa...*“, pa se tako autorice referiraju na suvremenu hrvatsku pop glazbu. Pretpostavlja se da Lari obraća majka kad ju upozorava: „*Samo se izležavaš i sanjariš!*“ (jer bi takvu rečenicu vjerojatno izgovorila majka). U rečenicama likova očituju se uzbuđenje i iščekivanje ljubavnog sastanka: „*Još malo... I vidjet ću slatkicu*“, kaže Tin, a Lara se brine hoće li se svidjeti svom novom prijatelju. Kad se konačno sastanu i

prepoznaju „Ajme... pa to si ti!“ kaže Tin, „A lažeš da se ovo dogodilo!“ uzvikuje Lara, dok pripovjedač zaključuje da im je ipak suđeno.

Strip se sastoji od osamnaest kadrova (deset na jednoj i osam kadrova na drugoj stranici), a crtež je u boji (pretpostavlja se da se radi o tehnici flomastera). Crtež i upis teksta vlastoručni su (motiv šavova na usnicama vjerojatno je preuzet iz filma *Beetlejuice* redatelja Tima Burtona, jer glavni lik tog filma – Jack Skellington ima šavove na usnicama). Pozadina i likovi su relativno detaljno nacrtani (vide se primjerice: Larin ormar, stablo i klupa u parku). Od stripovskih konvencija korišten je upitnik kao znak Tinova iznenađenja.

Zaključno, autorice su iznijele zanimljivu priču, aktualnu zbog poigravanja motivom modernih društvenih mreža koje služe za dopisivanje.

2. Tablica 5.: strip bez naslova

Naziv stripa:	(bez naslova)
Autor:	Matija Moharić
Naziv učeničkog lista:	„Graditelj“, list učenika Graditeljske škole „Čakovec“, br. 28., 2010., str. 23.
Sadržaj	
Tema:	ljubav
Likovi:	dva antropomorfna lika
Motivi:	samoća (tuga), ljubav (sreća)
Vrijeme:	neodređeno (univerzalno)
Mjesto:	park
Ideja:	Ljubav nas čini sretnima.
Jezik i stil	
Jezik:	strip bez riječi (od teksta se pojavljuje jedino engleski izraz za sladoled: <i>ice cream</i>)
Stil:	-
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	9 kadrova

Likovni aspekti:	crno-bijeli strip (olovka), izrazito stiliziran crtež s naznakama pozadine, antropomorfni likovi s izraženim spolnim obilježjima, vlastoručan crtež
Korištenje stripovskih konvencija:	srce
Zaključak	
Originalna priča o ljubavi iznesena bez riječi.	

Strip bez teksta autora Matije Moharića tematski prikazuje antropomorfna lika koji je usamljen i tužan, a kad mu se pridružuje ženski lik, između njih se rađa ljubav i postaju sretni. Javljaju se muški i ženski antropomorfni lik, a motivi su: usamljenost i tuga, te sreća koju se nalazi u ostvarenom ljubavnom odnosu ili poznanstvu. Iz iznesenog se zaključuje da ljubav usrećuje, pa je to glavna ideja. Vrijeme je univerzalno (ne može se točno odrediti kada se radnja događa), a mjesto radnje je park, što se zaključuje prema travnatoj površini, klupi i stablu kao simbolima parka ili neke druge zelene površine.

Strip nema teksta, osim engleskog izraza za sladoled (*ice cream*) koji se nalazi na sladoledarskim kolicima. Sve emocije likova autor prikazuje likovno (mimikom i gestama likova, npr. spuštene ruke sugeriraju tugu, a nesretan izraz lica vidi se po spuštenim usnicama i obrvama). Na engleskom je jeziku navedeno i autorstvo stripa: *by Matija Moharić*.

Strip se sastoji od devet kadrova, crno-bijeli je i rađen vlastoručno, a tehnika je vjerojatno olovka. Likovi i pozadina stilizirani su i svedeni na najosnovnije karakteristike. Likovi su antropomorfni s izraženim spolnim obilježjima (muški lik ima kratku kosu, a ženski kosu vezanu u dva repića, dugačke trepavice i suknju). Od stripovskih konvencija, autor koristi srce kao simbol ljubavi između likova.

Sve u svemu, ovaj kratki strip simbolički prikazuje ljubavnu sreću bez riječi.

3. Tablica 6.: „Žirafologija“

Naziv stripa:	„Žirafologija“
Autorica:	Antonia Nemeč
Naziv učeničkog lista:	„Graditelj“, list učenika Graditeljske škole „Čakovec“, br. 29., 2011., str. 35.
Sadržaj	
Tema:	štetnost pušenja
Likovi:	žirafa i zebra
Motivi:	pušenje, cigarete, štetnost pušenja
Vrijeme:	suvremenost (novije doba)
Mjesto:	neodređeno (vanjski prostor)
Poruka:	Pušenje je štetno, kako običnih tako i električnih cigareta!
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski jezik (razgovorni stil, dijalekt)
Stil:	mного pravopisnih i gramatičkih grešaka, kratki dijalozi, bez pripovjedača
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	8 kadrova
Likovni aspekti:	crno-bijeli strip (flomaster), dva stilizirana životinjska lika bez naznačene pozadine
Korištenje stripovskih konvencija:	iksići umjesto očiju nakon strujnog udara
Zaključak	
Izrazito stiliziran strip s porukom o štetnosti pušenja s mnogo pravopisnih grešaka.	

Strip autorice Antonije Nemeč prikazuje razgovor dvaju personificiranih likova, žirafe i zebre. Žirafa navodi zebri različite prednosti električne cigarete, a naposljetku padne kiša i žirafa strada od strujnog udara. Tematski ovaj strip govori o štetnosti pušenja, a likovi su personificirane životinje s darom govora: žirafa i zebra. Od motiva javljaju se: električna cigareta, životinje, strujni udar. Pretpostavlja se da se radnja odvija u modernom dobu u kojem se javljaju električne cigarete (prije desetak godina nije ih bilo). Mjesto radnje nije naznačeno,

vidi se samo da se likovi nalaze negdje vani jer žirafu na kraju stripa smoči kiša. Poruka stripa jest da je pušenje štetno, ne samo pušenje običnih, već i pušenje električnih („zdravijih“) cigareta.

Strip je pisan hrvatskim jezikom, razgovornim stilom (s elementima dijalekta koji je najuočljiviji u korištenju zamjenice *šta*). Kolokvijalizmi *probat*, *kul* i opušteni način komunikacije između dvaju likova ukazuju na razgovorni stil. Iz dijaloga se doznaju detalji o električnim cigaretama: „*To je električna cigareta. Od nje se ne umire*“, kaže žirafa i nastavlja: „*Možeš naručiti različite okuse i ima mini usb da joj napuniš baterije*.“ Tekstualno, strip obiluje različitim pravopisnim i gramatičkim pogreškama: *umrjet ćeš*, *možeš naručiti*, *koda pušiš*. Strip je možda namjerno pisan na takav način kako bi se što više približio opuštenom razgovornom jeziku, ali to bi onda trebalo naznačiti, primjerice – dodati apostrofe tamo gdje nedostaju slova (*naručiti*). U navedenim izrazima uočljivo je nepoznavanje pravila o alternacijama *ije/je*, pa je oblik *umrjet ćeš* netočno napisan (trebalo bi stajati *umrijet ćeš*). U primjeru *koda pušiš* izraz *kao da* napisan je zajedno, a trebalo bi ga pisati odvojeno i uz to nedostaje jedno slovo. Tu je i krnji infinitiv (*možeš naručiti*, a trebalo bi *možeš naručiti*). Autorica koristi dijalektno *šta* umjesto standardne upitne zamjenice *što* („*Pa šta?*“). Zanimljivo je korištenje glagolskog oblika aorista za izricanje vrlo bliske budućnosti (zebra obznanjuje: „*Odoh ja*“ i nakon toga odlazi), pa je to primjer relativne uporabe vremena. Rečenice su jednostavne, nema pripovjedača, zastupljen je samo govor likova u govornim oblačićima. Treba napomenuti da je jedan govorni oblačić pogrešno označen: čini se da ga izgovara zebra, a ustvari ga treba povezati sa žirafom koja otvara usta.

Strip se sastoji od osam kadrova, crtež je crno-bijeli, vjerojatno rađen ručno, tehnikom flomastera ili crnom kemijskom olovkom, a upis teksta je (čini se) računalno učinjen. Likovno je naglasak na mimici likova (njihovim očima i smiješku). U pozadini se vidi samo padanje kiše, a od stripovskih konvencija zamjećuje se iksić (X) umjesto očiju kad žirafu pogodi strujni udar.

Ovaj se strip odlikuje stiliziranošću, a temeljna je poruka o štetnosti pušenja dobro predočena. Zamjerka se može iznijeti zbog puno pravopisnih grešaka.

4. Tablica 7.: „Pankeri u pelenama“

Naziv stripa:	„Pankeri u pelenama“
Autorica:	Barbara Brdarić
Naziv učeničkog lista:	„Igllice“, glasilo učenika Medicinske škole „Osijek“, br. 27., god. XVI., 2011., str. 63.- 64.
Sadržaj	
Tema:	dječja igra
Likovi:	dva djeteta, majka i baka
Motivi:	<i>punk</i> pokret, <i>punk</i> obilježja, dječja igra
Vrijeme:	moderno doba
Mjesto:	dnevna soba
Ideja:	U kući vlada anarhija.
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski jezik (razgovorni stil), <i>punk</i> pjesme na engleskom
Stil:	pripovjedač uvodi u radnju, kratki dijalozi između likova, ironija
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	9 kadrova
Likovni aspekti:	strip u tri boje: crvenoj, crnoj i bijeloj, tehnika olovke ili drvenih bojica, detaljno prikazani likovi i pozadina
Korištenje stripovskih konvencija:	note za glazbu, upitnici, uskličnici, para kao znak ljutnje
Zaključak	
Strip se temelji na motivima <i>punka</i> i anarhije (koja može vladati može i u kući).	

Ovaj strip poigrava se motivom *punk* pokreta i njegovih sljedbenika (pankera). Prikazuje djecu ostavljenu samu kod kuće: djeca na televiziji gledaju pankere, te odlučuju sami postati pankeri (premda ne znaju ni pravo značenje te riječi), a na kraju dolazi majka koja

konstatira da u njihovoj kući vlada anarhija. Tema je dječja igra, a od likova se pojavljuju dva djeteta (jedno malo starije i jedno u pelenama), te baka koja se pridružuje igri i majka koja se javlja na samom kraju. Radnja se događa u dnevnoj sobi (tu je televizor, a djeca se igraju na sagu). Radnja je smještena u moderno doba budući da se *punk* kao pokret javlja 70-ih godina prošlog stoljeća (a radnja se događa nakon toga). Poenta priče može se iščitati u kadrovima pri kraju stripa, kad majka kaže da u njihovoj kući vlada anarhija.

Strip je pisan na hrvatskom jeziku (razgovornim stilom). U tekstu se nalaze razgovorne skraćenice kao što su izrazi: *friz* („*Još samo da sredim friz*“), *braco*, *ajmo*. Vidljiva je ironija već u samom naslovu: „Pankeri u pelenama“, čime se vjerojatno želi poručiti da se netko nezrel upušta u nešto o čemu ne zna dovoljno, u ovom slučaju – djeca glume pankere. Likovi pjevaju stihove najpoznatijih pjesama američke *punk* grupe *Ramones* dokazujući da su pravi pankeri (*Sheena is a punk rocker, I wanna be sedated*). Pripovjedač uvodi u radnju jednom rečenicom koja nagovještava da su djeca sama kod kuće i da rade ono što je za njih uobičajeno: „*Prezaposleni roditelji ostavili su djecu da rade ono što djeca rade*“, a poslije se glas pripovjedača više ne javlja. Zanimljivo je da u govorne oblačiće autorica stavlja brojeve kako bi uputila kojim redoslijedom treba čitati tekst, što se u stripovima rijetko nalazi. Izraz pankeri preuzet je iz engleskog jezika (*punk*), te prilagođen hrvatskome jeziku i napisan fonetizirano (onako kako se izgovara). U tekstu se ponavljaju neke pravopisne greške (npr. nema zareza iza vokativa: „*Braco a što mi to gledamo?*“, izraz *ovaj* nije odvojen zarezima od ostatka rečenice „*Pa ovaj ne znam!*“). Autorica se potpisuje koristeći arhaizam *risati* u značenju *crtati* (*riše i piše*: Barbara Brdarić), a na kraju stripa poigrava se motivom anarhije koji se inače veže uz *punk* pokret i označava kaos ili bezvlašće. Majka u stripu zaključuje da u njihovoj kući vlada anarhija.

Strip ima ukupno devet kadrova (četiri na prvoj stranici i pet na drugoj). Likovno, crtež je rađen vlastoručno (kao i upis teksta), i to u tri boje: crvenoj, crnoj i bijeloj. Radi se vjerojatno o tehnicu drvenih bojica ili olovci. Likovi i pozadina (soba u kojoj se nalaze) prikazani su uz pregršt detalja. Od stripovskih konvencija, autorica koristi upitnike kao znak čuđenja i uskličnike kao znak iznenađenja, te note koje dočaravaju glazbu. Također se vidi para koja izlazi iz majčine glave i znak je ljutnje.

Zaključno, strip je zanimljiv i likovno bogat, a poigrava se motivom anarhije koji se veže uz *punk* pokret, dok anarhija može vladati i u kući.

5. Tablica 8.: strip bez naslova

Naziv stripa:	(bez naslova)
Autor:	Domagoj Blažević
Naziv učeničkog lista:	„Semper Magis“, list učenika Isusovačke klasične gimnazije s pravom javnosti u Osijeku, br. 12., god. XII., umetak
Sadržaj	
Tema:	spособnosti Miša Šime
Likovi:	Miš Šima (i sporedni likovi)
Motivi:	Miš – superjunak, natprosječne sposobnosti, ogovaranje
Vrijeme:	neodređeno (izmjena noć – dan)
Mjesto:	ulica, škola
Poruka:	Miš Šima sve čuje i zna – čuvajte se!
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski jezik
Stil:	puno ponavljanja riječi, vulgarizmi (<i>isprdat</i>), pripovjedač se stalno obraća čitatelju, likovi gotovo ne govore
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	6 kadrova
Likovni aspekti:	u boji, računalno rađene sličice i računalno dodan tekst, naglasak na prikazu lika Šime (pozadina naznačena)
Korištenje stripovskih konvencija:	upitnici (i likovno prikazan razgovor: bomboni, munje...)
Zaključak	
Strip je malo nejasan, odnosno možda predstavlja neku šalu koju čitatelji lista razumiju.	

Strip autora Domagoja Blaževića opisuje superjunaka Šimu: on je miš koji sve vidi i sve čuje. Prikazan je s golemim ušima i dalekozorom u ruci, a cijelim stripom dominiraju njegove natprosječne sposobnosti. No nije baš jasno što on točno radi, jer se u zadnjem kadru nalazi samo opomena: „*Miš Šima sve vidi sve čuje i zna sve! Isprdat će vas bilo gdje!!!*“ Osim Šime, pojavljuju se još dva ženska lika, a njihov je razgovor samo likovno prikazan (bez ijedne riječi, s nacrtanim bombonima, srcem, pištoljem i munjama) i Šima obznanjuje da se u tom razgovoru radi o ruganju. Također, Šima sreće jedan par i pita muškarca kako se zove, dok žena viče: „*Neeeeeeee*“, vjerojatno jer je prepoznala Šimu. Neki od motiva su: Miš – superjunak, natprirodne moći (sposobnosti), ogovaranje koje Šima prepoznaje u razgovoru dvaju djevojaka i sl. Ne zna se gotovo ništa o vremenu radnje, osim što se može razaznati da se izmjenjuju noć i dan (prema uličnoj lampi kadru na početku i izlasku sunca na kraju stripa). Radnja se događa u školi i na ulici, što se zaključuje prema likovnoj pozadini. Poruka stripa je da se treba čuvati jer Šima sve vidi i zna.

Strip je pisan na hrvatskome jeziku, ima elemente razgovornoga stila, pa čak i vulgarizme (izraz *isprdati*, u značenju ismijati, narugati se). Stalno se ponavljaju izrazi: *sve*, *stvarno*, *baš*, što svjedoči o nerazvijenosti učeničkoga rječnika. Primjeri su: „*On baš sve vidi... baš sve i svakog zna*“ iz prvog kadra, „*On stvarno svašta čuje. Stvarno svakakve gluposti načuje!*“ iz trećeg kadra i: „*Miš Šima sve vidi sve čuje i zna sve!*“ u zadnjem kadru stripa. Osim toga, u tekstu su brojne pravopisne greške (rečenice su napisane bez zareza): „*Miš Šima sve vidi sve čuje i zna sve!*“ Pisanje razgovornih izraza (*ko* umjesto *kao*, *al* umjesto *ali*) nije dosljedno, a pripovjedač spominje jednu duhovitu usporedbu usput koristeći rimu (*kolač- trač*): „*Učenike voli k'o dijabetičar kolač*“, „*al o njima zna baš svaki trač*“. Navedene su rečenice napisane bez ikakvih interpunkcijskih znakova. Pripovjedač se stalno obraća čitatelju, a likovi gotovo i ne govore. Pripovjedač sam postavlja pitanja: „*Tko je on?!*“ i odgovara na njih: „*Miš Šima!*“

Strip ima šest kadrova i doima se kao da je računalno izrađen (u boji je), a čini se da je i tekst računalno upisan. Pozadina je vrlo stilizirana i stavljena u drugi plan, dok je u prvom planu glavni lik Šima. Od stripovskih konvencija, autor koristi upitnike i uskličnike kao znak iznenađenja kad Šima obznanjuje dvjema djevojkama da je njihov razgovor ruganje. Tu se može ubrojiti i likovni prikaz razgovora u kojem se vide: bomboni, pištolj, munje...

Strip je malo nejasan čitatelju, pa ostaje pitanje što se ustvari htjelo postići. Možda se radi o šali koja je razumljiva čitateljima lista „*Semper Magis*“.

6. Tablica 9.: „Profa Sokolić“

Naziv stripa:	„Profa Sokolić“
Autor:	Miron Ivančan
Naziv učeničkog lista:	„Kvaka“, list učenika Srednje škole „Petrinja“, br. 7., str. 52.
Sadržaj	
Tema:	šala dvojice učenika pripremljena za profesora tjelesnoga odgoja
Likovi:	profesor Sokolić, Miro i Sloba
Motivi:	učenici, profesori, šale s profesorima
Vrijeme:	večer
Mjesto:	ulica
Poruka:	Profesoru se ne možemo narugati bez posljedica.
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski (razgovorni stil)
Stil:	kolokvijalizmi, razgovorne skraćenice (<i>profa</i>), pogrđnice (<i>šeprtljavi kojote</i>), duhovitost, nema pripovjedača
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	9 kadrova
Likovni aspekti:	crno-bijeli strip (tehnika olovke), vlastoručno crtanje i upis teksta, likovi i pozadina detaljno prikazani
Korištenje stripovskih konvencija:	upitnici
Zaključak	
Vrlo duhovito ispričana šala za profesora s porukom da se profesoru ne možemo narugati bez posljedica. U stripu je korišten specifičan jezik.	

Strip autora Mirona Ivančana prikazuje šalu koju učenici Miro (pretpostavlja se da je to autorov nadimak) i Sloba izvode: radi se o zastrašivanju profesora Sokolića. Oni stoje jedan na drugome (ispod kaputa), te zbog toga izgledaju veći i straše profesora: tjeraju ga da radi sklekove i zgibove, a kad ga naposljetku traže da probuši gume na svom biciklu i proguta zviždaljku, gube ravnotežu i profesor prepoznaje da se radi o „manijacima iz 3. e“. U stripu se javljaju samo tri lika (profesor, Miro i Sloba), a među motivima su: profesori, učenici (njihovi međusobni odnosi) i šala priređena za profesora. Vrijeme radnje je večer, što se zaključuje prema mjesecu nacrtanome u prvom kadru stripa. Radnja se događa na ulici, kad se Miro i Sloba iznenada pojavljuju iza profesora. Poruka stripa je da se profesoru ne možemo narugati bez posljedica (profesor u zadnjem kadru prepoznaje učenike, zna čak i koji su razred, pa se očekuje da će ih kazniti).

Strip je pisan na hrvatskome jeziku i jezično je vrlo zanimljiv, jer autor koristi dinamični razgovorni stil (primjerice, profesor kaže: „*Samo sam jadni profa tjelesnog, bez novca! Imam ženu i dvoje klinaca*“). Već u nazivu stripa („*Profa Sokolić*“) istaknuto je o kojem se točno profesoru radi. Tekst obiluje razgovornim skraćenicama (*profa* umjesto profesor, *po* umjesto pola), kolokvijalizmima (*klinci, lova, ok*) i pogrđnicama (*bijedniče, manijaci, šeprtljavi kojote*). Strip nema pripovjedača, već se tekst temelji na bogatim razgovorima dvojice učenika i profesora. Rječnik korišten u stripu u potpunosti odgovara kontekstu, tj. situaciji (zastrašivanje, maltretiranje). Miro i Sloba naređuju profesoru: „*Stoj ni makac!*“, „*Lova kasnije! Sada leži!*“, „*Na pod, smjesta!*“ U rečenicama se vidi nedosljedno korištenje zareza (iza imperativa *stoj* nema zareza, a prije priloga *smjesta* ima). Rečenice su kratke i odrješite, s mnoštvom imperativa, učenici čak i vrijeđaju: „*I to brzo bijedniče!*“ (u rečenici nema zareza prije vokativa). Miro i Sloba maltretiraju profesora: naređuju mu trideset sklekova, a onda kažu: „*Manje dvadeset i tri, su tri...*“ (premda profesor broji već dvadeset i šesti sklek). Brojevi su pisani riječima, što je neuobičajeno, ali se time naglašava šala koju učenici izvode. Još se jednom ponavlja ista šala: naređuju trideset zgibova, a onda kažu (uz smijeh): „*Petnaest,... brže! Deset i po... he he!*“ (u rečenici je korištena razgovorna skraćenica: *po* umjesto *pola*). Tekst i slika snažno su povezani: iz crteža vidljivo je da se Miro i Sloba komešaju, a tekstualno se čita: „*Op! Op! Op!*“ Profesor prepoznaje svoje učenike i upućuje im neodređenu prijetnju, pa čitatelju ostaje tek zamišljati što će dalje biti: „*Samo 3. e ima takve manijake! Jao vama!*“ Profesor ponavlja riječi iz straha („*Ok! Ok!*“), a učenici ponavljaju izraz kojim ga zastrašuju (*a sad/a*): „*A sad trideset zgibova!*“, „*A sad ćeš si probušiti gume na biciklu...*“ Zanimljivo je da

autor aludira na vlastito ime u stripu: Miro je vjerojatno skraćeno od Miron, pa se dobiva dojam da autor prepričava zgodu koja se dogodila ili ju on sam zamišlja.

Strip ima devet kadrova, crno-bijeli je i vidljivo je da su sličice crtane rukom, a i tekst je ručno upisan. Pozadina je prikazana, ali ne detaljno (najvažniji su ipak likovi i njihovo ponašanje). Šala nije samo sadržajna, već je i likovno izražena: kad Slobo i Miro natjeraju profesora na sklekove, ispod njega se pojavljuje lokva vode (znoja). Cijelo se vrijeme na profesorovu licu vidi da je u strahu. Od stripovskih konvencija pojavljuju se upitnici kao znak iznenađenja.

Sve u svemu, radi se o vrlo duhovitom ostvarenju, ne samo zbog šaljivoga sadržaja izraženoga riječima, već i likovnoga prikaza. Može se reći da je ovo jedan od uspješnijih stripova.

7. Tablica 10.: „Nogice“

Naziv stripa:	„Nogice“
Autorica:	Iva Pavlović
Naziv učeničkog lista:	„Mimladi“, list III. Gimnazije, br. 104., god. LVII., 2013., str. 63.
Sadržaj	
Tema:	ostvarenje noćne more
Likovi:	dječak i djevojčica
Motivi:	nogice, san i stvarnost, buđenje
Vrijeme:	jutro
Mjesto:	dječakova soba (i ulica)
Poruka:	Nešto čemu se rugamo može se dogoditi i nama samima.
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski (miješanje standarda i dijalekta: <i>što, šta</i>)
Stil:	jako malo teksta, pravopisne greške (<i>slijedeće jutro</i>), razgovorni stil, pripovjedač

	vrlo malo kazuje, latinska posuđenica <i>relaksacija</i>
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova::	6 kadrova
Likovni aspekti	crno-bijeli, vrlo jednostavan crtež i tek naznačena pozadina (naglasak na likovima)
Korištenje stripovskih konvencija:	crtice koje pokazuju smjer pogleda
Zaključak	
Stripovski iznesena ideja da se san pretvori u stvarnost.	

U ovom se stripu autorica Iva Pavlović poigrava motivima sna i stvarnosti. Dječak i djevojčica prikazani su na putu iz škole. Preplašena djevojčica iznosi: „*Šta misliš, što bi bilo kada bi jedno jutro ustao, pogledao kroz prozor i vidio samo nogice!*“ Dječak se budi sljedeće jutro i vizija koju je djevojčica iznijela postaje njegova stvarnost, a na kraju stripa ponovno se budi, ne znajući više što je san, a što stvarnost. Glavni su likovi dječak i djevojčica, s time da se ona pojavljuje samo u prvom kadru, a motivi su: san, stvarnost, buđenje i noge (nogice). Radnja je smještena u dječakovu sobu (samo je prvi kadar na ulici). Poruka stripa je da se nešto čemu se čovjek ruga može dogoditi i njemu samome (ili mu se javiti u snovima). U prvom kadru dječak se ruga djevojčici i ne želi ju slušati, a kasnije sanja upravo ono što je djevojčica predvidjela.

Strip je pisan na hrvatskome jeziku, uz miješanje hrvatskoga standardnoga jezika i dijalekta (*što* i *šta*: „*Šta misliš, šta bi bilo...*“). Strip je pisan tipičnim razgovornim stilom u kojem se ponavljaju usklici kojima se dočarava uzbuđenje: *E! E!* (tu je i kolokvijalizam *hororac*): „*E! E! Šta misliš, što bi bilo kada bi jedno jutro ustao, pogledao kroz prozor i vidio samo nogice!*“ Pripovjedač se javlja u prva dva kadra: na početku uvodi čitatelja u radnju – koristeći latinsku posuđenicu: *relaksacija nakon škole* (opuštanje), i u drugom kad napominje da se radi o sljedećem jutru. U tekstu su brojna ponavljanja: riječ *baš* ponavlja se dva puta u prvom kadru, kad djevojčica kaže: „*Koji užas, baš kao u hororcu...*“, a dječak odgovara: „*a, baš super...*“ Ponavljaju se i izrazi: umanjena *nogice* (dvaput ih spominje djevojčica, a jednom dječak), te izraz *samo* (koji djevojčica veže uz *nogice*: *samo nogice*, još jednom isti izraz ponavlja dječak, a onda uvjerava samog sebe: „*Samo san, samo san...*“). Zanimljivo je da osim

u govornim i misaonim oblačićima, misli likova autorica iznosi i izvan oblačića, tako da su dječakove misli u eliptičnim rečenicama: „...*Prije u komediji...*“ i „*Ručak! Ručak! Ručak!*“ izvan oblačića, dok je misao „*Oličjenje inteligencije*“ u misaonom oblačiću, a komentar u kojem se prepoznaje ironijski odnos prema onome što djevojčica kaže: „*A, baš super... ...Interesantno...*“ nalazi se u govornom oblačiću. U tekstu se nalazi jedna pravopisna greška: *sljedeće jutro* (umjesto *sljedeće*).

Strip se sastoji od šest kadrova, crno-bijeli je i crtan vlastoručno (crnim tušem ili olovkom), a i tekst je upisan rukom. Likovi su stilizirani i svedeni na najvažnije (oči, usne), a izrazima lica autorica pokazuje strah likova. Pozadina je samo naznačena (vidljiv je nogostup na ulici, dječakov pogled s prozora i njegov krevet u sobi). Od stripovskih konvencija tu su crtice koje likovno prikazuju smjer dječakova pogleda (prema prozoru). Likovno je također prikazano kako se dječak trese od straha.

Sve u svemu, ovaj strip poigrava se motivima sna i stvarnosti: vizija koju djevojčica iznosi obistinjuje se za dječaka sljedeće jutro, te on više nije siguran što je stvarnost, a što san.

8. Tablica 11.: strip bez naslova

Naziv stripa :	(bez naslova)
Autorica:	Lucija Glavina
Naziv učeničkog lista:	„Mali graditelj“, dvomjesečnik Graditeljske škole „Čakovec“, br. 1., 2013., str. 36.
Sadržaj	
Tema:	čitanje knjige naopako
Likovi:	Žirafko i Bucko
Motivi:	knjige, čitanje
Vrijeme:	neodređeno
Mjesto:	dnevna soba
Ideja:	Treba znati pravilno držati i čitati knjigu.
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski (razgovorni stil)

Stil:	verbalno izražena šala oko čitanja knjige naopako, nema pripovjedača
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	3 kadra
Likovni aspekti:	crno- bijeli strip, sjenčanje, izražene ekspresije lica, vlastoručno crtanje i upis teksta
Korištenje stripovskih konvencija:	-
Zaključak	
Stripovski izražena kratka anegdota (duhovitost).	

U samo tri kadra autorica Lucija Glavina iznosi anegdotu u kojoj jedan lik (Bucko) ne zna pravilno držati knjigu, pa misli da tekst nije na hrvatskom, a Žirafko (drugi lik) mu ukazuje na to na je knjigu okrenuo naopako. Strip se temelji na ideji da Bucko nema svladanu vještinu čitanja (pa je temeljna ideja da knjigu treba znati pravilno držati i čitati), i to između dva lika (Žirafka i Bucka). Najvažniji su motivi knjige i čitanje. O vremenu radnje ne saznaje se ništa, a da se sve odvija u dnevnoj sobi, zaključuje se po tome što Bucko sjedi u naslonjaču i kraj njega je stolić sa šalicom čaja.

Strip je pisan na hrvatskome jeziku i to razgovornim stilom, što se očituje u kolokvijalnim izrazima poput *kužim* ili *naopačke* („*Ja ne kužim ovu knjigu*“, „*To nije na hrvatskom, donesi mi pravu knjigu!*“ zahtijeva Bucko). Prema rečenicama koje izmjenjuju likovi, odmah se zaključuje da se radi o razgovornom stilu, s time da autorica vokativ i usklik *joj* ne odvaja zarezom, već zarez piše samo iza zaziva Buckova imena (Žirafko kaže: „*Joj Bucko, pa okrenuo si knjigu naopačke!*“). Dijalog je kratak, a rečenice su jednostavne i izražavaju šalu oko čitanja knjige naopako. Imena likova osmišljena su prema istom sufiksu -*ko*: Bucko, Žirafko. Prema imenima može se zaključiti da Bucko ima veću tjelesnu masu i da je Žirafko žirafa, a to je vidljivo i iz crteža. Strip nema pripovjedača.

Strip se sastoji od samo tri kadra. Crtež je vlastoručni, kao i upis teksta. Radi se vjerojatno o tehnicu olovke, u crno-bijeloj boji sa sivim nijansama i puno sjenčanja. Mnogo je pozornosti posvećeno izrazima lica likova, na kojima se iščitavaju osjećaje i misli likova (Buckova zbunjenost, Žirafkov smijeh). Autorica ne koristi posebne stripovske konvencije.

Zaključno, uspješno je ispričana duhovita anegota o vještini čitanja knjiga, koje treba znati držati i čitati.

9. Tablica 12.: strip bez naslova

Naziv stripa:	(bez naslova)
Autorica:	Lucija Glavina
Naziv učeničkog lista:	„Mali graditelj“ (dvomjesečnik Graditeljske škole „Čakovec“, br. 2., 2013., str. 72.)
Sadržaj	
Tema:	pripreme za Božić
Likovi:	Žirafko i Bucko
Motivi:	Božić, božićno drvce, božićni ugođaj
Vrijeme:	(pred)božićno vrijeme
Mjesto:	dnevna soba
Poruka:	Trud se oko božićnih priprema isplati.
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski (elementi razgovornoga stila: <i>predobro</i>)
Stil:	kratki i jednostavni dijalozi, gramatički i pravopisno sve korektno
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	4 kadra
Likovni aspekti:	crno-bijeli strip, sjenčanje, važne ekspresije lica (likovi i pozadina detaljno prikazani: božićno drvce, kamin...)
Korištenje stripovskih konvencija:	-
Zaključak	
Trud se oko nošenja drvca i božićnih priprema isplati kad osjetimo božićni ugođaj.	

Ista autorica (Lucija Glavina) objavila je dva stripa u dvomjesečniku „Mali Graditelj“, ovo je drugi strip. Ponavljaju se isti likovi kao u prethodnome stripu (Bucko i Žirafko). Bucko se žali kako je teško božićno drveće koje vuče, ali se trud ipak isplati kad pokraj kamina gleda prekrasno drveće. Tematski se strip bavi pripremanjem za Božić, a motivi su: božićni ugođaj, drveće, Božić. Na temelju toga zaključuje se da se radi o predbožićnom i božićnom razdoblju, a da je mjesto radnje dnevna soba, odnosno dnevni boravak, vidljivo je po kaminu i okićenom drvcu kraj njega. Strip se temelji na ideji da se trud oko božićnih priprema ipak isplati kad je sve gotovo.

Tekst stripa pisan je hrvatskim jezikom, a upotrijebljeni su i neki elementi razgovornoga stila, kao što je pomodnica *predobro* (taj izraz u govoru, ali i u pismu danas često upotrebljavaju mlađi govornici hrvatskoga jezika). Dijalozi su između likova kratki, a njihove su rečenice jednostavne i sažete. Usklik *uf* autorica koristi za pojačavanje dojma o težini drvca koje Bucko nosi (i žali se: „*Uf, ovo drveće je tako teško!*“). Kraj kamina Bucko zadovoljno komentira: „*Ipak se isplatilo nositi ga, predivno je!*“, a Žirafko ga pohvaljuje: „*Odabrao si predobro drveće!*“ Premda je samo Bucko nosio drveće, koristi množinu kao da su drveće nosila obojica: „*Obavili smo odličan posao!*“ a Žirafko se slaže: „*I ja tako mislim!*“ Nema pravopisnih ni gramatičkih grešaka (kao ni u prethodnom stripu s istim likovima, nema pripovjedača).

Strip ima tri kadra, sličice su crno-bijele (vjerojatno su rađene olovkom, a crtež i upis teksta su vlastoručni). Crtež obiluje tehnikom sjenčanja, a puno pažnje pridano je izrazima lica likova. U pozadini su prikazani brojni detalji (čarape obješene na kamin i sl.).

Dakle, može se reći da ovaj strip predstavlja kratku božićnu priču s porukom da se trud oko božićnih priprema isplati.

10. Tablica 13.: „Glupan“

Naziv stripa:	„Glupan“
Autor:	Ante Barić
Naziv učeničkog lista:	„Vreva“, list Učeničkog doma „Ante Brune Bušića“ u Zagrebu, br. 3., 2012./2013., str. 26.- 27.
Sadržaj	

Tema:	šeprtljavost čarobnjakova pomagača
Likovi:	gospodar (čarobnjak?) i njegov pomagač
Motivi:	šeprtljavost, neposluh, nepridržavanje naredbi
Vrijeme:	neodređeno (prošlost)
Mjesto:	gospodarev (čarobnjakov) dvorac
Poruka:	Treba se držati uputa koje smo dobili.
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski (razgovorni stil)
Stil:	duljenje samoglasnika i suglasnika, neobična (nepotrebna) pripovjedačeva intervencija o nastavku stripa
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	20 kadrova (12 na jednoj i 8 kadrova na drugoj stranici)
Likovni aspekti:	strip u boji, vlastoručni crtež, ali računalno upisan tekst, bogat crtež (likovi i pozadina)
Korištenje stripovskih konvencija:	onomatopeje, upitnici
Zaključak	
Likovno bogat strip (u boji), ali sadržajno se u mnogo se kadrova ovog stripa ponavlja isto.	

Strip autora Ante Barića donosi priču o gospodaru (koji je u stripu prikazan kao čarobnjak ili vještac) i njegovu pomagaču kojeg gospodar naziva Glupanom (prema njemu strip nosi ime). Tematski prikazuje Glupanovu nespretnost koja dovodi do eksplozije i sveopćega nereda (gospodar mu izričito kaže da ne dira kristal, a Glupan upravo to čini). Gospodar i njegov pomagač jedini su likovi u ovom stripu, a temeljni su motivi: šeprtljavost pomagača, njegov neposluh i nepridržavanje naredbi. O vremenu radnje ne saznaje se gotovo ništa, može se jedino na temelju prikazanog dvorca i mističnih detalja (kristal, kotao i starinska odjeća koja nalikuju na halje) zaključiti da se radi o nekom prošlom vremenu. Mjesto radnje je gospodarev (čarobnjakov) dvorac, prikazan već u prvom kadru stripa. Ideja stripa je da se treba pridržavati naredbi jer u suprotnom može doći do nevolja i štetnih posljedica.

Strip je pisan na hrvatskome jeziku (razgovornim stilom). Specifičnost ovoga stripa je pretjerano ponavljanje samoglasnika, suglasnika, pa čak i interpunkcijskih znakova: „*Doolazii ovamooo!*“, „*Dobro pazi na kotao i kristal!!!!*“, „*Ok... samoo polaakooo...*“ i „*Ja.. ovaaj.. ne znamm..*“. Također je nelogično što na prvoj stranici kadar završava riječima: *nastavit će se*, a odmah na sljedećoj stranici slijedi nastavak, pa zapravo nema potrebe za najavljuvanjem nastavka koji se odmah nadovezuje. Naslov „Glupan“ naginje vulgarnosti i vrlo direktno naglašava pomagačevu osobinu koju onda potvrđuje sadržaj stripa. Elementi razgovornog stila najuočljiviji su u Glupanovim monolozima: „*Čovječe... što je to bilo?*“ i „*O moj bože*“. Monolozi inače nisu uobičajeni u stripovima, pogotovo monolozi izgovoreni naglas (obično se misli likova prikazuju u misaonim oblačićima). Nema glasa pripovjedača, već su samo navedene smjernice o nastavku stripa i oznaka kraja u posljednjem kadru. Neobično je korištenje inače rijetkog pluskvamperfekta (*bio rekao*): „*Dirao si kristal... pa što sam ti bio rekao?*“ Dijaloga je malo, pretežu Glupanovi monolozi i jednostavne rečenice koje verbalno izražavaju Glupanovu nespretnost i nesnalaženje u situaciji, što je i likovno predočeno. Na tekstu bi trebalo stilski poraditi, a treba ispraviti i pravopisne greške: autor ne piše veliko slovo nakon znaka triju točkica i na kraj rečenice stavlja dvije točke („*Hjooj... e moj GLUPANE..*“).

Strip je podijeljen na dvije stranice, s time da je na prvoj stranici dvanaest kadrova, a osam na drugoj. Kadrovi su u boji, tekst je upisan računalno, a crtež je rađen rukom. Likovi su stilizirani i njihov je izgled sveden na najosnovnije (oči, nos, usta i jednostavna odjeća), a pozadina je prikazana s dosta detalja (cvijeće, stvari u dvorcu i sl.). Stripom dominiraju onomatopejski izrazi, računalno dodani (BANG!) koji označavaju eksploziju izazvanu time što je pomagač dotaknuo kristal. Osim tih izraza, od stripovskih konvencija korišteni su upitnici kao znak pomagačeva iznenađenja.

Strip je likovno zanimljiv zato što je u boji, ali sadržajno se kroz veći dio stripa ponavljaju eksplozije izazvane time što pomagač dira kristal.

11. Tablica 14.: strip bez naslova

Naziv stripa:	(bez naslova)
Autorstvo:	nepoznato (nema ga ni u <i>impressumu</i>)
Naziv učeničkog lista:	„Zora“, list karlovačkih gimnazijalaca, br. 22., 2011., str. 36.
Sadržaj	
Tema:	poznate ličnosti (bivši učenici karlovačke gimnazije) traže gimnaziju
Likovi:	Nikola Tesla, braća Mirko i Stjepko Seljan, Stjepan Radić, Danijela Trbović
Motivi:	slavne ličnosti, Gimnazija Karlovac
Vrijeme	245. obljetnica postojanja karlovačke gimnazije
Mjesto:	Karlovac
Ideja:	Karlovačka gimnazija stvara poznate ličnosti.
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski standardni jezik
Stil:	neke gramatičke greške, pripovjedač se javlja na kraju, likove se prepoznaje po rečenicama koje izgovaraju
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	9 kadrova
Likovni aspekti:	crno-bijeli (kemijska olovka), dominiraju likovi (pozadine gotovo nema), vlastoručni crtež i tekst
Korištenje stripovskih konvencija:	-
Zaključak	
Zanimljiv strip za čije je razumijevanje potrebno predznanje (treba znati osnovne informacije o nekim najpoznatijim bivšim učenicima Gimnazije Karlovac).	

Autor ovog stripa nije naveden, ni u samom stripu niti u *impressumu*. Tema je 245. obljetnica djelovanja Gimnazije Karlovac, povodom čega karlovačku gimnaziju traže brojne poznate ličnosti: Stjepan Radić, braća Mirko i Stjepko Seljan, Nikola Tesla, a uz navedene likove javljaju se i dva profesora (vjerojatno Hrvatskoga jezika, zato što spore oko toga je li važnija književnost ili jezik/gramatika). Iako se ne spominje izravno da je to ona, u stripu je prikazana i Danijela Trbović koja dolazi iz Karlovca i poznata je voditeljica televizijskog kviza „Najslabija karika“. Dakle, strip prikazuje navedene slavne ličnosti kao bivše učenike karlovačke gimnazije, pa su to ujedno i temeljni motivi (slavni učenici i Gimnazija Karlovac). Vrijeme radnje je godina u kojoj se slavi 245. godišnjica osnutka škole, odnosno 2011. godina. Mjesto radnje je Karlovac. Temeljna je ideja stripa ponos zbog toga što karlovačka gimnazija stvara poznate i uvažene ličnosti već (više od) 245 godina.

Strip je napisan na hrvatskom standardnom jeziku uz neke pogreške – primjerice, nađena je gramatička greška: „Ovdje u Gimnaziji uči se fizika, kemija, matematika...“ U navedenoj je rečenici glagol upotrijebljen u jednini umjesto množini: *uče se fizika, kemija...* Započeta se rečenica nastavlja i u sljedećim kadrovima: „...hrvatski...“ (u kadru se profesori svađaju: „Ja mislim da je književnost važnija!“ kaže jedan, dok se drugi suprotstavlja: „Kažem da je gramatika važnija od književnosti!“) i u trećem kadru rečenica završava: „...i mnoge druge predmete. A da ne spominjemo dramsku i novinarsku sekciju...“ Poznate ličnosti ne prepoznaju se po izgledu, već po svojim poznatim izrekama. Tako Stjepan Radić kaže: „Izgubio sam se u magli kao guska! Kako ću sada naći gimnaziju?“ a braća Seljan, istraživači Afrike uspoređuju (koristeći okamenjenu metaforu *mačji kašalj*): „Čovjek bi rekao da će nakon Afrike to biti mačji kašalj, ali Karlovac se jako promijenio od naših dana...“, dok je Tesla prikazan sa svojim izumom, žaruljom: „Baš mijenjam običnu žarulju svojom bežičnom.“ Danijela Trbović, voditeljica kviza „Najslabija karika“ izgovara rečenicu: „Jurice, vi ste i statistički najslabija karika. DOVIĐENJA!“ Pripovjedač u zadnjem kadru poručuje: „I tako naša gimnazija stvara poznate ličnosti već 245 godina“, i napominje da je to „divno!“ Pravopisno, autor nedosljedno piše naziv škole: pet puta u tekstu piše gimnaziju malim početnim slovom (*kako ću sada naći gimnaziju?, tražim karlovačku gimnaziju, također tražimo gimnaziju, vidim da smo našli gimnaziju, i tako naša gimnazija stvara...*), a jednom velikim početnim slovom: *ovdje u Gimnaziji uči se...* U tekstu je korišteno mnogo uzvika: „Joooj!“, uzvikuje S. Radić. „Oh! Tko ste vi?“ pitaju ga braća Seljan i to isto pitanje: „Oh! Tko ste vi?“ Radić postavlja Tesli, a Seljan zaključuje: „Ah, vidim da smo našli gimnaziju!“ Zanimljivo je korištenje jednog učestalog frazema za označavanje slabe vidljivosti: „Ne vidi se ni prst pred nosom“, kaže Radić.

Strelicama je naznačen redosljed kojim treba čitati strip. Sastoji se od devet crno-bijelih kadrova (nacrtanih vjerojatno olovkom) u kojima dominiraju likovi, i to stilizirani, pa se zaključuje tko su na temelju onoga što govore. Pozadine gotovo da i nema (sami likovi govore da se ništa ne vidi od magle). Njihove riječi nisu u govornim oblačićima kao što je uobičajeno, već su riječi crtama povezane s osobama koje ih izgovaraju. Nema uobičajenih stripovskih konvencija.

Zaključno, strip je zanimljiv jer se poigrava izrekama poznatih osoba. Za razumijevanje je potrebno predznanje o nekim poznatim osobama koje su povezane s Gimnazijom Karlovac.

12. Tablica 15.: „Tesla na kvadrat“

Naziv stripa:	„Tesla na kvadrat“
Autorstvo:	nepoznato
Naziv učeničkog lista:	„Ruđer info“ (list učenika Tehničke škole „Ruđera Boškovića“ u Zagrebu, br. 10., 2014., str. 31.)
Sadržaj	
Tema:	intervju s Nikolom Teslom
Likovi:	novinarica i Nikola Tesla
Motivi:	Teslini izumi i ideje, napredak čovječanstva
Vrijeme	neodređeno
Mjesto:	soba u kojoj razgovaraju (1. kadar)
Poruka:	Tesla poručuje da moramo biti uporni.
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski standardni jezik s nekim greškama
Stil:	gramatičke i pravopisne pogreške, pedagoška poruka (obraća se čitatelju), nema pripovjedača
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	7 kadrova

Likovni aspekti:	crno-bijeli strip (olovka), puno sjenčanja, računalno unesen tekst, likovno prikazane ideje i Tesline misli
Korištenje stripovskih konvencija:	-
Zaključak	
Likovno vrlo zanimljiv strip s porukom o upornosti.	

Autor stripa „Tesla na kvadrat“ nije poznat jer u samom stripu nije navedeno ime, a ni u *impressumu* ne piše tko je autor stripa. Tematski, ovaj strip prikazuje intervju s Nikolom Teslom i prenosi njegove poruke čovječanstvu. Glavni je lik Nikola Tesla, a u prvom se kadru pojavljuje i novinarka koja mu postavlja pitanja (vodi intervju). Motivi stripa su Teslini izumi i ideje koje služe napretku čovječanstva. O vremenu radnje ne saznaje se gotovo ništa (neodređeno je). U prvom kadru vide se novinarka i Tesla koji sjede u dnevnom boravku (Tesla je u naslonjaču kraj peći i stolića na kojem je vaza s cvijećem), a svi ostali kadrovi prikazuju apstraktne Tesline ideje i misli.

Strip se bazira na porukama čitatelju da ništa nije nemoguće i da čovjek mora biti uporan da bi dao doprinos napretku čovječanstva, a te poruke izgovara Tesla želeći osvijestiti čovjeka o njegovim vlastitim krilima. Tekst je pisan na hrvatskom standardnom jeziku s nekim pravopisnim greškama – ove rečenice nemaju interpunkcijski znak na kraju: „*Vi ste moderni Prometej*“ i „*Bežični prijenos i zvuka i slike je naša budućnost*“. U prethodno navedenoj rečenici korištena je jednina umjesto množine (trebalo bi stajati: *bežični prijenos zvuka i slike naša su budućnost*). Dijalog između novinarkinje i Tesle trebalo bi razraditi i povezati, primjerice, novinarka kaže Tesli: „*Vi ste moderni Prometej*“, a njegova se replika ne veže direktno: „*Želim čovjeku dati svijest o njegovim vlastitim krilima!*“ Drugi je primjer novinarkino pitanje upućeno Tesli o tome vidi li u energijama Vedrine, Mira i Ljubavi napredak čovječanstva, pri čemu on ne daje pravi odgovor na pitanje: „*Ljudski rod nije sazreo za veliko i dobro. Zbog sebičnih interesa i neznanja to se ismijava, osuđuje i potiskuje...*“ Strip nema pripovjedača, a Tesline su rečenice pisane kao motivacijski govor te obiluju humanističkim poukama o ljudskom zajedništvu i međusobnoj potpori: „*Traganje se nastavlja za energijama Vedrine, Mira i Ljubavi. Sve one postoje u Zemlji.*“

Strip se sastoji od sedam kadrova, sličice su crno-bijele, rađene vjerojatno u tehnici olovke, puno je sjenčanja i strip je likovno vrlo bogat: kadrovi su detaljni, autor nastoji crtati što realističnije i sličnije stvarnosti (prenijeti Tesline misli u slike). Tekst je dodan računalno, a kadrovi su crtani rukom. Posljednji je kadar najistaknutiji (najveći) likovno i sadržajno: Tesla je prikazan kao američki Kip slobode koji u ruci drži žarulju i poručuje: *“Zapamtite: krila su sve u životu. Snovi se mogu dohvatiti i ništa nije nemoguće. Budite uporni!”*

U ovom je stripu najvažnija poruka o upornosti, a likovno je vrlo bogat i detaljan (apstraktne ideje i Tesline misli zanimljivo su prikazane).

13. Tablica 16.: strip bez naslova

Naziv stripa	(bez naslova)
Autorica:	Vana Bašić
Naziv učeničkog lista:	„Trema“, školski list III. gimnazije, Split, br. 21., god. 2011., str. 82.
Sadržaj	
Tema:	izumiteljeva inventivnost
Likovi:	izumitelj (i njegova majka)
Motivi:	izumi, ideje, Rubikova kocka, robot
Vrijeme:	neodređeno
Mjesto:	neodređeno (izumiteljev dom)
Poruka:	Izumi nam mogu pomoći u obavljanju nekih poslova, ali ne u svemu.
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski (dijalekt)
Stil:	samo jedan govorni oblačić, obilježja dijalekta, uzvik
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	6 kadrova
Likovni aspekti:	crno-bijeli (flomaster), likovi u prvom planu, pozadine nema

Korištenje stripovskih konvencija:	žaruljica, onomatopeje
Zaključak	
Zanimljiv strip u kojem je s vrlo malo riječi sve (iz)rečeno.	

U ovom stripu autorica Vana Bašić prikazuje izumitelja koji gradi robota kako bi on umjesto njega složio Rubikovu kocku, a majka mu prigovara da je mogao složiti nešto što će mu kuhati večeru. Likovi su tako izumitelj i majka (koja se pojavljuje u samo jednom kadru). Za motive su korišteni: ideje, izumi, Rubikova kocka koja potiče izumiteljevu inventivnost i robot koji nastaje. Vrijeme nije određeno (može se uzeti da je univerzalno), a ni mjesto radnje nije detaljno prikazano, prema sadržaju može se zaključiti da se radi o izumiteljevu domu (majka se pojavljuje s loncem i kuhačom u rukama). Ideja stripa temelji se na tome da izumi (u ovom slučaju, robot koji slaže Rubikovu kocku) mogu pomoći u rješavanju nekih problema ili zadataka, ali nema takva izuma koji bi mogao napraviti večeru onako kako to majka čini.

Strip je pisan na hrvatskom jeziku (korišten je samo jedan govorni oblačić). U tekstu se nalaze elementi dijalekta: krnji infinitiv *napravit* (umjesto napraviti) i glagol *kuva* (iskrivljen od oblika *kuha*): „*Mogao si tako napraviti i nešto da ti kuva večeru...*“. Po navedenoj rečenici koja predstavlja prigovaranje (umjesto da pohvali izumiteljevu inventivnost), zaključuje se da to izgovara izumiteljeva majka. Osim govornog oblačića, u stripu se nalazi izumiteljev uzvik ljutnje: FFFUUUU.

Strip se sastoji od šest kadrova, s tim da ih je autorica crtama podijelila na tri dijela (u prvom retku su tri kadra, pa slijede još dva odijeljena crtom, i još se jedan kadar nalazi na kraju). Crtež je crno- bijeli, rađen rukom, u tehnici flomastera ili crne olovke (kemijske). Od stripovskih konvencija korištena je žaruljica kao simbol ideje koja je izumitelju pala na pamet, a tu su i onomatopejski izrazi koji dočaravaju zvukove nastale slaganjem robota: TRŠ, BUM, DUM, KADUM.

Ovaj je strip poseban po tome što donosi priču s jako malo riječi, pa dominira likovnost. Likovi su u prvom planu, a pozadine praktički nema.

14. Tablica 17.: „Tom & co“

Naziv stripa:	„Tom & co“
Autor:	Tomislav Matić
Naziv učeničkog lista:	„Chaos“, list učenika Prve riječke hrvatske gimnazije, br. 10., god. 2000., str. 30.
Sadržaj	
Tema:	šala za Toma
Likovi:	Tom, Dugi, Kojot i Mamut, morski pas
Motivi:	strah od morskog psa, šale
Vrijeme:	neodređeno (toplo vrijeme)
Mjesto:	soba
Poruka:	Iza šale može se skrivati istina.
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski (razgovorni stil)
Stil:	ulični jezik, vulgarizmi, duhovita jezična igra, nema pripovjedača, puno ponavljanja riječi i rečeničnih konstrukcija
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova::	5 kadrova
Likovni aspekti	crno- bijeli, tehnika olovke, vlastoručno crtanje i vlastoručni upis teksta (neuredan), naglasak na likovima (a pozadina jedva naznačena)
Korištenje stripovskih konvencija:	onomatopejski uzvik GRRR i munja kao znak ljutnje
Zaključak	
Duhovit strip, međutim nezgrapno rukopis otežava čitanje, a valjalo bi poraditi i na pravopisu i stilskom izražavanju.	

Strip autora Tomislava Matića temelji se na šali koju trojica prijatelja (Kojot, Dugi i Mamut) priređuju Tomu (upozoravaju da je u laboru u kojem Tom stoji morski pas). Tom se naljuti zbog šale, a kad sva trojica izađu iz sobe, u laboru se pojavljuje pravi morski pas i smije im se. Tema je prijateljska šala (zastrašivanje), a motivi koji se pojavljuju su: morski pas, strah od morskoga psa i priređivanje šala. Likove čine četvorica prijatelja (Tom, Kojot, Dugi i Mamut). Što se tiče vremena radnje, može se zaključiti samo da je toplo razdoblje godine jer likovi nose odjeću kratkih rukava i nogavica. Mjesto radnje je dnevna soba, što se očituje u vratima iza kojih proviruju Tomovi prijatelji. Ideja na kojoj se bazira strip poigravanje je sa stvarnošću: iza šale koju prijatelji priređuju skriva se istina, i na kraju se morski pas zaista pojavljuje u laboru.

Strip je pisan na hrvatskom jeziku (razgovornim stilom). U tekstu je mnogo ponavljanja: u prvom se kadru čak pet puta ponavlja Tomovo pitanje *gdje?*, čime se izražava njegov strah od morskog psa. On u nevjerici zazivlje majku: „*Mamaaaa! Morski pas u laboru!?!!*“ Tomovi prijatelji koriste slične rečenične konstrukcije s mnoštvom imperativa u obraćanju Tomu (a bez zareza ispred i iza vokativa): „*Daj ne duri se Tome!*“, „*Obuci se idemo van!*“, „*Požuri se Tome, hajde!*“ Osim što je strip pisan razgovornim stilom, moglo bi se čak reći da se radi o jeziku ulice na temelju brojnih vulgarnih izraza poput: *razbiti gubicu* i *popušio*. Autor koristi jezičnu igru temeljenu na imenu jednog od likova: „*Dugi, mogao bih te malo skratiti?*“ i kolokvijalizam *štos*. Nema pripovjedača. S gramatičke je strane sve točno, ali pravopisno nedostaju zarezi (što je vidljivo i iz prethodno navedenih rečenica s imperativima). Trebalo bi poraditi na stilu jer tekstualni dio ima mnogo ponavljanja. Morski je pas personificiran i dana mu je moć govora, tako da se ime trećeg člana društva saznaje od morskog psa koji pita: „*Bok Mamute! Kako ide?*“ U navedenoj rečenici vidljivo je da autor ne piše zarez prije vokativa (trebalo bi stajati: *Bok, Mamute!*). Imena likova su gotovo pogrđnice: Kojot, Mamut, Dugi, a glavni je lik Tom (prema njemu strip nosi naziv). Engleskim je načinom pisan naziv stripa: „*Tom & co*“ (*co* vjerojatno označava skraćenicu od *company* (eng. društvo), pa se naziv može prevesti prevesti kao „*Tom i društvo*“).

Strip ima pet kadrova u crno-bijeloj boji, rađenih vjerojatno u tehnici olovke. Likovi su stilizirani i naginju karikaturama (prikazani su s velikim nosevima), a pozadina je jedva naznačena (vide se samo vrata, pa se pretpostavlja da se radnja događa u dnevnoj sobi). Sličice su rađene rukom, a i upis teksta je vlastoručan, no rukopis je prilično neuredan, što otežava čitanje i razumijevanje. Od stripovskih konvencija korišteni su munja i gundanje (GRRR) kao izraz Tomove ljutnje.

Sve u svemu, radi o duhovitom i originalnom stripu, ali neuredan rukopis otežava čitanje, a trebalo bi poraditi i na pravopisu i stilu (ponoviti pravila o pisanju zareza, stilski dotjerati dijaloge i sl.).

15. Tablica 18.: „Tom & co“

Naziv stripa:	„Tom & co“
Autor:	Tomislav Matić
Naziv učeničkog lista:	„Chaos“, list učenika Prve riječke hrvatske gimnazije, br. 10., god. 2000., str. 31.
Sadržaj	
Tema:	ovce koje padaju s planine
Likovi:	Tom i njegovi prijatelji, Tomova baka, ovca i ovan
Motivi:	boravak u prirodi, ovce, „snježna“ lavina
Vrijeme:	srpanj
Mjesto:	selo Tomove bake
Ideja:	Tomovi prijatelji ne razlikuju ovcu koja pada s planine od snježne lavine?
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski (razgovorni stil)
Stil:	miješanje stilova (razgovorni stil i visoki stil), gramatička greška (<i>posjeta</i>), glas pripovjedača zauzima cijeli kadar, umetnuta rečenica (neobično za strip)
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	6 kadrova
Likovni aspekti:	strelice označavaju redoslijed čitanja, crno-bijeli crtež, vlastoručni crtež i upis teksta (neuredan rukopis), detaljno prikazani likovi

	i ovce, a pozadina naznačena (planina, bakina kuća), likovno izražene duhovitosti
Korištenje stripovskih konvencija:	puno onomatopeja
Zaključak	
Strip u kojem se miješaju visoki i razgovorni stil, a trebalo bi poraditi na stilu i na rukopisu koji otežava čitanje.	

Drugi strip Tomislava Matića u istom učeničkom školskom listu prepričava dogodovštine Toma i njegovih prijatelja na selu. Tema je stripa pad ovce s planine, što Tomovim prijateljima izgleda kao snježna lavina, pa bježe i skrivaju se u kuću Tomove bake (i ona se pojavljuje u posljednjem kadru). Motivi su: boravak u prirodi, ovce koje pasu na planini, „snježna“ lavina koja to zapravo nije. Likove čine: Tom i njegova dva prijatelja, ovca i ovan, Tomova baka. Vrijeme radnje je srpanj (pripovjedač to naglašava odmah na početku: „*Mjesec je srpanj. Sunce prži,...*“ a sve se događa u selu u kojem živi Tomova baka: „*Tom je sa svojim prijateljima u posjeti malom selu u kojem živi njegova baka*“). Temeljna je ideja da Tomovi prijatelji ne razlikuju ovcu koja pada s planine od snježne lavine, zbog čega ih autor stripa ismijava.

Strip je pisan hrvatskim jezikom, a zanimljivo je da autor miješa razgovorni stil s elementima visokog stila. Neki pokazatelji razgovornoga stila su: izraz *klinici*, vulgarizam *budala*, iskaz „*Što ja znam!*“ No, u stripu postoje i neki izrazi koji se mogu pripisati visokom stilu (*milozvučno, objeduje*): *ptice milozvučno cvrkuću, ovca mirno objeduje*. U tekstu se javlja i nešto što je neobično u stripovskom diskursu, a to je umetnuta rečenica: „*No tada ovcu što mirno objeduje... (nastavak u drugom kadru) ..., možda zbog nekih prijašnjih seksualnih nesuglasica, jedan ovan gurne s brda*“. Pripovjedač u prvom kadru iznosi mjesto, vrijeme radnje i izvještava što rade likovi („*Tako šetajući dolaze do podnožja brda na čijem vrhu bezbrižno pase jedna ovca*“), a javlja se u još dva kadra priče. Dvaput se ponavlja vrlo sličan iskaz: „*Vrijeme je predivno*“, obavještava pripovjedač, i „*Divno je!*“ kaže jedan od likova, pa bi možda trebalo poraditi na razvijanju učeničkoga rječnika. Iskaz Tomove bake redundantan je: „*Tome, zašto si sam? Gdje su ti prijatelji?*“, pa bi ga trebalo stilski dotjerati. U tekstu je jedna gramatička greška: autor tretira imenicu *posjet* kao da je ženskoga roda („*Tom je sa svojim prijateljima u posjeti...*“), a radi se o imenici muškoga roda pa bi rečenica trebala glasniti: *Tom je sa svojim prijateljima u posjetu*. Naposljetku Tom iskazuje poentu stripa: „*Dugi upravo*

stavlja Tupog u pećnicu. Budala je vidjela ovcu kako pada s brda pa se smrzla misleći da je snježna lavina“, dok baka komentira: „Jadna ovca!“

Priča se sastoji od šest kadrova, strelicama je naznačen redoslijed kojim treba čitati, a sličice su crno-bijele (vjerojatno u tehnici olovke). Pozadina je naznačena (razaznaju se planina i bakina kuća), a naglasak je na prikazu likova koji su stilizirani i pomalo nalik karikaturama. Zanimljivo je da se u stripu koristi mnogo onomatopejskih izraza koji dočaravaju zvuk: u drugom kadru vidi se ptica koju pogađa metak (tu je upisana onomatopeja ZIP, a doračaran je i zvuk pištolja: BANG). Opisano je ptičje glasanje: KVRAKR (ne radi se o „*milozvučnom glasanju*“ o kojem obavještava pripovjedač). Također, onomatopeje dočaravaju kako ovca brsti travu (ŽVAK! ŽVAK!) i bleji (ZABLEJ!), te je onomatopejski prikazano kako se ovan smije kad gurne ovcu s brda (ZABLEJ, HEHE).

Sve u svemu, duhovitost ovoga stripa očituje se ne samo u sadržaju nego i likovno. Kao i kod prethodnog stripa, nezgrapnan rukopis otežava čitanje i tekst bi stilski trebalo doraditi. Zanimljivo je miješanje visokog i razgovornog stila u stripu.

16. Tablica 19.: strip bez naslova

Naziv stripa:	(bez naslova)
Autor:	Eddie Benzoni
Naziv učeničkog lista:	„Slog“, list Graditeljske obrtničke i grafičke škole u Splitu, br. 11., 2009./2011., str. 36.
Sadržaj	
Tema:	onečišćenje
Likovi:	planeti Zemlja i Sunce
Motivi:	zagađenje i njegove posljedice, ozonski omotač, ledenjaci
Vrijeme:	suvremenost
Mjesto:	Sunčev sustav (svemir)
Poruka:	Trebamo čuvati svoj planet od zagađenja.
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski (splitski dijalekt, razgovorni stil)

Stil:	kratke rečenice, dijalozi
Obilježja stripa	
Broj kadrova:	6 kadrova
Likovni aspekti:	u boji, Zemlja i Sunce s očima i ustima, računalno napravljen crtež i dodan tekst
Korištenje stripovskih konvencija:	-
Zaključak	
Računalno napravljen strip s važnom i aktualnom porukom o zagađenju Zemlje.	

Strip autora Eddija Benzona nosi ekološku poruku i upozorava na posljedice zagađenja. Zemlja se žali Suncu da nema više ozona i da su se ledenjaci otopili, a u zadnjem kadru počinje se topiti i sama Zemlja. Likovi su Zemlja i Sunce (planeti prikazani s očima i ustima). Temeljni motivi su zagađanje i posljedice koje ono donosi, međuostalim oštećenje ozonskog omotača i topljenje ledenjaka na Zemlji. Da se radi o suvremenoj stvarnosti ili o modernom dobu, zaključuje se na temelju toga što se o problemima zagađenja počinje govoriti u modernom dobu. Mjesto radnje je Sunčev sustav ili svemir (prikazane su planete na crnoj podlozi s bijelim točkicama koje predstavljaju zvijezde). Važna poruka koju ovaj strip nosi nužnost je brige o našem planetu, jer čovječanstvo u suprotnom čekaju nesagledive posljedice.

Tekst stripa pisan je na hrvatskom jeziku, odnosno na splitskom dijalektu, što je vidljivo iz sljedećih rečenica: „Šta ima s tobom?“, „Pa neman više ozona! Samo mi je ugljik osta!“ U navedenim su rečenicama korišteni tipični dijalektalni oblici: *tobon* umjesto *tobom*, *neman* umjesto *nemam* i *osta* umjesto *ostao*. Dijalozi su pisani razgovornim stilom (ponavljaju se tipična pitanja koja koristimo u razgovoru): „Šta ima s tobom? Kako si?“ Razgovor između Sunca i Zemlje je u kratkim rečenicama, a posljednja se Zemljina rečenica gubi jer se planet počinje topiti: „Ma nemaju oni poj...ghk...brbrblj...kk..ghrlj..“ Dijalozi su smješteni u govorne oblačiće, ali je Zemljino upozorenje o topljenju ledenjaka i nestanku ozona u drugačijem oblačiću koji sugerira ljutnju, vikanje (oblačić sa „šiljcima“). Pripovjedačev se glas javlja u zadnjem kadru s upozorenjem: „Čuvajmo svoj planet“. U tekstualnom dijelu stripa trebalo bi korigirati interpunkcijske znakove: poruka iznesena na samom kraju napisana je bez interpunkcije, u rečenici koju izgovara Zemlja nalaze se čak četiri uskličnika: „Vruće je!!!!“ a u drugoj Zemljinoj rečenici dva uskličnika: „Ledenjaci su mi se otopili, i znojim se sve više!!“ U navedenoj rečenici korišten je eufemizam (umjesto izraza globalno zatopljenje, koristi se

blaža verzija donekle povezanog smisla, odnosno motiv znojenja, pa se personificirana Zemlja „znoji“ zbog globalnog zatopljenja).

Strip se sastoji od šest kadrova, u boji je i uočljivo je da su tekst i crtež računalno napravljeni. Likovno, radi se o jednostavnom prikazu planeta: naglasak je na očima i ustima likova (Sunca i Zemlje).

Temeljna je poruka ovog stripa važnost očuvanja našega planeta, a budući da su crtež i tekst računalno obrađeni, radi se o zanimljivom ostvarenju.

17. Tablica 20.: strip bez naslova

Naziv stripa:	(bez naslova)
Autor:	Grgur Hajdić
Naziv učeničkog lista:	„Pegla“, školski list Gimnazije „Antuna Vrančića“ u Šibeniku, br. 12., 2014., str. 70.- 71.
Sadržaj	
Tema:	razgovori u školskoj zbornici
Likovi:	profesori
Motivi:	odnos profesora i učenika, školski raspored
Vrijeme:	(uobičajeni) dan u školi
Mjesto:	zbornica
Ideja:	Profesori u zbornici ogovaraju učenike i smišljaju kako otežati učenički život.
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski standardni (i latinska uzrečica), razgovorni stil, dijalekt
Stil:	autoreferencijalnost (rijetko!), duhovito prikazuje profesore, gradacija (ponavljanje izraza), pomodnice
Likovna obilježja stripa	

Broj kadrova:	9 kadrova na dvije stranice (4 na prvoj, 5 na drugoj)
Likovni aspekti:	u boji (tehnika drvenih bojica), lica profesora u prvom planu, pozadine gotovo nema
Korištenje stripovskih konvencija:	upitnici, onomatopeje (ZZZ)
Zaključak	
Zanimljiv i duhovit strip, čija je posebnost autoreferencijalnost (autor spominje samoga sebe).	

Strip Grgura Hajdića prikazuje profesore koji razgovaraju u zbornici i planiraju kako učenicima zagorčati život. Temeljni likovi su profesori, s time da se ne zna što točno predaju, ali se može zaključiti iz nekih njihovih rečenica. Najvažniji su motivi odnos učenika i profesora (taj je odnos u ovom stripu prikazan negativno), te učeničke nepodopštine, zbog kojih im profesori spremaju osvetu. Što se vremena tiče, pripovjedač sugerira da se radi o jednom normalnom, uobičajenom danu u školi. Strip se temelji na ideji da profesori ogovaraju učenike (za samog autora kažu: „*To ti je ona bradata hobotnica, hobotnica...*“) i smišljaju kako će što više otežati učenički život.

Strip je pisan hrvatskim standardnim jezikom s elementima razgovornog stila (primjerice, tu su poštapalica: „*Miša mu maloga!*“ i moderni kolokvijalizmi ili pomodnice poput: *brutalna lekcija, megauzbudljivo*). Tu su i elementi dijalekta (*šta* umjesto *što*): „*Ova djeca su svake godine sve gora i gora... šta napraviti?*“ Tekst je vrlo duhovit, profesori se nadovezuju jedan na drugoga i autor to prikazuje vrlo spretno i duhovito, koristeći ponavljanje rečeničnih dijelova i gradaciju, što je vidljivo u sljedećim rečenicama: „*Bilo bi mu pametnije da zagrije stolicu!*“ „*Bilo bi im svima pametnije da zagriju stolicu...*“ i „*Bilo bi im pametnije da je pregriju!*“ Neobično je što profesori koriste riječi koje se pripisuju rječniku mladih, npr.: *brutalna lekcija, megauzbudljivo*. Umetnuta je čak i uzrečica/poštapalica: „*Miša mu maloga!*“ Ne zna se što koji profesor predaje, ali može se zaključiti da je jedan profesor povijesti jer kaže: „*Ma neka je i zapale! Kao Rusi Moskvu kad ih je napao Napoleon. Kaos, kaos!*“ Drugi je lik vjerojatno profesor latinskoga jezika jer citira latinsku poslovicu: „*...Labor omnia vincit!*“ Treći profesor ne čuje dobro ili ne razumije poslovicu, pa zato pita: „*Zvali ste me, kolega?*“ Zanimljivo je da autor u stripu spominje čak i svoje ime (inače je autoreferencijalnost rijetka),

pa jedan profesor pita: „*Ma jeste vidjeli onoga Hajdića što nas je nacrtao lani...*“ Čak se referira na strip koji je nacrtao prošle godine (a na kraju ovog stripa potpisuje se na engleskom: *by Grgur Hajdić*). Pripovjedač se javlja na početku i obavještava da se radnja događa u (uspavanoj) zbornici: „*ZZZbornica*“. Na kraju sugerira da se radi o jednom uobičajenom danu u gimnaziji. Profesor s naočalama i neurednom kosom predlaže rješenje, odnosno osvetu u kojoj se iščitava ironijski odnos jer učenike naziva *mladim znanstvenicima*: „*Složimo mladim znanstvenicima novi raspored...*“ Nakon toga su prikazani iznemogli učenici koji se jedva kreću po stepenicama jer imaju: „*Prvi sat u 28, drugi sat u 3, treći sat u 22, četvrti sat u 9...*“ Pod brojevima se vjerojatno misli na učionice do kojih učenici moraju doći.

Strip se sastoji od devet kadrova raspoređenih na dvije stranice (četiri na jednoj i pet na drugoj stranici). U boji je, radi se vjerojatno o tehnici drvenih bojica, crtež je rađen rukom (kao i upis teksta). Lica profesora su u prvom planu, pozadine gotovo i nema (osim u prvom kadru kad se vide obrisi stola), a lica profesora naginju karikaturi. Od stripovskih konvencija autor koristi upitnike (iznad glave jedne profesorice) i uobičajene stripovske onomatopeje koje se koriste kad se želi prikazati da lik spava (*ZZZZ* i *Zzzbornica*).

Strip je vrlo duhovit likovno i sadržajno, na šaljiv način prikazuje profesorske razgovore u zbornici. Predstavlja jedno od uspješnijih ostvarenja.

18. Tablica 21.: „Biti ili ne biti“

Naziv stripa:	„Biti ili ne biti“
Autorstvo:	Nečitko napisano (u <i>impressumu</i> ne piše)
Naziv učeničkog lista:	„Skrivena galama“, list učenika Salezijanske klasične gimnazije u Rijeci, br. 1., god. 1., 1998., str. 37.
Sadržaj	
Tema:	sukob profesora i učenika
Likovi:	profesori i učenici
Motivi:	kaos u školi, odnos moći
Vrijeme:	današnjica (uspoređuje nekad i sad)
Mjesto:	Salezijanska klasična gimnazija

Poruka:	Strip poziva profesore na revoluciju.
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski
Stil:	referencijalnost: Hamletovo pitanje (<i>biti ili ne biti</i>), pravopisne pogreške (iza vokativa nema zareza), pripovjedač se obraća čitatelju, dijalozi pisani velikim tiskanim slovima, glas pripovjedača malim slovima
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	9 kadrova
Likovni aspekti:	crno- bijeli strip (tehnika flomastera ili crna kemijska olovka), dominira tekst, likovi vrlo jednostavno prikazani (samo skicirana tijela i udovi), a pozadine gotovo nema
Korištenje stripovskih konvencija:	onomatopeje
Zaključak	
Strip pokazuje veliku dozu ironije prema profesorima pozivajući ih na (oružanu) revoluciju.	

Strip nepoznatog autora (ime je pri dnu stripa nečitljivo, a autor nije naveden u *impressumu* časopisa). Tematski prikazuje sukob učenika i profesora, i to tako da uspoređuje prošlost (kad su profesori imali vrhovnu vlast) sa sadašnjom situacijom (kad se odnos snaga promijenio), te poziva profesore na revoluciju. Likove čine profesori i učenici, pri čemu se zaključuje tko je tko samo na temelju njihovih izjava (likovno ih se ne može razlikovati). Neki od motiva su: kaos, nered u školi, vlast ili premoć profesora naspram (današnje) premoći učenika. Da se radi o suvremenom vremenu, zaključuje se na temelju usporedbe nekad – sad: “...nekoć su profesori imali vrhovnu vlast u školi...” i “...dok danas na te iste riječi...” Mjesto radnje je Salezijanska klasična gimnazija u Rijeci, što se vidi već u prvom kadru. Strip poručuje profesorima da započnu revoluciju (čak i da uzmu oružje u ruke), a ideja koja se provlači je da su današnji učenici puno „gori“ u odnosu na prethodne generacije. Naravno, u posljednjim kadrovima stripa vidljiva je autorova ironija („...to bi bilo idealno rješenje“).

Strip je pisan na hrvatskom jeziku i može se reći da tekst dominira u odnosu na sliku. U tekstu se nalazi jedna pravopisna greška – nema zareza iza vokativa: „...profesori nemojte samo stajati i filozofirati...“ Treba istaknuti da je glagolski oblik futura drugog pravilno upotrijebljen (nakon njega slijedi futur prvi): „Budeš li još jednom grizao nokte za vrijeme sata, izbičevat ću te“ Strip ima elemente duhovitosti, ali i dramatičnosti (okrutnosti), pa tako jedan profesor kaže: „Nisam mislio da mi na taj način objasniš izgaranje benzina“, dok ga učenik polijeva zapaljivom tekućinom. U naslovu se autor referira na Hamletovu rečenicu: „Biti ili ne biti“, a pripovjedač u tekstu stripa napominje profesorima: “ ...radi se o vašem biti ili ne biti...“ Pripovjedač je prisutan tijekom cijelog stripa, prvo obavještava čitatelja da u naizgled mirnoj školi vlada kaos, a zatim poziva profesore na revoluciju („uzmite oružje u ruke i počnite sa svojom revolucijom“). Ono što pripovjedač kazuje pisano je malim tiskanim slovima, a ono što izgovaraju likovi velikim tiskanim slovima (prema tipu slova tako se može razlikovati govor likova i pripovjedača). Odnosi između profesora i učenika prikazani su u jezgrovitim kadrovima, primjerice učenik kaže profesoru: „Dali ste mi jedinicu“, i želi ga nečime pogoditi, a profesor se ispričava i pokušava pobjeći. Autor kontrastira stanje nekad – sad likovno i riječima (nedovršenim rečenicama koje iskazuju profesorsku nemoć): u jednom kadru kaže da su profesori nekoć imali vrhovnu vlast (a profesor prijeti učeniku bičevanjem), dok u drugom kadru profesor započinje rečenicu: „Budeš li...“ a učenik ga udara i poručuje mu neka šuti.

Strip je crno-bijeli, ima devet kadrova i rađen je vjerojatno tehnikom crnoga flomastera ili kemijske, a crtež i tekst vlastoručni su. Pozadine gotovo nema, samo u prvom kadru vidi se da se radnja događa u školi, a likovi su svedeni na najosnovnija ljudska obilježja: glavu, trup i udove (vrlo pojednostavljeno). Od stripovskih konvencija autor koristi onomatopeju koja dočarava zvuk puške ili nekog drugog oružja: KRACK BOOOM.

Sve u svemu, dominira tekst, osjećaju se autorov bunt i ljutnja, te snažna ironija u poruci profesorima da uzmu oružje u ruke i napadnu učenike (*to bi bilo idealno rješenje*).

19. Tablica 22.: strip bez naslova

Naziv stripa :	(bez naslova)
Autorica:	Elizabeta Šišović
Naziv učeničkog lista:	„Žvoks“, list Gimnazije „M. A. Reljkovića“ u Vinkovcima, br. 14., 2010., str. 40.- 41.
Sadržaj	
Tema:	personificirana ljubav koju nitko ne vidi
Likovi:	ljubav, ljudi u različitim vremenima i na različitim mjestima
Motivi:	ljubav, sukobi, nerazumijevanje
Vrijeme:	univerzalno
Mjesto:	univerzalno
Ideja:	Nitko osim djece ne vidi ljubav.
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski standardni
Stil:	pripovjedač je personificirana ljubav (iznosi svoju ispovijest, retorička pitanja), rukopisno pismo malo otežava čitanje, nepravilno postavlja pitanje (<i>dali da ih budim?</i>)
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	23 kadra (9 na jednoj i 14 na drugoj stranici)
Likovni aspekti:	crno-bijeli strip, puno detalja, prikaz pozadine i likova teži realističnom crtežu, sjenčanje
Korištenje stripovskih konvencija:	-
Zaključak	
Zanimljiv strip apstraktne tematike s porukom da samo djeca „vide“ (osjećaju) ljubav.	

Radi se o likovno i tekstualno vrlo zanimljivom stripu (bez naslova), čija je autorica Elizabeta Šišović. Tematizirane su apstraktne ideje: ljubav, sukobe u svijetu, razdori između ljudi i slično. Glavni je lik čovjek koji susreće ljude u različitim vremenima i na različitim prostorima, a zapravo predstavlja personificiranu ljubav koju nitko osim djece ne vidi. O tome tko su ostali likovi zaključuje se na temelju crteža (npr. lik s Davidovom zvijezdom oko vrata vjerojatno je pripadnik židovske zajednice) ili na temelju rečenica koje likovi izgovaraju („*Ja ipak mislim da je Šiva važniji*“, izgovara vjerojatno hinduist). Za čitanje ovog stripa potrebno je dosta predznanja. Najistaknutiji motivi su: ljubav koju nitko ne vidi, nerazumijevanje i sukobi među ljudima, a autorica (prikazom različitih vremena i mjesta) želi izreći da su ti motivi sveprisutni. Zbog toga se može reći da su vrijeme i mjesto radnje univerzalni, općevažeci. Ljubav putuje svijetom, prikazana su različita mjesta u različitim vremenima, a ljubav upozorava na relativnost pojma vrijeme u samom početku – u prvom kadru kaže: „*Stigao sam...*“ pa u sljedećem nastavlja: „*Jučer ili prekjučer, ili možda koji dan prije...*“ i u trećem napominje: „*Zar je to bitno? Bio sam tu oduvijek...*“ Temeljna ideja stripa je da nitko osim djece ne vidi ljubav, a autorica time želi poručiti da su djeca neiskvarena i da odrasli trebaju učiti od njih (ne prepuštati se međusobnim ratovima i neprijateljstvima).

Strip je pisan na hrvatskom standardnom jeziku. Glavni lik, personificirana ljubav, ujedno je i pripovjedač koji komunicira s čitateljem cijelo vrijeme (često postavljajući retorička pitanja). Treba napomenuti da autorica nastoji pisati na standardnom jeziku, ali pitanje u zadnjem kadru ne postavlja u duhu hrvatskoga jezika: „*Često se pitam dali da ih budim*“, umjesto „*Često se pitam trebam li ih buditi*.“ Likovi se otkrivaju prema onome što govore: „*Jeste li čuli za crnu kugu?*“ pita ženska osoba u krinolini, pa se pretpostavlja da se radi o razdoblju srednjeg vijeka. Drugi se lik pita: „*Gdje je Bog kada ga trebamo?*“ Sličnu rečenicu ponavlja drugi lik nekoliko kadrova kasnije: „*Mi smo izabran narod! Gdje je Jahve kad nam treba?*“ a prema ovoj rečenici zaključuje se da se radi o Izraelcu. Sljedeći lik u stripu izgovara mantru *Om*, karakterističnu prilikom izvođenja *yoge*. Na pitanje zašto to rade (meditiraju), ljubav ne dobiva odgovor. Zatim susreće hinduiste koji se svađaju oko toga je li važniji Šiva ili Višna. Ljubav se pritom pita: „*Zar je bitno?*“ i zanima ga: „*Dobro koliko sam beznačajan u njihovim očima?*“ (u ovom retoričkom pitanju nedostaje zarez nakon riječi *dobro*). Također susreće muslimane koji se referiraju na stripove uvredljive prema Alahu: „*Vrijeme je da nešto poduzmemo. Onim su stripom uvijedili Alaha!*“ Kršćani smatraju ljubav manje važnom, pa opovrgavaju rečenicu koju izgovara personificirana ljubav („*Ja sam mislio da je Bog ljubav...*“) sljedećim riječima: „*I moj župnik to govori. Ali, te sam priče prerastao*“, i „*Mi pričamo o puno*

važnijim stvarima o ljubavi.“ Likovno i sadržajno iskazuje se moć ljubavi, koja ima gotovo božanska, natprirodna svojstva. Primjerice, ljubav se žali: *“Plakao sam, a oni su pojurili kućama...”* dok se u kadru prikazuje padanje kiša (koju je možda ljubav izazvala). Personificirana je ljubav usamljena: *„Kao i uvijek strka, zbrka, a ja sam čekao da naiđem na gladne oči...”*, *„Nekoga da me vidi...”* Naposljetku personificirana ljubav susreće djevojčicu Petru i konačno se otkriva: *„Zašto djetetu vikati na uho, kad ono čuje i šapat... Ime mi je ljubav...”*

Strip se sastoji od devet kadrova na jednoj i četrnaest na drugoj stranici. Crtež je vrlo bogat, crno-bijeli, likovi i pozadina prikazani su s težnjom prema realizmu, uz puno sjenčanja i s puno detalja dočaravaju svijet u kojem se ljubav kreće. Autorica ne koristi nikakve stripovske konvencije.

Radi se o vrlo zanimljivom ostvarenju apstraktne teme s općeljudskom, humanom porukom o neiskvarenosti djece i njihovoj sposobnosti da vide ljubav.

20. Tablica 23.: strip bez naslova

Naziv stripa	(bez naslova)
Autorstvo:	nepoznato
Naziv učeničkog lista:	„UŠ“, časopis Ugostiteljske škole „Opatija“, br. 6., god. 6., 2002., str. 54.
Sadržaj	
Tema:	profesorski teror nad učenicima
Likovi:	profesorica Šaftić i učenici 3. f razreda
Motivi:	kašnjenje, profesoričina osveta
Vrijeme:	ponedjeljak
Mjesto	Ugostiteljska škola „Opatija“
Ideja:	preuveličani prikaz profesoričine osvete zbog kašnjenja
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski, na engleskom kraj: <i>the end</i>
Stil:	nezgrapne rečenice,

	malo neuredna slova, pleonazam i eliptične rečenice
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	7 kadrova
Likovni aspekti:	crno-bijeli strip (tehnika flomastera ili crna kemijska olovka), u prvom planu likovi (pozadina naznačena)
Korištenje stripovskih konvencija:	onomatopeje TRES, BUM
Zaključak	
Prikazana je školska situacija (uz pretjerivanje i profesorski teror).	

Strip bez naslova (nepoznatog autora) prikazuje učenike koje profesorica fizički kažnjava zbog kašnjenja na sat, s time da pripovjedač sugerira da se ta priča ponavlja svakog ponedjeljka. Tema je profesorski teror, a likovi su učenici 3. f razreda i profesorica Šaftić. Među motivima dominiraju kašnjenje (izazvano time što autobus nije stao na stanici) i profesoričina fizička osveta (gotovo bi se moglo reći izljudjavanje). Vrijeme radnje je ponedjeljak, i to obznanjuje pripovjedač pri kraju stripa: *“I to je naša priča svaki ponedjeljak”*. Mjesto radnje je škola, o čemu također pripovjedač obavještava: *„Dvanaest sati. Početak vježbi. 3. f je pred školom.“* Ideja na kojoj se temelji strip je preuveličavanje profesoričine osvete (i ljutnje) zbog kašnjenja, a naglasak je na njezinoj ratnoj opremi (prikazana je s puškom, bombom i rogovima na glavi).

Strip je pisan hrvatskim jezikom, samo je kraj preveden na engleski jezik (*the end*). Jezično je zanimljivo to što se u tekstu nalaze eliptične rečenice: *„Dvanaest sati. Početak vježbi.“* Stilski bi trebalo poraditi na nezgrapnoj konstrukciji sljedeće rečenice: *„Oko dva sata neki učenici iz razreda polako idu početi se presvlačiti.“* U navedenoj rečenici korišten je pleonazam (*idu početi*), te krnji infinitiv (*presvlačiti*). Jedan učenik opravdava razred profesorici: *„Oprostite što malo kasnimo, autobus nam nije stao na stanici“*, premda se u prethodnom kadru vidi da su učenici na vrijeme bili ispred škole i namjerno se „presvlačili“ sat vremena. Profesorica ništa ne odgovara, već kažnjava učenike u punoj ratnoj spremi i smije im se. Pravopisno, autor ne stavlja zarez prije vokativa i skraćuje *profesorice* u *prof.*: *“Nemojte profesorice“* i *„Dobar dan prof. Šaftić“*. Osim pripovjedačeva glasa i rečenica koje izgovaraju likovi (učenici), tekstualni je dio stripa napisan i na ploči: navedene su različite vrste juha (od

graška, celera...), pa se zaključuje da se radi o nastavi strukovnog predmeta (učenici su prikazani s kuharskim kapama na glavama). Kraj stripa naznačen je na engleskom jeziku: *the end*.

Strip se sastoji od sedam kadrova, crno-bijeli je i crtan vlastoručno, a vlastoručno je upisan i tekst. Likovi su stilizirani, likovno je duhovito prikazano da se učenici počinju presvlačiti u dva sata, a tek u tri stižu na nastavu (to je vidljivo na zidnom satu), što znači da im treba sat vremena za presvlačenje. Pozadina je također stilizirana, vide se: škola, ulazna vrata i učionica. Od stripovskih konvencija korištene su onomatopeje prilikom tučnjave u kojoj profesorica fizički kažnjava učenike: STUMP, PAM, TRES, BUM.

Sve u svemu, radi se o stripu koji preuveličava profesoričinu ljutnju zbog kašnjenja (ona fizički kažnjava učenike), s gorkom porukom da se to odvija svakog ponedjeljka.

Zaključak za prvu kategoriju analize (originalni stripovi)

Nakon analize dvadeset originalnih učeničkih radova, odnosno stripova u kojima su učenici autori slike i teksta, mogu se naglasiti točke koje su zajedničke stripovima u ovoj kategoriji. Budući da je naglasak analize na jezičnom dijelu, uočljivo je da su svi originalni stripovi pisani na hrvatskom jeziku (ponekad autori umeću nazive pjesama na engleskom jeziku ili se potpisuju na engleski način: *by...*), većinom se radi o opuštenom razgovornom stilu, a u tekstovima se nalazi pregršt različitih jezičnih izraza (dijalektalnih oblika, razgovornih skraćenica, pomodnica, čak i pogrđnica), te rečeničnih konstrukcija tipičnih u opuštenom razgovornom funkcionalnom stilu (ponavljanje i sl.). Rečenice su pretežno kratke i sažete (eliptične rečenice su rijetke, a samo u jednom stripu nalazi se umetnuta rečenica). U nekim stripovima postoji pripovjedač, ali ipak dominiraju dijalozi likova u većini radova. Samo je jedan strip bez riječi. Među pravopisnim i gramatičkim greškama prevladavaju nepravilno korištenje jednine i množine, te interpunkcijske greške (većinom vezane uz pisanje zareza). Svaki je strip specifičan, pa se jezik i stil razlikuju od autora do autora.

5. 6. 2. Kategorija stripova motiviranih književnim djelima

U drugoj su kategoriji opisani učenički stripovi nadahnuti književnim djelima (među kojima su neka djela školske lektire ili predmet obrade na satovima Hrvatskoga jezika, a neka nisu). Takvih je stripova ukupno šest, a analizirani su na isti način kao i originalni stripovi u prethodnoj kategoriji: u tablici su prikazani naziv stripa, ime autora ili autorice, te naziv učeničkoga školskoga lista u kojem je strip nađen. Sastavnice analize također prikazane u tablici su: sadržaj (s izdvojenom temom, likovima, motivima, vremenom i mjestom radnje, te porukom ili idejom), jezik i stil (analizirani su jezik i stil pripovjedača, odnosno autorski dio koji su pisali učenici, a ne autor čiji su tekst preuzeli – ako autorskoga dijela uopće ima), likovna obilježja stripa (broj kadrova, likovni aspekti i stripovske konvencije), te zaključak za svaki strip. Stripovi koji su nastali na temelju književnih predložaka (lektirnih djela) mogli bi se koristiti prilikom satova lektire kao motivacija (budući da likovno donose priču, omogućuju vizualizaciju sadržaja o kojem se govori i olakšavaju razumijevanje).

1. Tablica 24.: „*The Nightingale and the Rose*“

Naziv stripa:	„ <i>The Nightingale and the Rose</i> “ (prema priči „Slavuj i ruža“ O. Wildea)
Autorica:	Jelena Helena Knežević
Naziv učeničkoga lista:	„Bolji svijet“, list Klasične gimnazije „Ivana Pavla II.“ u Zadru, god. 9., 2013., str. 61.-62.
Sadržaj	
Tema:	ljubav i žrtva
Likovi:	siromašni student, djevojka, slavuj
Motivi:	zaljubljenost, žrtva, nezahvalnost
Vrijeme:	neodređeno
Mjesto:	park, priroda
Poruka:	Ljubav pobjeđuje bol, a žrtva je njezin sastavni dio.

Jezik i stil	
Jezik:	engleski
Stil:	preuzete Wildeove rečenice (uz prepričavanje), pripovjedač iznosi zaključak
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	9 kadrova (3 kadra na jednoj i 6 na drugoj stranici)
Likovni aspekti:	strip u boji (tehnika drvenih bojica), vrlo detaljan i realističan crtež likova i pozadine
Korištenje stripovskih konvencija:	-
Zaključak	
Premda je tekst preuzet, likovno se radi o vrlo zanimljivom i bogatom stripu.	

Strip autorice Jelene Helene Knežević donosi Wildeovu priču o slavu i ruži u obliku stripa. Tema je preuzeta, pa se i ovaj strip bavi idejom ljubavi i žrtve koju je za ljubav potrebno podnijeti. U stripu se pojavljuju tri lika: siromašni student, djevojka u koju je zaljubljen i slavuj koji podnosi žrtvu za studentovu ljubav. Motivi koji pretežu su ljubav i žrtva. O vremenu se ne saznaje gotovo ništa, ali može se zaključiti da je univerzalno (radnja se može odvijati bilo kada). U stripu je radnja smještena u prirodu, u park: vidi se da student sjedi u podnožju stabla. Ideja je preuzeta iz Wildeove priče i može se tumačiti na različite načine zahvaljujući svojoj simbolici, a moglo bi se reći da ljubav pobjeđuje bol. Na samom kraju stripa nalazi se poruka da je žrtva sastavni dio ljubavi i da zbog žrtve ne treba žaliti, već prema žrtvovanju treba težiti.

Strip je pisan u cijelosti na engleskom jeziku, s time da autorica neke rečenice iz Wildeove priče preuzima doslovno, a veći dio radnje prepričava (na neki bi način trebalo označiti koje su rečenice potpuno preuzete, a koji su dijelovi priče prepričani). Valja napomenuti da u stripu nigdje ne piše da se radi o stripovskom ostvarenju Wildeove priče, što bi valjalo korigirati. Također, pripovjedač iznosi svoj zaključak na kraju stripa i poručuje da treba težiti žrtvama u ime ljubavi.

Strip se sastoji od tri kadra na prvoj i šest kadrova na drugoj stranici. Mnogo je pažnje posvećeno crtežu (koji je vjerojatno u tehnici drvenih bojica), likovi su prikazani vrlo detaljno, kao i pozadina. Autorica ne koristi nikakve stripovske konvencije.

Sve u svemu, radi se o likovno zanimljivoj priči, samo bi trebalo napomenuti da je strip nadahnut Wildeovom pričom „Slavuj i ruža“.

2. Tablica 25.: „Prvi pogled“

Naziv stripa:	„Prvi pogled“ (prema pjesmi Šiška Menčetića)
Autorice:	Monika Kovač, Rea Pranjić, Viktorija Rakijašić, Valentina Rajner, Mateja Podravac
Naziv učeničkog lista:	„Strukovnjak“, list učenika Strukovne škole „Virovitica“, br. 8., god. 8., 2011., str. 27.
Sadržaj	
Tema:	opis voljene djevojke
Likovi:	mladić i djevojka
Motivi:	ljubav, pogled, proljeće, kosa...
Vrijeme:	zora (buđenje dana)
Mjesto:	priroda
Ideja:	Prvi susret (prvi pogled) s voljenom osobom.
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski (dubrovački jezik 16.-og stoljeća)
Stil:	preuzeti Menčetićeви stihovi
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	4 kadra
Likovni aspekti:	strip u boji (tehnika drvenih bojica), naznake pozadine, likovi nacrtani detaljno
Korištenje stripovskih konvencija:	-
Zaključak	
Ne možemo reći da se radi o tipičnom stripu, više o likovnom ostvarenju pjesme.	*strip je prikladan za korištenje u nastavi

Strip predstavlja likovni prikaz petrarkističke pjesme „Prvi pogled“ dubrovačkoga pjesnika Šiška Menčetića. Autorice su u četiri kadra ilustrirale Menčetićeve stihove. Tema je stripa opis voljene djevojke, a likovi su djevojka i mladić. Neki od motiva su: zora, proljeće (zeleno lišće i cvijeće), kosa. Već u prvom kadru saznaje se da je vrijeme radnje zora, početak dana: „Zovješe zora dan a slavno prolitje“, a mjesto radnje priroda: „Travicu drobnu van, zelen lis i cvitje.“ Idejno, strip prikazuje prvi susret s voljenom osobom, odnosno djevojkom u koju je mladić zaljubljen.

Na jezičnoj razini autorice doslovno preuzimlju Menčetićeve stihove, pa se radi o hrvatskome jeziku, odnosno dubrovačkome dijalektu šesnaestoga stoljeća. Zanimljivo je da autorice odabiru samo neke Menčetićeve stihove i ne drže se originalne kompozicije, već u prvom kadru donose prva dva stiha, u drugom kadru ilustriraju posljednja dva stiha pjesme, u trećem kadru stihove iz druge strofe, a u četvrtom kadru cijelu treću strofu i prva dva stiha iz posljednje strofe. Pripovjedač, tj. mladić koji se vidi u drugom i trećem kadru, cijelo vrijeme prenosi čitatelju svoje osjećaje i misli.

Strip se sastoji od četiri kadra, crtež je vlastoručni i to u boji, vjerojatno se radi o tehnicu drvenih bojica. Tekst je upisan računalno. Pozadina i likovi prikazani su detaljno (vide se cvijeće, drveće, djevojka je raskošno nacrtana). Autorice ne koriste stripovske konvencije.

Zaključno, može se reći da se ne radi o „pravom“ stripu, već samo likovno ostvarenoj pjesmi Šiška Menčetića, ali je rad nazvan (petrarkističkom) pjesmom u stripu, pa je zato uzet u obzir. Također je zanimljivo što prije samog stripa stoji tekstualni uvod koji najavljuje stripovski prikaz poznate petrarkističke pjesme. Strip je pogodan za korištenje u nastavi jer oslikava ono o čemu Menčetić u pjesmi pjeva.

3. Tablica 26.: strip bez naslova

Naziv stripa:	(bez naslova)
Autorica:	Mateja Kurtanjek
Naziv učeničkog lista:	„Lux“, list učenika i profesora Katoličke klasične gimnazije u Virovitici, br. 1. god. 1., 2010., str. 55.
Sadržaj	
Tema:	borba s vjetrenjačama
Likovi:	Sancho Panza i Don Quijote
Motivi:	viteštvo, vjetrenjače, borba
Vrijeme:	17. stoljeće
Mjesto:	Španjolska
Poruka:	Sancho: „ <i>Katkad ne treba započinjati borbu s nepobjedivima.</i> “
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski standardni
Stil:	brojni vokativi, prilagođeni dijalozima, zaokruženost priče
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	5 kadrova
Likovni aspekti:	strip u boji (drvene bojice), naglasak na prikazu likova, a pozadina samo naznačena
Korištenje stripovskih konvencija:	-
Zaključak	
Likovno vrlo zanimljiv strip, međutim trebalo bi napomenuti da je tema preuzeta iz Cervantesova romana.	*vježba za vokative

U ovom stripu autorica opisuje jednu epizodu s vjetrenjačama iz romana „Don Quijote“ Miguela de Cervantesa. Tema stripa je Don Quijoteova borba s vjetrenjačama, a likovi su Don Quijote i njegov pomagač Sancho Panza. Motivi su: viteštvo, vjetrenjače, (besmislena) borba. O vremenu radnje u stripu ne doznaje se ništa, ali zna se da je roman izdan 1604. godine i da se

radnja odvija u 17.-om stoljeću. Mjesto radnje u romanu je Španjolska, a u stripu se radnja odvija na travnatoj površini pokraj vjetrenjača s kojima se Don Quijote bori. Poruka je iznesena u zadnjem kadru i izgovara ju Sancho: „...*katkad ne treba započinjati borbu s nepobjedivima!*“ a time se izriče nužnost prihvaćanja činjenice da neke stvari ne možemo promijeniti.

Strip je pisan na hrvatskom standardnom jeziku, s time da je autorica preoblikovala i prilagodila dijaloge Cervantesovih likova. Primjerice, Sancho se obraća Don Quijotu kao *šefu*: „*Šefe, to su vjetrenjače!*“ Sancho također u velikoj mjeri laska svom vitezu različitim atributima: „*Dragi moj, hrabri viteže, katkad ne treba započinjati borbu s nepobjedivima!*“ Dijalozi likova obiluju vokativima (likovi se obraćaju jedan drugome), pri čemu valja napomenuti da su vokativi pravilno zarezima odvojeni od ostatka rečenice: „*Hajde, Sancho, malo brže pa idemo u nova osvajanja!*“ Zbog toga je strip moguće koristiti kao lingvometodički predložak prilikom obrade ili ponavljanja vokativa. Strip je zaokružen Don Quijoteovima planovima za budućnost: u prvom kadru najavljuje *nova osvajanja*, a u zadnjem kadru kaže: „*Daj ruku, Sancho, idemo u nove pohode!*“ Osim što Don Quijote ponavlja motive novih osvajanja i pohoda, Sancho ponavlja riječi: „*Ma, evo, idem, idem, viteže moj!*“

Strip ima pet kadrova, crtež i tekst vlastoručno su rađeni. Crtež je u boji, radi se vjerojatno o tehnicu drvenih bojica. Likovi su prikazani detaljno (osobito u zadnjem kadru u kojem se vidi ozlijeđeni Don Quijote nakon sukoba s vjetrenjačama), dok je pozadina samo naznačena, prikazana je travnata površina u čijoj su blizini vjetrenjače. Autorica ne koristi posebne stripovske konvencije (osim Don Quijoteova uzvika prilikom sukoba: AAAAAAA koji je nacrtan kao spirala, pa donekle odgovara stripovskim konvencijama dočaravanja zvuka).

Zaključno, može se reći da je epizoda iz Cervantesova romana uspješno likovno ispričana, ali nigdje nije spomenuto da je tema preuzeta i da je strip rađen prema poznatom romanu.

4. Tablica 27.: „*The Christmas Gift*“

Naziv stripa:	„ <i>The Christmas Gift</i> “ (prema kratkoj priči Hughha Olivera)
Autorica:	Ana Jagić
Naziv učeničkog lista:	„Bolji svijet“, list Klasične gimnazije „Ivana Pavla II.“ u Zadru, br. 6., god. 6., str. 55.-59.
Sadržaj	
Tema:	rađanje djeteta i pojava neobičnog stranca s natprirodnim moćima
Likovi:	John i njegova žena Jessie, Jessina majka, stranac
Motivi:	život, smrt, natprirodne moći i božićno „čudo“, odnosno dar
Vrijeme:	Božić
Mjesto:	usamljena kuća u Kanadi
Ideja:	Božićno čudo, odnosno oživljavanje novorođenčeta.
Jezik i stil	
Jezik:	engleski jezik
Stil:	preuzete odabrane Oliverove rečenice
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	ukupno 28 kadrova (2 kadra na prvoj stranici, 5 na drugoj, 6 na trećoj, 7 na četvrtoj, 8 na petoj stranici)
Likovni aspekti:	crno-bijelo-crveni crtež, puno sjenčanja, bogat crtež koji teži realizmu, poigravanje svjetla i sjene u skladu s temom
Korištenje stripovskih konvencija:	urlik bebe
Zaključak	

Radi se kompleksnom i zanimljivom stripu, likovno vrlo uspješnom (premda je priča preuzeta).	
--	--

Strip Ane Jagić rađen je prema kratkoj priči Hugh Olivera. Tema je ovog stripa pojava neobičnog stranca koji oživljava mrtvorodenče, iz čega je vidljivo da stranac posjeduje natprirodne moći. Likovi koji se pojavljuju u stripu su: John i njegova žena Jessie, Jessina majka i neobični stranac koji dolazi u Johnovu kuću. Motivi koji se javljaju su: motivi života i smrti (te tanke granice između njih), natprirodne moći, čuda koja se događaju u božićno vrijeme (što je vidljivo i iz naziva stripa: „Božićni dar“). Vrijeme radnje je Badnja večer: „*It was Christmas eve*“, a mjesto radnje usamljena kuća negdje u kanadskoj preriji: „*In one of the lonely farmhouses on the Canadian prairie, a child was bring born.*“ Ideja na kojoj se temelji ovaj strip je božićno čudo, odnosno oživljavanje mrtvorodenčeta koje stranac uzima u naručje.

Strip je pisan engleskomim jezikom, s time da autorica doslovno preuzima Oliverove rečenice, iako čini svojevrstan izbor (odabire određene rečenice i onda ih likovno prikazuje). Pripovjedač objašnjava što se događa i vodi čitatelja kroz radnju, a zastupljeni su i monolozi i dijalozi likova. Na engleskom se jeziku autorica i potpisuje – *drawn by: Ana Jagić*.

Radi se o dugačkome stripu, koji se sastoji od čak pet stranica (ukupno ima dvadeset i osam kadrova), s time da su dva kadra na prvoj, pet na drugoj, šest na trećoj, sedam na četvrtoj i osam kadrova na petoj stranici. Crtež i tekst vlastoručno su rađeni – crtež je u tri boje: crnoj, bijeloj i crvenoj, što pridonosi dramatičnosti i mističnosti priče. Strip je likovno izrazito zanimljiv jer su likovi i pozadina prikazani detaljno, bogato, s mnogo sjenčanja i uz puno igre svjetla i sjene. Likovni prikaz teži što većoj realističnosti. Od stripovskih konvencija tu je samo urlik bebe (WWWAHHH).

Priča je, premda preuzeta, jako dobro likovno iznesena. Radi se možda o jednom od najboljih stripovskih ostvaraja u likovnom smislu.

5. Tablica 28.: „Sofoklov Kralj Edip“

Naziv stripa:	„Sofoklov Kralj Edip“
Autor:	Grgur Akrap
Naziv učeničkog lista:	„Labos“, školski list Prirodoslovne škole „Vladimira Preloga“, br. 18., 2014., str. 62.- 65.
Sadržaj	
Tema:	Edipov život
Likovi:	Edip, Jokasta, Laj, prorok Tiresija, novinari i reporteri
Motivi:	umorstvo oca, ženidba s majkom, proročanstva, neizbježnost sudbine, kuga...
Vrijeme:	doba kuge (nakon 430. g. pr. Kr.)
Mjesto:	grad Teba
Poruka:	Sudbina nam je unaprijed određena.
Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski (elementi razgovornoga stila)
Stil:	duhovitost, spoj modernog (reporteri) i antičkog (preuzeta priča), pripovjedač je prorok Tiresija (dvostruka radnja)
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	4 kadra na jednoj, 3 na drugoj, 4 na trećoj i 5 na četvrtoj stranici (ukupno 16 kadrova)
Likovni aspekti:	crno- bijeli strip, likovi nalikuju karikaturama (naglasak na likovima, pozadina naznačena), likovno također duhovit strip
Korištenje stripovskih konvencija:	žaruljica (ideja), kotačići (razmišljanje)
Zaključak	
Jako duhovit strip koji bi se mogao koristiti u nastavi jer prikazuje tragediju na moderan i šaljiv način.	*prikladan za korištenje u nastavi

Strip autora Grgura Akrapa donosi Sofoklovu tragediju o kralju Edipu. Tema je preuzeta, pa se može reći da strip oslikava Edipov tragičan život. Likovi koji se pojavljuju u stripu su: Edip, njegova majka Jokasta i otac Laj te prorok Tiresija. Već u samom početku pripovjedač upoznaje čitatelja s likovima: *“Tragediju „Kralj Edip“ u osnovi čine 3 ključna lika: kralj Edip, njegova majka Jokasta, njegov otac Laj.”* Neki od motiva su: umorstvo oca, ženidba s majkom, proročanstva, neizbježnost sudbine, kuga. U drugom kadru pripovjedač se direktno referira na tragediju te precizira mjesto i vrijeme radnje: *“Na početku tragedije u gradu Tebi hara kuga, a na vlasti je kralj Edip...”* Budući da se spominje kuga koja je vladala 430. g. pr. Kr., može se pretpostaviti da se radnja događa nakon toga. Temeljna ideja tragedije „Kralj Edip“, koju preuzima i ovaj strip, jest da je sudbina unaprijed određena i da joj se ne može umaknuti.

Strip je pisan na hrvatskom standardnom jeziku (uz elemente razgovornoga stila). Pripovjedač na početku uvodi čitatelja u radnju, ali se kasnije više ne javlja, te u stripu dominira dijalog Edipa i Tiresije – preciznije, prikazan je Tiresijin izvještaj o tome kako je tekao Edipov život do tadašnjeg trenutka. Tako strip razvija dvije radnje: sadašnjost, u kojoj Tiresija i Edip razgovaraju, te Tiresijinu priču koja počinje u prošlosti, Edipovim rođenjem. Osim Edipa i Tiresije, javljaju se novinari i reporteri koji pitaju Edipa kako misli riješiti problem kuge. U prikazu novinara i reportera vidi se autorova intervencija, tj. spajanje modernih tehničkih pojava (mikrofona, kazetofona) s pričom koja se događa u dalekom antičkom vremenu. Autor umeće elemente razgovornoga stila (izrazi: *zviznuti, fino odnio*): *“Na svome putu naišao si na neke ljude koji su te napali...pa si u samoobrani jednog zviznuo štapom...”*, *„On te fino odnio korintskome kralju i kraljici“*. Također su zastupljene brojne duhovitosti: reporteri pitaju Edipa kakav je sad njegov odnos s majkom, a on odgovara: *“Kompleksan.”* Zatim ga pitaju ga kamo ide, a on odgovara: *“A idem učiniti još koju tragičnu stvar pa se vratim.”* Autor prepričava radnju na način da miješa doslovne rečenice iz tragedije (*“Ubica, koga tražiš, ti si, velim ja”*, kaže Tiresija) s vlastitim riječima – Edip tako pita: *“Ma što to pričaš, vrače Tiresijo?”* Na kraju stripa autor sadržajno mijenja priču: umjesto Edipova osljepljivanja i progonstva, Edip odlazi *učiniti još koju tragičnu stvar*. Autor komunicira s čitateljem ne samo kao pripovjedač, već i likovno – Edipov otac Laj drži natpis na kojem piše: *mrtav*, a ispred Tebe stoji natpis s uputom: *Odgonetni zagonetku i postani naš kralj*. U tekstu je korišten razgovorni izraz *brže- bolje* složen od dvaju korelativnih priloga: *„...zato si brže- bolje pobjegao iz Korinta i krenuo na put.”* Tiresijin izvještaj o Edipovu životu obiluje tekstnim konektorima koji povezuju kadar za kadrom (*pa, a onda, i tako..*): *„Na svome putu naišao si na neke ljude koji su te napali...”*, *„pa*

si u samoobrani jednog zviznuo štapom i...“, „*ubio ga, a nisi niti slutio da je upravo on bio tvoj otac“*, „*A onda si na putu za Tebu naišao na sfingu koja ti je zadala zagonetku koju si ti riješio“* (iz ove bi rečenice trebalo izbaciti jedno *ti* jer se dvaput ponavlja) „*i tako si postao kralj i naposljetku oženio svoju majku“*.

Strip zauzima četiri stranice i sastoji se od četiri kadra na jednoj, tri na drugoj, četiri na trećoj i pet na četvrtoj stranici (ukupno ima šesnaest kadrova). Tekst je upisan računalno, a crtež je rađen ručno, vjerojatno flomasterom ili crnom kemijskom olovkom. Crtež je crno-bijeli, stiliziran, prikaz likova naginje karikaturi, a pozadina je u drugom planu i naznačena samo onda kad je na neki način povezana s radnjom: primjerice, kad Edip bježi iz Korinta vide se Korint i Edipa sa zavežljajem na ramenu. Strip je likovno vrlo duhovit – nakon ubojstva oca, umetnut je kadar u kojem Edip samozadovoljno gleda svoje (malene) mišiće. Od stripovskih konvencija korištena je žaruljica kao simbol novonastale ideje u Edipovoj glavi.

Strip je izrazito duhovit i mogao bi se koristiti u nastavi jer svojom atraktivnošću, šaljivim crtežom i tekstom može doprinijeti boljem razumijevanju Sofoklove tragedije.

6. Tablica 29.: strip bez naslova

Naziv stripa:	(bez naslova)
Autorica:	Nicol Šorgo
Naziv učeničkog lista:	„Osmi sat“ (glasilo Pazinskog kolegija – klasične gimnazije, br. 14., 2009., str. 35.-37.)
Sadržaj	
Tema:	pohlepa i škrtost starca Skupa
Likovi:	Andrijana, Variva, starac Skup, Kamilo, Dobre, Zlati Kum
Motivi:	zlato, škrtost, ženidba...
Vrijeme:	Držićevo doba (16. st.)
Mjesto:	Dubrovnik (dubrovačke ulice)
Poruka:	Novac nije sve u životu i ne smijemo dopustiti da nas iskvari.

Jezik i stil	
Jezik:	hrvatski jezik (dubrovački govor 16. stoljeća, svakodnevni, razgovorni jezik s mnogo iskvarenih riječi talijanskog i latinskog jezika)
Stil:	dijalozi potpuno preuzeti, pripovjedač naglašava dijelove fabule, dijalozi izvan kadrova (neobično)
Likovna obilježja stripa	
Broj kadrova:	14 kadrova na 6 listova
Likovni aspekti:	crno-bijeli strip na crvenoj i narančastoj podlozi (slabo se vidi), vlastoručno crtanje i vlastoručni upis teksta
Korištenje stripovskih konvencija:	upitnici, dolar kao simbol novca, srce kao simbol ljubavi
Zaključak	
Radi se o likovnom prikazu lektire u kojem je Držićev tekst u potpunosti preuzet.	*zanimljiv strip za korištenje prilikom obrade lektire

Strip autorice Nicol Šorgo nema naziv, već samo uvodne rečenice koje potiču na čitanje: „Zabavna lektira? Ma nije moguće! Baš jest! Pogledaj i čitaj!“ Iz navedenih rečenica može se zaključiti da lektira nije baš zabavna, ali može postati ako je uobličena u strip. Strip je motiviran lektinom, pa je sadržajno (tema, likovi, motivi, vrijeme i mjesto, te ideja) temeljen na Držićevu Skupu. Tema je škrtost starca Skupa, a motivi su: zlato (blago), ženidba, škrtost. Poznato je da se radnja odvija u Držićevom vremenu (radi se o 16.-om stoljeću) u Dubrovniku. Poruka koja se može iščitati jest da novac ne predstavlja sve u životu i da nas ne smije iskvartiti.

Što se jezika tiče, potpuno su preuzete Držićeve rečenice, s time da autorica naglašava koji lik što izgovara, a dodaje navodnike i didaskalije, npr.: „*Munuo (sam): „Ovdi nije gubit brjemena; trijeba je da vidim što je u greb stavio.“* Također se javlja glas pripovjedača, koji objašnjava dijelove fabule, pa tako već u prvom kadru naglašava: „*Zaplet ... svakakvi nesporazumi, Skup je opsjednut tezorum...*“ Iz rečenice je uočljivo da pripovjedač umjesto riječi blago koristi riječ *tezoro* preuzetu od Držića. Dakle, uvodi čitatelja u radnju na način da ga priprema na „svakakve nesporazume“ i odmah naglašava da je starac Skup opsjednut blagom.

Na sličan način naglašava i peripetiju („*Zlati Kum odustaje od ženidbe*“), kulminaciju („*sukob Kamila i Skupa...*“) i rasplet (koji je nedovršen). Neobično je to što dijalozi nisu upisani u oblačiće, kao što je u stripovima uobičajeno, već se nalaze izvan kadrova. Misli likova autorica prikazuje većinom likovno (npr. srce kao simbol ljubavi), a ne riječima kao što se obično u stripovima čini.

Što se stripovskih obilježja tiče, četrnaest kadrova raspoređeno je na šest listova. Strip je crno-bijeli, a zbog crvene i narančaste podloge vidljivost je slaba. Autorica vlastoručno crta i upisuje tekst. Likovi su u prvom planu, a pozadina je naznačena i razaznaje se da je riječ o ulicama (radnja je smještena u Dubrovnik). Autorica koristi razne stripovske konvencije: upitnike kao znak da se čitatelj pita što će se dalje dogoditi, znak za dolare kao simbol novca i srce kao simbol ljubavi.

Zaključno, treba pohvaliti trud učenice koja je uspjela jednu zahtjevnu lektiru prikazati likovno (kombinacijom crteža i Držićeva teksta), uz glas pripovjedača koji naglašava zaplet, kulminaciju i rasplet.

Zaključak za drugu kategoriju (stripovi nadahnuti književnim djelima)

Iz analize šest stripova temeljenih na književnim djelima vidljivo je kod učenika postoji potreba za vizualizacijom određenih književnih djela, odnosno da žele literarne predloške izraziti likovno. Problem je u tome što učenici ponekad ne pišu od koga su preuzeli tekst, već vjerojatno očekuju da je priča svima poznata i da ne treba naglašavati čija je. U stripu koji donosi Wildeovu priču o slavuju i ruži rečenice su potpuno preuzete, a pripovjedač intervenira samo u zaključku. Preuzeti su i Menčetićevi stihovi iz pjesme „Prvi pogled“ (samo im je promijenjen redosljed), a u stripu koji donosi Don Quijoteuovu epizodu s vjetrenjačama dijalog je prilagođen (promijenjen). Rečenice iz priče „*The Christmas Gift*“ preuzete su, kao što je preuzet i Držićev tekst iz komedije Skup. U stripu koji prepričava Sofoklova Kralja Edipa autor prilagođava tekst, odnosno preuzima samo jedan stih proroka Tiresije („*Ubica, koga tražiš, ti si, velim ja.*“). Dakle, u samo dva stripa učenici su tekstualno intervenirali i dali vlastito viđenje priče, a u ostalim stripovima dominira potpuno preuzimanje autorskoga teksta.

5. 6. 3. Kategorija slika s tekстом

U ovoj su kategoriji prikazane slike s tekстом nađene u učeničkim školskim listovima – preciznije, radi se o: poruci u obliku stripa, naslovnici jednog učeničkog školskog lista, stripovski prikazanim situacijama s nastave i jednoj karikaturi. Slike s tekстом nisu analizirane na način kao što su učenički stripovi analizirani, već su samo definirane i ukratko opisane. Naglašeno je u kojem su učeničkom školskom listu slike s tekстом nađene i tko je autor, s time da autori karikature i likovno-verbalne poruke nisu navedeni.

1. Poruka oblikovana poput stripa

U „Farosu“, listu učenika Prometne škole u Rijeci (br. 1., 1998.), na stranicama 42. i 43. nalazi se humanistička poruka koja nalikuje stripu samo po tome što predstavlja spoj teksta i riječi. Gotovo svakoj riječi pridružena je sličica, pa je uz licemjerje prikazana dvostruka glava, uz pojam znanja žaruljica iznad glave itd. Autor je nepoznat (nije naveden), a poruka se sastoji od brojnih retoričkih pitanja i poručuje čitatelju da treba naći mir i znanje u svojoj nutrini:

“Reci, nisi li umoran od licemjerja, egoizma, zavisti i taštine? Nije li ti dosta briga, tuga, neuriza, stresa i prazninice? Ne misliš li da je nešto naopako, da treba biti prirodniji, prijateljskiji, skromniji i samo je problem razumjeti da si previše važan, a da bi živio zarobljen od stvari koje ograničavaju, osljepljuju, i ne dopuštaju ti da vidiš sebe i shvatiš da mir i znanje leže unutar tebe...”

2. „Biseri odgovaranja“

U listu učenika Željezničke tehničke škole u Zagrebu (br. 17., god. XI., 2010.), nazvanom „Žeteško“, na stranici 64. nalaze se likovno ispričani „biseri“ odgovaranja autora Stjepana Stipića. Radi se o sedam sličica koje prikazuju događaje sa satova Hrvatskoga jezika.

U prvoj sličici profesorica pita zašto je avlija prokleta, a učenik odgovara: *“Zato što trava ne raste!”* U drugom kadru na pitanje: *„Tko je Ofelija?”* učenik odgovara da je ona Laertu sin. U trećem kadru prikazano je pitanje iz testa: *što je poredba*, a odgovor glasi: *to je nešto poredano*. Ne radi se o stripu jer nema radnje, niti su kadrovi povezani istim likovima, već autor prikazuje međusobno nepovezane, duhovite situacije sa satova Hrvatskoga jezika.

3. Karikatura

Pod karikaturom se misli na duhoviti likovni prikaz osobe (u ovom slučaju radi se o personificiranim životinjama koje imaju dar govora) u kojem se preuveličavaju ili iskrivljuju određene osobine prikazanog. Čvrstu je granicu između stripa i karikature teško podvući, ali se često ističe da je karikatura nepomična ili zaleđena, dok strip prikazuje promjenu u vremenu kroz barem dva kadra, smatra Ajanović (2008).

U „Zvonu“, školskom listu Gimnazije „Nova Gradiška“ (br. 36., 2009.), na stranici 61. nalazi se karikatura na kojoj su prikazana tri psa. Jedan pas ima izrazito dugačku dlaku, drugi ima neproporcionalno velik nos, a treći je vrlo mršav. Pas s velikim nosom kaže mršavu psu (pokazujući na dugodlakog psa): *“Čujem da su to samo ekstenzije.”* Autor karikature nije naveden, pa je moguće da je karikatura preuzeta. Riječ je o samo jednom kadru, stoga se ne može reći da je to strip.

4. Stripovski oblikovana naslovnica

List učenika Srednje škole „Buzet“, 2012./2013. ima naslovnice koja nalikuje na strip, a autorica naslovnice je Ana Bauer. Naslovnica prikazuje „Zalet“ kao veliki meteor koji putuje prema Zemlji. Od tri glasa koja se javljaju sa Zemlje, jedan kaže: *“Stiže nam novi Zalet!!!”*, drugi: *„Ma, preživjeli smo smak svijeta, preživjet ćemo i to!”*, a treći pjevajući poznatu pjesmu hrvatske glazbene grupe TBF (skraćeno od *The Beat Fleet*): *„Du, du, du, nema nam pomoći...”* Slično kao i kod karikature, radi se o jednoj sličici koja prikazuje „Zalet“ koji se zalijeće prema Zemlji i tri glasa, pa se radi o stripovski oblikovanoj naslovnici.

Zaključak za treću kategoriju (slike s tekстом)

U trećoj kategoriji analize opisane su slike s tekстом – to nisu stripovi u pravom smislu riječi, ali su stripu bliski zbog povezivanja teksta i slike. Među radovima ove kategorije su: naslovnica jednog učeničkog lista, karikatura, slikovno-tekstualna poruka i stripovski prikazane (nepovezane) situacije sa satova Hrvatskoga jezika. Navedeni učenički radovi kratko su opisani budući da ih se ne može analizirati prema sastavnicama korištenima u prve dvije kategorije.

Može se zaključiti da stripovi kao umjetnički oblik koji povezuje sliku i tekst inspiriraju učenike ne samo na stvaranje stripova u pravom smislu riječi, već i poigravanje umjetničkim formama bliskima stripu.

5. 6. 4. Kategorija tekstova o stripu

Četvrta kategorija analize donosi kratki prikaz učeničkih tekstova (nađenih u učeničkim školskim listovima) koji su tematski vezani uz strip. Tekstova je ukupno pet, a dominiraju tekstovi o japanskim crtanim filmovima i stripovima. Samo se jedan tekst bavi fenomenom antistripa. Tekstovi su prikazani na način da je (osim iznošenja imena autora članka), ukratko iznesen sadržaj tekstova – prepričano je o čemu govore, a na kraju prikaza slijedi zaključak koji vrijedi za svaki tekst posebno.

1. „Strip je svuda oko nas“

U listu učenika μ Klasične gimnazije u Zagrebu (br. 21., 2011., str. 42.- 43.) nalazi se tekst o antistripu autora Vjekoslava Artića. Tekst je naslovljen „Strip je svuda oko nas“, a započinje iskazom o tome da svatko voli pročitati smiješan strip ili pogledati dobro napravljenu karikaturu. Autor nabraja različite vrste stripova: zabavne, kriminalističke, znanstvenofantastične, povijesne i politički konotirane stripove. Spominje smotru stripova koja se odvija svake godine u Zagrebu (CRŠ ili „Crtani Romani Šou“). Nakon toga, prelazi na temu antistripa i definira što je antistrip: to je pokret protiv ustaljenog načina crtanja stripova (i komercijaliziranih uspješnica koje izdaje primjerice *Marvel Comics*). Predstavnici ovog pokreta u Hrvatskoj su, obznanjuje autor ovog članka, ambiciozni crtači koji svoje radove objedinjuju u strip- albumu nazvanom „Komikaze“. U članku su opisane karakteristike antistripa (odstupanje od klasične forme stripa, poigravanje s postojećim likovima i simbolima, eksperimentiranje i originalnost), a autor je jedan vlastiti antistrip priložio uz tekst.

Jedini tekst koji se bavi pojavom antistripa zanimljiv je ne samo zbog posebnosti sadržaja, već zato što autor prilaže jedan vlastiti rad (antistrip), pa na taj način oprimjeruje ono o čemu tekst govori.

2. „Anime“

U listu učenika II. gimnazije u Zagrebu („Doping“, br. 17., 2013./2014., str. 11.- 12.) nalazi se tekst autora Dominika Šutala o animama (japanskim animiranim filmovima i serijama). Autor započinje članak kratkim uvodom u povijest anime filmova i smješta njihov početak u poslijeratno doba 20.-og stoljeća, kad japanski animatori i redatelji stvaraju prve kratke animirane filmove. Najpoznatiji crtač manga stripova (koji su nadahnuli anime) je Osamo Tezuka. Njegov serijal „*Astro Boy*“ osvojio je ne samo japansku, nego i američku publiku. Nakon uspjeha animiranog filma „*Astro Boy*“, u Japanu se razvio niz raznolikih anime filmova, različitih stilova i žanrova, nastavlja autor. Anime se dotiču najrazličitijih tema: od mračnih i kompliciranih sadržaja, pa do bezbrižnih, veselih komedija. Većinom su namijenjeni muškoj ili ženskoj adolescentskoj publici.

Tekst ne kazuje izravno ništa o stripu, ali ga se indirektno dotiče jer su popularni japanski animirani filmovi zapravo nadahnuti stripovima i zapadnjačkim filmovima.

3. „Svi vole junake s velikim očima“

U školskom listu Strukovne škole „Vice Vlatkovića“ u Zadru („Stručak“, br. 6., god. 4., 2014., str. 80.- 81.) nalazi se opširan tekst Stefana Gregoreca o umjetničkim simbolima Japana: manga stripovima i animiranim filmovima. Autor na početku navodi da su ovi simboli Zemlje izlazećeg sunca u novije vrijeme stekli svjetsku slavu, te našli svoje poklonike i u Hrvatskoj. Zatim iznosi definiciju mange: to je japanski strip s likovima specifičnoga izgleda kose, oblika lica i predimenzioniranih očiju. Za razliku od zapadnjačkih stripova, likovi u manga stripovima su obični ljudi, a težište je na radnji. Nakon toga definira anime kao ekranizaciju manga stripova. Animirani filmovi i serije također prikazuju likove velikih očiju i izražene mimike, a njihova je radnja ozbiljna. U članku su navedeni različiti žanrovi animiranih filmova, popisane su slavne anime i iznesen je pregled anima u Hrvatskoj. Spominje neizostavnog „*Astroboya*“ koji ima službeni status prve anime, i umjetnika Osamu Tezuku koji je prilagodio diznijske animacijske tehnike kako bi smanjio njihovu cijenu (za razliku od prethodnog člaka u kojem je naziv „*Astro Boy*“ pisan odvojeno, ovdje je pisan zajedno: „*Astroboy*“).

Zaključno, može se reći da je u tekstu naglasak na animama, ali spominju se i mange, japanski stripovi koji su poslužili kao nadahnuće animama.

4. „Crtić ili strip: što su zapravo mange i anime“

U školskom listu III. gimnazije u Splitu („Trema“ br. 24., 2014., str. 36.- 41.) nalazi se tekst o manga stripovima i anime filmovima. Autorice teksta su Lucija Šalinović i Ema Marača, a specifičnost članka je u tome što se one vrlo direktno obraćaju čitatelju i često iznose vlastite stavove. Primjerice, već na početku članka pišu: „*Svi ste vjerojatno već čuli za ovaj popularni proizvod iz Japana.*“ Nakon definiranja anima (izraz za svaki japanski animirani film ili seriju) i mange (japanski stripovi), autorice zaključuju da su to osnovni pojmovi i pitaju: „*Jeste li sve razumjeli? Super, idemo dalje.*“ Članak iznosi kratku povijest manga stripova i anima, a govori o trima najvećim i najpopularnijim mangama današnjice: *One piece*, *Bleach* priča i *Naruto*. Autorice nabrajaju neke temeljne karakteristike manga i anima: čiste, jednostavne linije, jako velike oči, neobična kosa i naglašavanje određenih fizičkih karakteristika kako bi se lik istaknuo u odnosu na druge. Naposljetku su navedeni brojni žanrovi manga i anima, a u članak su umetnute i slike.

Članak je detaljan (ima čak četiri stranice), te nastoji dati što dublji uvid u tematiku. Njegova je posebnost u prisnom, direktnom odnosu prema čitatelju u kojem se očituje i humorističnost autorica: „*...anime koji u sebi ima zgodne dječake i ljude (ako volite kosu koja izgleda kao da je u nju upala petarda).*“

5. „Manga i Anime“

U listu nazvanom „Kvaka“ (list učenika Srednje škole „Petrijna“, br. 7., str. 47.) nalaze se dva članka o mangama i animama. Za razliku od prethodnih tekstova, u ova dva teksta nazivi manga i anima pisani su velikim početnim slovima. Autorica teksta o manga stripovima je Karla Carević, a tekst o animama napisao je Mateo Malekinušić. Tekst Karle Carević više je nalik osobnoj preporuci nego novinskom članku i vrlo se izravno obraća čitatelju. Ona zapravo iznosi svoja iskustva s mangama (pri čemu valja spomenuti pleonazam koji koristi: *sićušna knjižica*): „*Jednog dana, u šestom razredu, išli smo na izlet na... Krk, mislim. Sjedila sam u busu s Ines L. Koja mi je pokazala jednu sićušnu knjižicu s prvim poglavljima četiriju mangi...*“ Članak je pisan ležernim, razgovornim stilom (s kolokvijalizmima tipa: *frajerica*, ali i jednim imperfektom, što je neobično: *bijah tužna i očajna*) i vrlo je subjektivan: „*Ima toliko divnih mangi, ali ih je najviše u zagrebačkom Algoritmu. Bijah tužna i očajna... dok nisam našla web*

stranicu na kojoj se nalazi bezbroj mangi...“ Autorica nepravilno upotrebljava prezent 1. lica glagola *preporučivati*: umjesto *preporučujem*, autorica kaže: „*Svakako vam preporučam one četiri mange s početka priče...*“.

Tekst M. Malekinušića pisan je nešto objektivnije od teksta o mangama, premda se i u ovom tekstu nalazi izražavanje subjektivnog stava: „*Meni osobno jedan od najdražih animea je „Hellsing“ u kojem je glavni lik Alucard...*“ i komunikacija s čitateljem: „*Da biste odgledali One Piece (koji još uvijek izlazi) odjednom, trebalo bi vam oko šest do sedam dana.*“

Sve u svemu, ova dva teksta o mangama i animama pisana su razgovornim stilom, a u njima su zastupljene različite stilske greške poput pleonazama, krive upotrebe prvog lica prezenta i sl. Izražavanje vlastitog stava i izravno obraćanje čitatelju u službi su poticanja čitatelja da uzme manga stripove u ruke ili pogleda japanske animirane filmove i serije.

Zaključak za četvrtu kategoriju (tekstovi o stripu)

Od ukupno pet nađenih tekstova o stripu, četiri su teksta o japanskim animiranim crtićima i stripovima, a jedan autor bavi se fenomenom antistripa. Može se zaključiti da, zahvaljujući globalizacijskim trendovima, svijet postaje sve povezaniji pa su tako bliskiji i istočnjački kulturalni „izvozni“ proizvodi: manga stripovi i anime (animirani filmovi). Zanimljivo je da su tekstovi pisani tako da se autori vrlo direktno obraćaju čitatelju nastojeći s njime komunicirati, iznose svoja iskustva i subjektivni stav. Ovi tekstovi dokazuju da srednjoškolci prate suvremene trendove i u učeničkim školskim listovima pišu o njima, a stripovi također ulaze u njihovo područje interesa.

6. Zaključak

Iz zaključaka za sve četiri kategorije analize proizlazi da među srednjoškolskom populacijom postoji interes za stripom: učenici stvaraju vlastite stripove (kreiraju likove, likovno iznose radnju i pišu tekst), prenose književna djela u strip, pišu o danas popularnim stripovima (japanskim stripovima, poznatim pod nazivom manga) i o modernim pojavama kao što je pojava antistripa. No, istraživanje je također pokazalo da se u učeničkim stripovima nalaze brojne gramatičke i stilske greške (npr. pogrešna upotreba jednine i množine, pleonazmi), te pravopisne greške (često izostavljanje interpunkcijskih znakova ili njihovo pretjerano korištenje). Zbog mnogo ponavljanja (istih riječi, izraza, rečenica) trebalo bi poraditi na bogaćenju učeničkoga rječnika kako bi učenici raspolagali većim fondom riječi koje bi onda mogli koristiti u svojim radovima. Učeničko stvaralaštvo u obliku stripa trebalo bi cijiniti kao originalno (umjetničko), ali i pridati više pažnje jezičnim greškama.

Neki bi se stripovi, prvenstveno oni koji likovno prikazuju lektirna djela, mogli koristiti u nastavi Hrvatskoga jezika u srednjoj školi. Drugi bi se stripovi mogli koristiti u svrhu „stilskih vježbi“, pa bi na primjeru njihovih tekstova učenici mogli pokušati bolje stilski uobličiti tekst. Mnogo analiziranih stripova nema naslov, pa bi učenici nakon što pročitaju strip mogli pronaći odgovarajući naziv (bila bi to svojevrsna vježba sažimanja).

Istraživanje je pokazalo širok raspon kvalitete učeničkih stripova: od vrlo kratkih stripova sa svega tri kadra, s vrlo malo riječi ili bez ikakvoga teksta (čime se ne želi reći da su kratki stripovi ili oni bez teksta manje vrijedni), pa do kompleksnih stripova na nekoliko stranica koji predstavljaju već zrela umjetnička ostvarenja.

Preporuka je proširiti istraživanje na veći broj učeničkih školskih listova (zbog raspoloživih resursa, u ovom je istraživanju odabran manji, namjerni uzorak) kako bi se došlo do zaključka koji se može generalizirati na veću populaciju učenika. Također bi bilo dobro u analizu uključiti fotopriče (fotostripove) i analizirati jezik u njima.

U ovom je istraživanju ponuđen jedan model analize učeničkih stripova kao literarno-likovnih ostvaraja koji može poslužiti kao predložak za buduće analize. Tablično su izneseni elementi tekstualnoga i likovnoga dijela stripova koji su u tekstualnome dijelu detaljnije objašnjeni. Naravno, to nije jedini mogući način deskripcije i analize stripova, ali želi se naglasiti da je prilikom bavljenja stripom potrebno gledati tekst i crtež kao cjelinu (premda je u istraživanju naglasak stavljen na tekstualni dio, on se ipak mora sagledati u jedinstvu sa slikom).

Tema je ovoga rada strip u srednjoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika. Strip pripada masovnim medijima i njegovo je čitateljstvo raznoliko, premda se često smatra naivnom, dječjom literaturom.

No, osim što strip može biti zabavan, primjenjiv je i u odgojno-obrazovnom sustavu. Iako metodička literatura nudi neke prijedloge u vezi korištenja stripa u nastavi, njegove su mogućnosti još uvijek neiscrpljene. Većina se istraživanja povezanih sa stripom bavi osnovnoškolskim uzrastom i mogućnostima primjene stripa u osnovnoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika. Strip se, osim u osnovnoškolskoj nastavi, može koristiti i u srednjoj školi: u nastavi književnosti moguće je usporediti stripovska ostvarenja s književnim djelima prema kojima su nastala, u nastavi jezika strip može poslužiti kao lingvometodički predložak (mogućnosti primjene tipičnog stripovskog razgovornog dijaloškog diskursa u nastavi još nisu u potpunosti istražene), a strip kao jedan od masovnih medija ne može biti zanemaren ni u nastavi medijske kulture.

Također treba spomenuti učeničku produkciju stripova – učenici stvaranjem stripova razvijaju i uvježbavaju svoje sposobnosti pismenoga izražavanja.

Budući da se učenički stripovi u literaturi gotovo i ne spominju, cilj je ovoga rada ukazati na vrijednost učeničkoga stripovskoga stvaralaštva i ponuditi neke smjernice za primjenu stripa u (srednjoškolskoj) nastavi Hrvatskoga jezika.

7. Sažetak

Ovaj radi bavi se stripom u srednjoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika. Prvi dio rada dio rada donosi teorijsku podlogu bavljenja stripom: iznesene su definicije, glavne točke razvoja i teorijske postavke važne za razumijevanje stripa. Također su prikazani rezultati istraživanja kojima je ispitana učenička recepcija stripa, a istaknute su i različite mogućnosti primjene stripa u srednjoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika. Drugi, empirijski dio rada donosi analizu učeničkih stripova nađenih u učeničkim školskim listovima, a težište je analize na jeziku i stilu. Strip se pretežno vezuje uz osnovnoškolsku nastavu, a ovaj rad pokazuje da i srednjoškolce zanima strip: oni u učeničkim školskim listovima objavljuju svoje stripove, preuzimlju uobičajene stripovske konvencije i stvaraju vrlo zanimljiva umjetnička ostvarenja.

Cilj je rada iznijeti metodičke prijedloge za primjenu stripa u (srednjoškolskoj) nastavi Hrvatskoga jezika i dati zaključke o učeničkoj produkciji stripova temeljene na analizi učeničkih srednjoškolskih stripova.

8. Ključne riječi

Ključne riječi: strip, nastava Hrvatskoga jezika, srednjoškolci, učenički strip

Naslov rada: Strip u srednjoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika

Prijevod naslova rada: Comics in high school teaching the *Croatian language*

Prijevod ključnih riječi: comics, teaching *Croatian language*, high school students, student's comics

9. Literatura

- Knjige

1. Ajanović, M. 2008. *Karikatura i pokret: devet oglada o crtanom filmu*. Hrvatski filmski savez. Zagreb.
2. Aljinović, R.; Novaković, M. 2012. *Kad je strip bio mlad* (prilozi za povijest hrvatskog stripa). STRIPFORUM Udruga prijatelja stripa. Zagreb.
3. Dragojević, S.; Frančeski, H. 2011. Povijest stripa. *Uvod u medije*. Ur. Peruško, Z. Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo. Zagreb.
4. Ivanišević, I. 2004. *Sto mu jelenskih rogova!* V.B.Z. d.o.o. Zagreb.
5. McCloud, S. 2005. *Kako čitati strip – nevidljivu umjetnost*. Q biblioteka. Zagreb.
6. Rosandić, D. 1996. *Hrvatski jezik u srednjoškolskoj nastavi*. Školske novine. Zagreb.
7. Težak, S. 1990. *Metodika nastave filma*. Školska knjiga. Zagreb.
8. Težak, S. 1998. *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 2*. Školska knjiga. Zagreb.
9. Tomić, S. 1985. *Strip, poreklo i značaj*. FORUM MARKETPRINT. Novi Sad.
10. Visinko, K. 2014. *Čitanje- poučavanje i učenje*. Školska knjiga. Zagreb.

- Članci

1. Adžija, M. 2006. Strip u nastavi stranih jezika. *Strani jezici*. 35 (4), 451- 462.
2. Bađari, J.; Rukavina- Kukić, I. 2012. Recepcija stripa među osnovnoškolskim učenicima. *Književnost i dijete*. 1 (1/2), 72- 89.
3. Bednjak, M. 1997. Rečenica u stripovnom diskursu. *Bjelovarski učitelj*. 6 (3), 6- 16.
4. Gačić, D. 1990. Strip u školi – sredstvo i cilj. *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika*. 15 (4), 190-193.
5. Kermek-Sredanović, M. 1986. Strip u lektiri mladih čitalaca. *Pedagoški rad*. 41 (3-4), 230-147.

6. Lazić, D. 1990. Strip u nastavi književnosti. *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika*. 15 (4), 170-183.
7. Pandžić, V. 1990. Književnost u odgoju i obrazovanju i slika. *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika*. 15 (4), 194-197.
8. Penzar, N. 1990. Stvaralačka prilagodba stripa za nastavu gramatike. *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika*. 15 (4), 184-189.
9. Robbins, R. 2007. Rodne razlike u stripovima. *15 dana*, ilustrirani časopis za umjetnost i kulturu. 50 (2). 32-33.
10. Tkalec, J. 2012. Tekst stripa. *Tekstom o tekstu* (zbornik studentskih radova s kolegija Tekstna lingvistika). Ur. Petrović, B. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za kroatistiku, FF-press. Zagreb.
11. Težak, S. 1990. Riječ u stripu. *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika*. 15 (4), 153-169.

- Mrežni izvori

1. Lazzarich, M. 2013. Humor i empatija stripa kao metodološki instrumentarij u poučavanju. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*. 15 (1), 153-190. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=147501 (pristupljeno 20. svibnja 2016.)
2. Skupina autora. *Prijedlog Novoga kurikuluma za Hrvatski jezik*. <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/03/Hrvatski-jezik.pdf> (pristupljeno 12. lipnja 2016.)
3. Samardžija, M. *Hrvatski jezik za gimnazije*. Nastavni planovi i programi za školski predmet Hrvatski jezik (za gimnazije i strukovne škole). <https://www.ncvvo.hr/nastavni-planovi-i-programi-za-gimnazije-i-strukovne-skole/> (pristupljeno 20. lipnja 2016.)

- Učenički školski listovi

1. „Bolji svijet“, list Klasične gimnazije „Ivana Pavla II.“ u Zadru, br. 6., god. 6.
2. „Bolji svijet“, list Klasične gimnazije „Ivana Pavla II.“ u Zadru, br. 9., god. 9.
3. „Chaos“, list učenika Prve riječke hrvatske gimnazije, br. 10., 2000.
4. „Doping“, list učenika II. gimnazije u Zagrebu, br. 17., 2013./2014.
5. „Faros“, list učenika Prometne škole u Rijeci, br. 1., 1998.
6. „Graditelj“, list učenika Graditeljske škole „Čakovec“, br. 28., 2010.
7. „Graditelj“, list učenika Graditeljske škole „Čakovec“, br. 29., 2011.
8. „Igllice“, glasilo učenika Medicinske škole „Osijek“, br. 26., god. XVI., 2010.
9. „Igllice“, glasilo učenika Medicinske škole „Osijek“, br. 27., god. XVI., 2011.
10. „Kvaka“, list Srednje škole „Petrinja“, br. 7.
11. „Labos“, školski list Prirodoslovne škole „Vladimira Preloga“, br. 18., 2014.
12. „Lux“, list učenika i profesora Katoličke klasične gimnazije s pravom javnosti u Virovitici, br. 1., god. 1., 2010.
13. „Mali Graditelj“, dvomjesečnik Graditeljske škole „Čakovec“, br. 1., 2013.
14. „Mimladi“, list III. gimnazije u Zagrebu, br. 104., god. LVII., 2013.
15. „Osmi sat“, glasilo Pazinskog kolegija- klasične gimnazije, br. 14., 2009.
16. „Pegla“, školski list Gimnazije „Antuna Vrančića“ u Šibeniku, br. 12., 2014.
17. „Ruđer info“, list tehničke škole „Ruđera Boškovića“ u Zagrebu, br. 10., 2014.
18. „Semper Magis“, list učenika Isusovačke klasične gimnazije s pravom javnosti u Osijeku, br. 12., god. XII.
19. „Skrivena galama“, list učenika Salezijanske klasične gimnazije, br. 1., god. 1., 1998.
20. „Slog“, list učenika Graditeljske i obrtničke škole u Splitu, br. 11., 2009./2010.
21. „Stručak“, školski list Strukovne škole „Vice Vlatkovića“ Zadar, br. 6., god. 4., 2014.
22. „Strukovnjak“, list učenika Strukovne škole „Virovitica“, br. 8., god. 8., 2011.

23. „Trema“, školski list III. gimnazije u Splitu, br. 21., 2011.
24. „Trema“, školski list III. gimnazije u Splitu, br. 24., 2014.
25. „Uš“, časopis Ugostiteljske škole „Opatija“, br. 6., god. 6., 2002.
26. „Vreva“, list Učeničkog doma „Ante Brune Bušića“ u Zagrebu, br. 3., 2012./2013.
27. „Zalet“, list učenika Srednje škole „Buzet“, 2012./2013.
28. „Zora“, list karlovačkih gimnazijalaca, br. 22., 2011.
29. „Zvono“, školski list Gimnazije „Nova Gradiška“, br. 36., 2009.
30. „Žeteško“, list Željezničke tehničke škole u Zagrebu, br. 17., god. XI., 2010.
31. „Žvoks“, list Gimnazije „M. A. Reljkovića“ u Vinkovcima, br. 14., 2010.
32. μ, list učenika Klasične gimnazije u Zagrebu, br. 21., 2011.